

Václav Petříček

Domov v cizině

**Kronika Podcurkova, Rapatova a Českého Ulbárova,
tří spřízněných českých obcí na ukrajinské Volyni**

Podbořany

2004

*Památce rodičů, prarodičů a praprarodičů
za to, že v cizím prostředí uchovali českou
řeč i pro svoje potomky, v úctě věnuje autor.*

*Domov v cizině je publikací s trochou historie několika
vesnic na ukrajinské Volyni a o tom, jak se tam v nich volyňským
Čechům žilo.*

ISBN 80-239-3294-2

I./ P ř e d m l u v a

V dětských letech jsem často navštěvoval příbuzné na Podcurkově a v Českém Ulbárově, zejména když se tam konaly poutě a posvícení. Byly to, včetně mé rodné obce Rapatova, ryze české vesnice zasazené do ukrajinského prostředí. V nejbližším okolí žila také dosti početná židovská a polská komunita. Během téměř osmdesátileté existence české menšiny na Volyni se v těch třech českých vesnicích přihodilo tolik událostí, že by bylo škoda, kdyby upadly v zapomenutí. Nápad zvěčnit ty příběhy mne provokoval již v počátcích osmdesátých let minulého století. Začal jsem proto již tenkrát sbírat podklady pro tuto publikaci. V té době žila ještě řada pamětníků, kteří mi poskytli nejdůležitější informace o začátcích českého osídlení v těchto obcích. Protože po reemigraci žili a žijí někdejší jejich obyvatelé roztroušeně po celém území České republiky, získával jsem údaje od nich většinou dopisováním. Za údaje o Rapatově vděčím písemným poznámkám od Ludmily Petříčkové, roz. Hyblerové a ústním sdělením od jejího bratra Jana. Za další údaje o této obci jsem zavázán Věře Loukotkové, roz. Burešové a svému bratru Emilovi. K popisu Podcurkova a Ulbárova mi významným způsobem posloužily zprávy přednesené na setkání rodáků Emilem Kalvachem a Rostislavem Hlaváčkem, za což jim patří můj dík. Jako spoluautora kapitol o těchto dvou obcích jsem si zvolil Viktora Rázu. Svými vzpomínkami na Podcurkov mi také velmi pomohla Věra Bohuslavová, roz. Macounová, které tímto děkuji. Za přečtení rukopisu publikace a připomínám k němu děkuji svoji manželce Irence. Můj dík patří rovněž vnučce Evě Emingrové za pravopisnou korekturu tohoto díla. Konečně chci vyslovit poděkování Dr. Stanislavu Slavíkovi z Národního muzea, z odd. novodobých českých dějin za recenzi publikace a panu Zdeňku Čapskému za pomoc při digitálním zpracování rukopisu knihy.

Snad se některý čtenář pozastaví nad názvem této publikace. Domnívám se, že pojem „domov v cizině“ nejlépe vystihuje pocity většiny volyňských Čechů, kteří za svoji skutečnou vlast vždy považovali českou zemi a svoje rodiště, ty české vesničky nebo městečka na Volyni, jen za svůj domov. Důvodem bylo mimo jiné i to, že vládnoucí režimy českou menšinu na Volyni vždy více nebo méně, utiskovaly a většinové ukrajinské obyvatelstvo na nás stále pohlíželo jako na přistěhovalce. Přestože rodnou Volyň jsme měli rádi a stále na ni budeme vzpomínat, byla to pro nás přece jen cizina.

Podbořany, říjen 2003

Václav Petříček

II./ Ú v o d

Je na tom špatně národ, u něhož dochází k hromadnému vystěhovalectví. Důsledek exodu je o to bolestivější, že většinou odcházejí ti nejschopnější, tedy elita národa. Český národ byl během své existence takto postižen několikrát. Snad nejvíce po Bílé hoře. Dvojnásobný exodus během pouhých dvaceti let proběhl v době zcela nedávné – po bolševickém puči v r. 1948 a po invazi vojsk Varšavské smlouvy v r. 1968. Důvody k tomuto vystěhovalectví byly jak politické, tak ekonomické. Vlna vystěhovalectví, především ekonomického, proběhla v českých zemích na začátku druhé poloviny devatenáctého století a mířila do značné míry do Ameriky. Po Všeslovanském sjezdu v Moskvě v r. 1867 se vytvořily vhodné podmínky pro stěhování do Ruska, a tak během necelých dvaceti let se do Volyňské gubernie v carském Rusku vystěhovalo několik tisíc českých rodin, převážně z oblastí postižených bojovými akcemi v Prusko-Rakouské válce v r. 1866. Během asi tří generací vznikla na Volyni řada ryze českých vesnic, jejichž obyvatelstvo z původně svízelných podmínek se svojí pílí a přičinlivostí dožilo poměrného blahobytu. Válčné běsnění za první a druhé světové války zle postihlo Volyn a vznik bolševického Ruska těžce poznamenal život volyňských Čechů, zejména ve východní části Volyně, která po r. 1921 připadla Sovětskému Rusku. Život menšiny ve státě bez demokratického zřízení bývá vždy těžký, a tak česká menšina na Volyni zažila mnoho ústrků a pronásledování jen proto, že si chtěla uchovat svoji identitu. Osudy Čechů na Volyni (kromě knihy Dějiny volyňských Čechů od Jaroslava Vaculíka) dosti barvitě popisují kroniky českých obcí, kterých doposud vzniklo již více, než šedesát. Kroniky obcí v Čechách a na Moravě tvoří neuzavřené spisy, do kterých stále přibývají záznamy o místních významných událostech. Avšak kroniky českých obcí na Volyni jsou uzavřenými celky, protože český život v těchto obcích skončil reemigrací v r. 1947. Do souboru kronik českých obcí na Volyni se hlásí i toto skromné dílo, které zachycuje osudy českých, nebo částečně českých obcí, které svými příbuzenskými vztahy byly navzájem dosti těsně propojené. Byly to obce Podcurkov, Rapatov, Český Ulbárov, ukrajinské Koňušky s několika českými rodinami, Curkov a Ozerany u Dubna, kde kromě židovské a ukrajinské komunity žilo také několik českých rodin. Snad se nám podařilo zachytit alespoň to nejvýznamnější, co se v těchto obcích během jejich české přítomnosti událo.

V každé kronice české obce na ukrajinské Volyni jsou vylíčeny problémy, které nastaly Čechům po vzniku banderovského hnutí na západní Ukrajině. I v této publikaci jsou popsány případy střetávání českých občanů popisovaných obcí s národnostně nesnášenlivým hnutím a jedna kapitola je vyhrazena hledání příčin, proč toto hnutí našlo tak živnou půdu mezi většinovým ukrajinským obyvatelstvem Volyně.

1/

Podcurkov a Curkov

Na železniční trati mezi městy Dubno a Zdobunov leží zastávka Ulbárov. Od Dubna je vzdálená asi 30 km. Na jih od ní asi ve vzdálenosti jednoho kilometru nachází se, kdysi ryze česká, osada Podcurkov. Obec byla založena v r. 1869 českými přistěhovalci, jejichž převážná část pocházela od Jičina a Mladé Boleslavi. Prvními občany budoucího Podcurkova byli však Jan Duha s manželkou Marií, roz. Routovou, dcerou Josefou a synem Františkem. Pocházeli ze vsi Všeradice okresu Hořovického Pražského kraje. Ze Všeradic odjízděli 24. února 1869 a do poslední stanice v Brodech dojezdili vlakem. Odtud přes Radzivilov, kde byla ruská celnice, pokračovali na pronajímaných povozech s koňským spřežením a s noclehy v židovských krčmách až do Ulbárova, kam dorazili 6. března. I když si již zakoupili polnosti v katastru dnešního Podcurkova v okolí současné železniční zastávky Ulbárov, jejichž čtyři pětiny výměry byly pokryty lesem, tak neměli kde bydlet. Ubytovali se proto v nálevně židovské krčmy na ukrajinském Curkově. Ubytování to bylo velice svízelné, a tak si objednali stavbu stavení dlouhého asi 35 m, a to uprostřed lesa. Stavbu provedli židovští tesaři za 300 rublů. Jakmile byly pošíte slaměnými došky první tři krovy, tak se do stavení, bez stropu a štítů, rodina z židovské krčmy odstěhovala. Značný problém však měli s vodou pro domácnost, kterou Jan Duha musel dovážet až z rybníka ze sousedního Ulbárova. Přitom pro kolemstojící stromy se ke stavení nedalo ani zajet.

Z dalších přistěhovalců to byl hrncíř Michálek, který přijel vlastním povozem až z Čech, asi za tři měsíce po rodině Duhových. Pozemky, na kterých byla založena obec s pozdějším názvem Podcurkov, byly kupovány od šlechtice Weselowského sídlícího v Hlinsku. Tyto pozemky, sousedící s majetkem šlechticů Příbylských z Curkova, byly prodány českým přistěhovalcům nejdříve. Pak byla prodána Záhora, Zavořšina, Sedmihrany, a pak teprve následovalo Hlinsko samo. Příbylští z Curkova začali s prodejem svých pozemků teprve v roce 1924 nebo 1925 [12]. Název obce Podcurkov nevznikl současně se založením osady. Na starých mapách obec ležící mezi kolonií Hlinsk-Záhora a Curkov je vyznačena jako kolonie Hlinsk Curkovský. Pro občany Hlinska to byla zřejmě jejich kolonie pod Curkovem a proto asi vznikl pozdější název Podcurkov. K odtržení od Hlinska ale došlo až v r. 1887 a prvním českým starostou se stal Jakub Janoušek. Je zají-

mavé, že zřejmě hlavním důvodem k tomuto kroku byl spor o založení vlastní školy, která vznikla až v tom roce 1887. Avšak až do reemigrace se v sousedních českých obcích Podcurkov stále nazýval Českým Curkovem i když oficiálně byl název Podcurkov přijat již v době vzniku polského státu po první světové válce [12].

Mezi prvními byla prý také postavena chalupa Lykovského, kterému „po chalupě“ v jeho obci v Čechách říkali Mareček. Tato jeho „přezdívka“ se ujala i na Podcurkově a až do reemigrace v r. 1947 se tam říkalo „u Marečků“. Zřejmě v době zakládání obce byla také postavena i roubená chalupa Karla Petříčka, který pocházel z Křenice u Říčan. Zdědil ji po něm jeho nejmladší syn Augustin. Chalupa stála ještě v r. 1947.

Obec před druhou světovou válkou měla 56 popisných čísel s počtem obyvatel 196. Vesnice se rozprostírala od severu k jihu v délce asi 1,5 km. Kromě dvou židovských rodin, majitelů obchodů, žili tam jenom Češi. V době zakládání obce se místní ukrajinské obyvatelstvo Čechům smálo, že zakládat obec mimo přírodní vodní zdroj je nesmysl (v nejbližším okolí nebyl ani potok). Brzy však posměšky utichly, když si Češi začali hloubit studně. Nebyla to však snadná ani levná záležitost. Hloubka studní na Podcurkově dosahovala i 40 až 50 m.

Obec vznikala na neobdělávaných pozemcích porostlých křovím a lesem. Proto jejich cena byla poměrně nízká. Za jeden morg, tj. 40 arů se platilo 5 rublů, což představovalo asi 100 kg pšenice. Osídlování začalo v pusté divočině bez jakéhokoliv přístřeší. První obydlí tvořily zemljanky nebo provizorní sruby. Orná půda se získávala mýcením lesa a spalováním dříví na velkých hranicích. Protože nebyla žádná mechanizace, všechny práce se prováděly ručně jen pomocí ručních pil, seker, motyk a lopat přivezených z Čech. Byla to úmorná, těžká práce, kdy všichni byli odkázáni jeden na druhého. V lesích však bylo dosti zvěře a lesních plodů, čímž se trochu zpestřoval chudý jídelníček. První úroda byla společná a rozdělovala se podle počtu členů rodin. Nejdříve se však z úrody, která se vymlátila cepy a zrní vyčistilo větrem, oddělilo osivo pro příští úrodu a malá část pro případné další osídlence. Po dvou letech se již rodiny osamostatňovaly a zakládaly si vlastní hospodářství. Mladý dobytek na chov se získával na okolních panstvích, za který se většinou platilo prací, zejména řemeslnou, která se více cenila. S chovem dobytka byly v začátcích dosti velké starosti, zejména v zimním období, kdy sníh napadal až do výše dvou metrů a teploty klesaly až na mínus třicet stupňů Celsia. Dost škody natropila dravá zvěř, zejména vlci, kteří se dobývali do provizorních chlévů a rdousili dobytek. Teprve v pozdější době si lidé opatřovali lovecké pušky a tak se nebezpečí vlků vytrácelo [1]. Avšak i po dostavbě vesnice se ojedinele vlci ještě vyskytovali. U Petříčků vzpomínali na to, jak jednou večer v zimě jedna z dcer Karla Petříčka zakopla v otevřeném předsíní o ležícího vlka. Skončilo to jen velkým úlekem, protože vlk ihned utekl [2].

Vesnice se zakládala od křižovatky cest Hlinsk - Curkov a Ulbárov. Ze začátku se stavělo ze dřeva, hliněných nepálených cihel (říkalo se jim „batiny“) s doškovou slaměnou střechou. Hned u křižovatky si postavily dvě židovské rodiny, Bardoch Fišl s manželkou Šprincou a Srul s manželkou Chanou, obchod se smíšeným zbožím, kde se

kupovalo vše pro domácnost, včetně textilu. S péčí o zdraví to v té době nebylo příliš valné. Lidé zde hodně umírali na tuberkulózu plic, pravé neštovice, tyfus a záškrť. Lékařů bylo málo, tak asi jeden připadal na rozsah jedné „volosti“ (nejnižší správní úřad, kterému podléhala obecní správa). Léky prakticky nebyly a lidé byli odkázáni především na léčení bylinkami od svých babiček [1]. Na všechno ovšem bylinky nestačily. Konkrétně na pokousání zvířetem nemocným vzteklinou. Na Podcurkově byly známy dva případy pokousání dětí psem s touto nemocí. Ten první se stal v r. 1907, kdy devítiletého Josefa Petříčka pokousal jeho vlastní pes, u kterého propukla vzteklin. Chlapce pak rodiče museli dopravit až do Kyjeva, kde se léčil v Kyjevském bakteriologickém ústavu. Druhý případ však měl tragické následky. V r. 1946 byl třináctiletý Josef Bohuslav pokousán také vlastním psem nemocným vzteklinou. Jeho matka však dala na rady „zařikávačů“ a neodvezla ho hned do nemocnice v Rovně. Na nemocnici se obrátila až když u chlapce propukla nemoc a to již bylo pozdě.

Kulturní život na vesnici nebyl v té době téměř žádný. Rovněž se vzděláním to nebylo valné. V obci byla tříletá soukromá škola, ve které se vyučovaly jen základní předměty, a to ruský a český jazyk, počty a náboženství.

Snad k prvnímu starostovi Podcurkova se váže tento humorný příběh (prvním starostou byl Jakub Janoušek). Ulpíval na zvyku, který si přivezl z Čech - chodit v dřevácích. Dojížděl v nich dokonce do „volosti“ v Djatkevičích. Spoluobčané žehrali na to, že jim tak dělá ostudu. Starosta však odmítal pořídit si kožené boty, snad i z finančních důvodů. A tak se obecní rada usnesla, že mu na náklady obce nechají ušít boty kožené. Když si pak starosta nové kožené boty obul, ukázalo se, že v nich neumí chodit - při pokusu o chůzi stále padal. Rozzloben si pak boty vyzul a mrštil s nimi do kouta s tím, že bude i nadále chodit v dřevácích. Obecní rada s tím však nesouhlasila a že když jsou již boty zaplacené, musí je starosta používat. A tak nezbylo nic jiného, než aby se dva radní podvolili vodit pana starostu po vsi v nových botách a naučit ho v nich chodit [3].

Za carského Ruska před první světovou válkou i během ní byli povolováni do vojenské služby i někteří občané Podcurkova. Služba v armádě bývala dlouhá, např. u námořnictva až 7 let. Jenom namátkově několik příkladů. Před první světovou válkou sloužil u pěchoty František Michálek, Václav „Mareček“ byl odveden k vojenské kapele a Vladimír Macoun sloužil u námořnictva. Ten posledně jmenovaný byl v armádě i v době propuknutí první světové války a tak se mu služba protáhla až na devět let. Z vojny se vrátil na přelomu let 1917 a 1918. První světová válka postihla Podcurkov spíše ekonomicky. Ve vsi ani v jejím okolí žádné boje neprobíhaly, měla však týlový, přifrontový charakter a s tím související tažení střídajících se vojenských oddílů. I když první světová válka zastavila hospodářský rozvoj obce, nezapomínali občané na svůj český původ. Ve vsi se pořádaly peněžní sbírky na protirakouský odboj. Vybralo se kolem 120 rublů ve zlatě, což představovalo asi 48 metrických centů pšenice [1]. Svoje vlastenectví projeвили podcurkovští občané nejen penězi, ale i aktivní účastí v protirakouském odboji. V čs. legiích sloužili Josef Kašpar (*27. 2. 1879), Josef Kozel (*8. 3. 1880), Václav Nechvil (*8. 5. 1883), František

Solar (*15. 11. 1883), Viktor Duha (*22. 8. 1886), Josef Solar (*15. 6. 1887), Josef Kočí (*4. 4. 1891), Josef Ráža (*25. 7. 1894), Pavel Nechvil (*10. 11. 1895), který byl starodružiníkem a dosáhl hodnosti svobodníka, Josef Jakubec (*25. 7. 1898) a starodružiník Jan Neuman, u něhož se rok narození nepodařilo zjistit [4].

V roce 1917 se zhroutil carský režim v Rusku a začalo střídání režimů. Obcí procházela cizí vojska tak, jak se střídaly režimy a každé to vojsko se zásobovalo na účet místního obyvatelstva. Největší obavy působili bolševici. Jejich armády se přes západní Volyň přehnal dvakrát. Kromě bolševických a polských vojsk táhla však přes obec nebo okolí i další vojenská uskupení podle toho, jak se vyvíjela vojenská a politická situace na Ukrajině.

Válečné běsnění na Volyni nakonec ukončilo uzavření mírové smlouvy v Rize v březnu 1921 mezi Sovětským Ruskem a Polskem. Podcurkov i s okolními, zde popisovanými vesnicemi, připadl Polsku. Začalo se stavět a dohánět to zameškané. Obytná stavení se pokrývala taškami a plechem, mizely doškové střechy. Pole se obdělávala koňskými potahy a nářadím vyrobeným místními českými zámečnickými a kováři. Větší stroje se objednávaly ze zahraničí, např. z Československa a USA. Vesnici začali navštěvovat kupci, kteří nabízeli průmyslové zboží a zároveň vykupovali zemědělské produkty. Obec se začala vzmáhat a jedním z prvních počínů byla výstavba školy u „křížovatky“. Náklady na její výstavbu se získaly z příspěvků jednotlivých občanů. Škola byla čtyřletá a podle schválení polských školských úřadů měla vyučovací jazyk polský a český jazyk byl jen jako předmět [1]. Protože z ulbárovské vlakové zastávky bylo do Zdobunova dobré spojení, mohly děti majetnějších rodičů navštěvovat zdobunovskou českou soukromou školu, která tam existovala již od r. 1917 a která byla později reorganizována jako sedmiletá. Roční školné v této soukromé české škole se pohybovalo kolem 35 zlotých, což byla asi čtvrtina ceny dojné krávy. Ulbárovská vlaková zastávka byla dosti využívána dětmi pro dojíždění do Hlinska do sedmitřídní školy s polským vyučovacím jazykem, kde českému jazyku jako předmětu byly vyhrazeny dvě hodiny týdně. Češtinu na této škole vyučoval učitel Václav Baloun.

I když se polský režim nemohl pochlubit rozsáhlou demokracií – byl to autoritářský režim, vůči menšinám značně netolerantní – umožňoval ekonomický růst. Za dvacet let jeho trvání přičinliví lidé s trochou štěstí dosáhli určitého blahobytu. Dosáhlo se ho ale tvrdou prací a sporičností. Obec Podcurkov byla v té době poměrně soběstačná. Kromě dobře zásobeného obchodu byla ve vsi řada řemeslníků, kteří většinou při obdělávání svých menších zemědělských usedlostí zajišťovali ještě většinu požadovaných služeb. Kovářské práce provozovali Emanuel Bláha, Josef Kočí a Bohumil Bohuslav. Zednické práce prováděli Václav Lhoták a Bohumil Lykovský. Sedlářem byl Vladimír Bohuslav, truhlářem Josef Lhoták a truhlářem-kolářem Mikuláš Bohuslav. Krejčovstvím se zabývali Vladimír Michálek a Josef Bureš a šitím dámských oděvů Kseňa Dandová a švadlena Pěničková. Kolářskými pracemi, tesařinou a truhlářinou se zabýval Jan Bláha. Ševcovské řemeslo provozovali Václav Hricík a František Michálek. Koně léčil Alexandr Němec. Věhlasné zahradnictví a pěstování stromků, známé po širokém okolí, měl Metoděj Tuček.

Obec se postupně rozrůstala, zvětšoval se počet zemědělských usedlostí příkupováním dalších pozemků směrem k Curkovu (na tzv. kolonii), až nastala migrace (zřejmě již před první světovou válkou) do Curkova, kde začalo vznikat téměř souvislé české osídlení v sousedství Ukrajinců. Před vypuknutím druhé světové války bydlelo již na Curkově asi 22 českých rodin.

Brzy po první světové válce přepadli lesní zámeček Pribylských lupiči a založili tam požár. Říkalo se, že přitáhli na Curkov ze Sovětského Ruska – hranice v té době nebyly ještě dobře střežené. Pronikali odtud většinou zloději koní.

Asi v r. 1935 zabil blesk curkovského českého občana. Byl to Václav Dušek, který s koňským spřežením vyvážel na pole chlévskou mrvu. Podcenil blízcí se bouřku a když se na poli rozpráhl kopáčem, aby z vozu shrnul hnůj, zablesklo se a zasáhlo to nejen hospodáře, ale i koně.

Zajímavé je, z čeho byl asi odvozen název obce Curkov. Je to obec dosti starého původu. Polské slovo „curka“ znamená „dcera“. V archivu kláštera Počajev, v aktech „darované“ je zmínka o Curkovu z roku 1545 [5]. Některá ze šlechtických dcer mohla tuto vesnici dostat věnem a z označení „dceřina“ vesnice mohl vzniknout i název obce. Ale to jsme již v oblasti dohadů.

K nejvýznamnějším českým spolkům na Podcurkově patřili bezesporu dobrovolní hasiči. Velitelem byl Josef Šarša. O jejich pohotovosti svědčí řada úspěšných zákroků při požárech doma i v sousedních obcích. Když např. v r. 1943 hořela chalupa Vladimíra Lhotáka v sousední české obci Rapatov (vzdálenost od Podcurkova asi 5 km), byli podcurkovští hasiči u požáru mnohem dříve, než hasiči ze sousedních Ozeran vzdálených od Rapatova jen asi 2 km.

Podcurkovští občané si z vlastních finančních zdrojů (peněžní sbírky) a dobrovolnou prací vybudovali u křižovatky cest na Curkov a Hlinsk hasičskou zbrojnici a kulturní dům, kde se pořádaly posvícenské a poutové taneční zábavy. Hrávalo se tam dvakrát do roka ochotnické divadlo, které režíroval při své krejčovské práci Vladimír Michálek. Kulturní dům měl jeviště, zákulisí, taneční sál a kruchtu (podium) pro kapelu. V sále mívali hasiči uloženou svoji výstroj. V obci byla založena malá dechová kapela řízená Aloisem Jakubcem. Ta se později spojila do většího celku s kapelou hlinskou, kterou dirigoval Linhart a také Najmon z Ulbárova. Kapela hrávala k tanci na okázale slavených poutích a posvíceních (viz kapitola „Podcurkovské posvícení“). Jednou do roka, druhou neděli po Velikonocích, pořádaly se tzv. „provody“, při kterých kapela v čele s „bátuškou“ (pravoslavný farář) a zpěváky se společně s dalšími účastníky odebrala na místní hřbitov. Po vysvěcení hrobů a modlitbách za zemřelé zazpívali zpěváci za doprovodu kapely smuteční písně. Odpoledne pak kapela hrála v tanečním sále, kam se dostavili občané v doprovodu svých příbuzných z okolních českých obcí. Podcurkovský hřbitov byl založen a vysvěcen v r. 1926. Pozemek na něj zakoupila obec od Pribylských. První zemřelý z Podcurkova, který byl na tomto hřbitově pohřben, byl Ignác Suchan [6]. Předtím Podcurkovští pohřbívali svoje zemřelé na českém hřbitově v Hlinsku.

Pokud je známo, tak na Podcurkově nikdy nedošlo k nějakým vážnějším náboženským sporům. Naprostá většina občanů se hlásila k pravoslavnému vyznání a farností příslušeli k faře v sousedním Hlinsku. Ke katolickému náboženství se hlásily jen rodiny Jana Janouška a Emila Polívky, kteří farností patřili ke katolické faře ve Varkovičích.

V druhé polovině třicátých let byla v obci založena družstevní prodejna, která představovala konkurenci pro židovské obchodníky. V družstevní prodejně (spółdzielnia) se prodávalo i pivo dovážené z českých pivovarů z Kvasilova, Senodub nebo Mirohoště. Prodejnu vedl Josef Michálek. Někteří občané Podcurkova odebírali český tisk vycházející na Volyni nebo dodávaný z Československa. V obci byly dvě menší knihovny – jedna u Václava Marečka a druhá u Františka Michálka. Úřad starosty obce (sołtysa) za polského režimu zastával po dobu asi dvaceti let Vladimír Macoun, který svým rozvázným jednáním dovedl vždy hájit zájmy svých spoluobčanů před občas neuváženými zásahy nadřízených úřadů [1]. Před Vladimírem Macounem zastávali starostenský úřad také Josef Šarša (dolní) a Josef Ráža.

V polovině třicátých let vzrušila Podcurkov mimořádná událost. Místní židovský obchodník Fišl Bardoch se tenkrát vypravil do Lvova pro nákup zboží. Večer při návratu měl ho na ulbárovské zastávce čekat zjednaný ukrajinský pomocník Petr ze sousedního Curkova. Když obchodník vystoupil z vlaku a vydal se společně s Petrem k lesní cestě domů, byla již značná tma. Rozsvítili proto lucernu, se kterou v čele kráčel Žid a za ním nesl zavazadla jeho pomocník. Když je pohltil les, požádal obchodník o výměnu úloh – předal Petrovi lucernu a sám za ním kráčel se zavazadly. Náhle se rozlehl výstřel a Petr zasažený přímo do srdce se mrtev skácel k zemi. Žid odhodil zavazadla a začal prchat ke vsi. Když byla ráno přivolána policie, tak nasadila na stopu psa a ten ji zavedl k potoku. Od tohoto místa postupoval lupič zřejmě potokem. Po chvíli hledání podél potoka pes opět zachytil stopu a zavedl policisty k ulbárovskému „chutoru“ (samotě), k ukrajinské chalupě, ve které překvapený lupič byl vytažen přímo z postele. Při domovní prohlídce se našla i puška, se kterou byla vražda spáchána.

Jedním z nejbohatších sedláků na Podcurkově byl Škranc. Vlastnil asi 100 ha polností. Z toho asi 30 ha patřilo ke statku, který si zakoupil v Arestově vzdáleném od Podcurkova asi 15 km. Statek v Arestově však pronajímal. U Škranců měli ve stáji nejméně 20 krav a jenom k jejich napájení se spotřebovala spousta vody, která se musela navážít ručně pomocí rumpálu z hluboké studny. I když u podcurkovských studní se k vážení vody používaly dva okovy – plný se vytahoval nahoru a prázdný se současně spouštěl dolů – napájení tolika krav zabralo večer spoustu času. Proto se denně do noci od Škranců ozývalo bouchání plechových věder. A tak se na Podcurkově ujalo rčení „vypadá to u vás jako u Škranců“, když se někde po setmění ozývalo bouchání plechových věder nebo konví [6].

V první polovině třicátých let dorazila i na Podcurkov nová technická vymoženost – rádio. Ty první přístroje představovala bakelitová krabička s krystalovým detektorem, ladícím knoflíkem a párem sluchátek. K přístroji se připojil přívod od vysoko zavěšené venkovní dlouhé antény, připojilo se uzemnění a poslech rozhlasu mohl začít. O něco

později se v obci objevily i první elektronkové přijímače s reproduktorem. A tak „všeuměl“ Vladimír Lykovský neboli „Mareček“ našel další obor pro svoji amatérskou působnost. Před érou rozhlasových přijímačů se věnoval opravám různých typů hodin i kapesních a náramkových hodinek a výrobě a opravám kuchyňského nádobí. Příchod rozhlasového vysílání přiblížil občanům Podcurkova a dalších českých obcí dění ve vlasti jejich předků – Československu, nad kterým se začínaly stahovat mraky. Lidé se z rozhlasu dovídali o nepokojích vyvolávaných Henleinovou stranou SdP a Hitlerovým stupňujícím se nátlakem na ČSR. Polský vládní tisk a rozhlasové vysílání se připojilo k nacistické štvavé propagandě proti Československu a začalo volání po připojení Těšínska k Polsku. Tato štvavá kampaň s hesly „*idziemy na Pragę, bić Pepików, Śląsk Zaolziański musi powrócić do macierzy*“ se projevila i bojovou náladou polské mládeže. Poznali to jednoho dne na své kůži i žáci zdolbunovské české matiční školy při cestě ze školy na železniční stanici. Před stanicí na ně čekali polští výrostkové a zaútočili na ně házením právě dozrávajících kaštanů. Čeští školáci při ústupu k železniční trati jim to opláceli. Dvě „bojující“ skupiny se rozeznávaly podle oblečení. Čeští školáci měli šedé školní uniformy a pilotky, Poláci uniformy modré a na hlavách čtyřhranné čepice. Když se při svém ústupu čeští školáci dostali až k železničnímu náspu, tak místo kaštanů použili kameny a tím Poláky zahnali. Protože nastalým zdržením ujel českým školákům vlak, museli domů na Podcurkov a do Ulbárova až 15 km pěšky. Druhý den předvídavě do školy ani nešli. Polská policie ve Zdolbunově příští den tento případ vyšetřovala a určitě by se v té pohnuté době nechovala k českým školákům nestranně. Nakonec rádění zfanatizovaných Poláků odnesla i zdolbunovská česká škola. Její okna byla v té době pomalována výkaly.

Přijetí Mnichovského diktátu a obsazování českého pohraničí těžce dolehlo na naprostou většinu volyňských Čechů. Vznik „Protektorátu“ pak vtlačil do očí slzy nejednomu otrlému českému tatíkoví. Ztráta suverenity staré vlasti se u českého obyvatelstva na Volyni pocítovala jako ztráta opory, o kterou se tato velmi často utiskovaná menšina mohla opřít. Lidé odcházející z „Protektorátu“ do emigrace nacházeli často přechodný domov na českých vesnicích na Volyni. Na Podcurkově dočasně přebývali dva čeští emigranti, z nichž jeden, Antonín Pokorný, se skrýval u Vladimíra Macouna. Po přepadení SSSR v r. 1941 tito dva uprchlíci odešli před nastupujícím Wehrmachtem na východ a později se prý stali příslušníky vznikající čs. vojenské jednotky v SSSR.

Po obsazení Těšínska vznikla v Polské veřejnosti euforie a někteří Poláci prohlašovali, že je to první krok k rozšiřování polského území a že Polsko znovu bude existovat „od moře k moři“ (myšleno od Baltu k moři Černému). Pochopitelně, že územní zisk mohl být jen na úkor SSSR, o němž se prohlašovalo, že je to obr na hliněných nohách. Polský vládní tisk a rozhlas uveřejňoval na adresu zmrzačeného Česko-Slovenska řadu jízlivostí a posměchů. Snad nejbolestivěji se volyňských Čechů dotýkaly poznámky o české zbabělosti. Naproti tomu celkem bez povšimnutí působily vtipy polského rozhlasu jako např. rozhovor dvou Poláků: „*Jestli pak viš, jak se jmenuje nový český prezident? To teda nevím. Cha-cha*“. (Polsky HA a CHA se vyslovuje téměř stejně).

Teprve po 15. březnu 1939 Poláci trochu vystřízlivěli a začali si uvědomovat nebezpečí ze strany Německa. V tisku i rozhlasě byly hlášány výzvy ke zvýšení obranyschopnosti země. Rozjela se propagace na uspořádání finančních sbírek na LOPP (Liga obrony powietrznej państwa – Liga protivzdušné obrany státu). Tato výzva se dotkla i peněženek volyňských Čechů. Např. v sousedním Hlinsku si nechal „starosta powiatowy“ (asi jako předseda okresu) na jaře 1939 svolat veřejnou schůzi a na té se nevybíravým způsobem pustil do přítomných občanů českého původu s výtkou, že vlastní nejúrodnější polskou půdu, zatímco Poláci ve střední části Polska musí hospodařit na písčítých půdách. Potom vyhrožoval Čechům vystěhováním do té méně úrodné oblasti. Po ukončení vyhrůžek začal s výzvou k občanské solidaritě a k poskytnutí finančních příspěvků na LOPP. Většina přítomných podlehlá nátlaku a příspěvky zaplatila.

Nejcitlivěji na hrozbu blížící se války reagovali polští občané židovského původu. Ti vzdělanější z nich s velkými obavami sledovali dění na mezinárodní scéně a ti majetnější se uchylovali i k emigraci. Prvního září 1939 nacistické Německo přepadením Polska rozpoutalo druhou světovou válku. Poklidný mírový život volyňských Čechů tímto dnem skončil. Dne 17. září 1939 zahájila Rudá armáda na základě tajné dohody německo-sovětské dohody obsazování východních částí Polska. Na celé západní Volyni byl nastolen sovětský režim. Většina volyňských Čechů čekala s obavami, co bude následovat, protože starší generace si ještě pamatovala řádění bolševiků z první světové války. Jedním z prvních dopadů nového režimu na veškeré obyvatelstvo bylo znehodnocení polské měny. Polský zlotý rázem ztratil svoji kupní sílu, protože poměr sovětské měny k polské byl stanoven na jeden rubl za deset zlotých. Během několika málo dnů naprostá většina zboží byla z obchodů vykoupena. Jediné, co bylo možné v obchodech nakoupit, byly nekvalitní zápalky (při škrtnutí jim často odlétávala hořící hlavička), petrolej a kuchyňská sůl. Na dotazy, kdy bude do obchodů dovezeno nové zboží, dostával tázající odpověď „něchvatájet transport“ (nedostačuje doprava).

Obsazení Volyně Rudou armádou tam překvapilo určité množství polských běženců, kteří se ubytovali především na českých vesnicích. U Vladimíra Kalvacha na Podcurkově byla ubytována rodina bankéře z Varšavy. Když se jich ptali, proč se nedávno Poláci dopouštěli na volyňských Čechích různých příkoří, odpověděli, že o něčem takovém nic nevědí. Později tuto rodinu poslaly sovětské úřady na Sibiř [1].

V poměrně krátké době občané Podcurkova pocítili tvrdá opatření nového režimu. Na obec začali zasílat z „rajispolkomu“ (ONV) předpisy na odvoz vytěženého dřeva z lesa na pilu. Starosta musel celkový předepsaný počet kubických metrů dřeva rozdělit mezi jednotlivé rodiny vlastníci koňské spřežení a hospodář s koňmi pak strávil na cestách i několik dní, než splnil požadovaný předpis. Pracovalo se totiž v mnohakilometrové vzdálenosti od domovů. Nocovat museli po cestě většinou u svých příbuzných. Někteří z Podcurkova nocovali např. u příbuzných až v Novokrajevě. Po splnění předpisu následoval v krátké době předpis další.

Jedna ze změn, která se příštího roku dotkla Podcurkova, byla výměna představitele obce. Po mnohaletém vzorném působení složil Vladimír Macoun svoji funkci a „předsedatělem selsovětu“ (předsedou MNV) stal se jediný Ukrajinec žijící v obci – Vinohradský, který dříve sloužil jako orač u Josefa Ráží a který se po nástupu do funkce teprve začal učit podepisovat. Byl totiž analfabetem. „Sekretara“ (tajemníka) mu dělal Emil Duha, který všechny písemnosti musel vyřizovat za něho. Vinohradský byl zvolen do této funkce proto, že na obec přišel pokyn, že za předsedu musí být zvolen „batrak“ (zemědělský námezdní dělník).

Začalo se rovněž s předepisováním povinných dodávek obilí a jatečního skotu. Z dovezeného obilí na „zahotzernu“ (státní výkupna obilí) se odebíraly vzorky pro laboratoř a pokud dodávka nespĺňovala normu na vlhkost, musel si hospodář odvézt obilí nazpět a dosušovat je např. na peci po upečení chleba. Po jeho dosušení s tím musel znovu do výkupny. Splnění dodávek bylo termínované. Pokud při dalším pokusu sedlák s dodávkou obilí opět neuspěl, pomohlo občas to, že „podstrčil“ skladníkovi litr „samohonky“ (na černo doma vypálená kořalka) s kusem slaniny a skladník dodávku podepsal.

Ceny za dodané obilí nebo skot byly směšně malé. Peníze stržené za dodanou dospělou jalovici se daly např. utratit za půllitr piva. Další, doslova hrozbou, byly předpisy daní, tzv. „kultsboru“. Ty byly progresivně odstupňované podle velikosti vlastněné výměry polí. Při výměře nad 10 ha byly tyto předpisy daní zničující. Po zaplacení „kultsboru“ následoval vzápětí další předpis a tak původně bohatý sedlák skončil úplně na mizině. Sýpka zela téměř prázdnou a ve stáji zůstala jediná kravka. Za nezaplacení předepsané daně následovalo vězení, ze kterého se uvězněný většinou již nevrátil. V sousedním Hlinsku byl takto postižen např. Olič a v Krajově Alexandr Tuček, bratr podcurkovského Metoděje Tučka. Metoděj Tuček např. přeepsaný „kultsbor“ dvakrát opakovaně ve výši 9 tisíc rublů (tedy celkově 18 tisíc rublů) zaplatil, i když za všechno dodané obilí obdržel jen 300 rublů. Chybějící peníze se musely získat prodejem potravin a samohonky na bazaru ve Zdobunově [7]. Souběžně s tímto tlakem na zemědělce se na všech pořádaných schůzích agitovalo pro vstup do kolchozu. Během roku 1940 byla většina zemědělců tak vyčerpaná a zstrašená, že začali podávat přihlášky pro vstup do kolchozu. Na Podcurkově jej založili na jaře 1941. Prvním aktem bylo svedení hovězího dobytka a koní ke společnému ustájení. K ustájení byly vybrány stáje u Macounů, Šaršů a u některých dalších větších sedláků.

Již na jaře 1940 začalo nucené vysídlování tzv. kulaků a jiných, režimu nepohodlných lidí na Sibiř. Většinou se tito lidé vyváželi do severního Kazachstánu, kde v zimě rtuť klesala někdy na -50 stupňů Celsia, v létě zase stoupaly teploty až na +50 stupňů C. Tak např. z Českého Kvasilova byla vyvezena na Sibiř rodina Perných a paní Svárovská s dcerou (Manžel paní Svárovské, Ing. Svárovský, zastával před válkou funkci honorárního konzula v Č. Kvasilově. Po příchodu Rudé armády byl zatčen a ve vězení pak přišel o život), z Jesenice u Verchovska rodina Záveských a z Pětihor u Zdobice rodina Somolových. Jak takové „cestování“ na Sibiř a začátky „zabydlování“ vypadalo, líčí ve svých vzpomínkách Jaroslav Perný [8]. „Po šestnáctidenním cestování jsme dojeli do stanice Bulajevo

v severním Kazachstánu. Tam byla připravena nákladní auta, která osazenstvo našeho vagónu č.44 odvezla do výzkumného sovchozu. Ubytovali nás v dílně na opravu traktorů, kde nebylo ani trochu slámy, okna rozbitá a jedna vráťeň chyběla. Vozvyšenský pokusný sovchoz byl ohromný velkostatek o výměře 200 tisíc hektarů... ..v každém oddělení postavili malinkou kancelář s Rudým koutkem 4x4 metrů a s portréty Lenina a Stalina, dílnu a kovárnu na opravu strojů a domky pro vedoucího, agronoma a mechanizátora. V síni byl vykopán sklep na brambory a v zemi v té síni stála kráva. Krávy se tam telí v březnu, kdy jsou ještě třicetistupňové mrazy, proto telátka brali do světnice, kde bylo uvázáno k noze stolu a když chtělo močit, musel honem někdo z přítomných podstrčit nočník. Zima trvala od půli srpna do konce dubna, mrazy byly až čtyřicetistupňové a nejhorší byly sněhové vichřice, takže už na Vánoce byla osada tak zafoukaná sněhem, že chalupy nebylo ani znát. Stromy tam nebyly žádné, a tak si musel každý ke komínu přivázat tyč, aby mu traktor omylem nevjel do světnice. Domků bylo málo, ostatní bydleli ve stanech. Urychleně se stavěla nová obydlí, vlastně zemljanky. Všem (vysídleným) odebrali polské doklady a dali ruské, „specpereselenickije“, které omezovaly jejich pobyt po dobu pěti let pouze na okres Bulajevo a museli nastoupit do práce, kterou jim přidělil sovchoz“.

Dne 22. června 1941 nacistické Německo přepadlo bez vyhlášení války Sovětský svaz. Měla to být další z bleskových válek a její průběh tomu v prvních týdnech nasvědčoval. Během necelých čtrnácti dnů byla většina západní Volyně obsazena Wehrmachtem. V parku na velkostatku Pribylských na Curkově se ubytoval štáb a některé pomocné jednotky týlové části německých vojsk. Byla tam i vojenská ošetřovna s lékařem, sudetským Němcem, který provedl lékařské vyšetření třítýdenní dcerky Bohumila Bohuslava z Podcurkova.

Velkým překvapením na Podcurkově byl nález seznamu občanů, kteří měli být po prvním červenci násilně vyvezeni na Sibiř. Seznam byl nalezen na „selsovetu“, kam byl zaslán z „rajsipolkomu“, ale na jeho sestavení se podíleli i tehdejší představitelé obce. Na tomto seznamu byly uvedeny mj. rodiny: Metoděje Tučka, Josefa Macouna, Václava Janouška, Vladimíra Šarši, Vladimíra Macouna s jeho dcerou Věrou a třítýdenní vnučkou Jiřinkou, Václava Škrance, Josefa Ráži, Josefa Šarši, Vladimíra Kalvacha, Vladimíra Švejdy. Na zdolbunovském nádraží byly již připraveny vagóny pro odvoz těchto lidí na Sibiř [6]. Není divu, že zhroucení sovětské moci na západní Volyni většina Čechů uvítala s velkou úlevou i když na okupační německou správu hleděla s nedůvěrou. Jedním z prvních počínů občanů byla likvidace kolchozu, z něhož hned v prvních dnech války si každý vzal to, co do kolchozu musel odevzdat. Před příchodem německých vojsk kolchoz již neexistoval. Bylo to velmi prozíravé, protože německá správa sovchozy i kolchozy na východní Volyni zachovala a využívala je daleko účinněji k plnění povinných dodávek, než toho mohla dosáhnout u soukromě hospodařících rolníků.

Jako první, kteří byli německou okupací Volyně nejvíce postiženi, byli Židé. Když Němci začali soustřeďovat židovské obyvatelstvo do ghet, požádaly obě podcurkovské židovské rodiny ulbárovského Najmona o poskytnutí úkrytu. Zvolily si Najmona proto, že

bydlel téměř na samotě mezi Ulbárovem a Podcurkovem, a tak se předpokládalo menší riziko prozrazení jejich úkrytu. Avšak Najmonovi měli za zetě Ukrajince Nikolaje Bondara, který byl napojen na tehdy již značně rozšířené banderovské hnutí. Bondar úkryt židovských rodin banderovcům prozradil a ti je pak povraždili. Jejich mrtvoly byly nalezené jen nedbale zahrabané v lese Metoděje Tučka. A jak se říká – „*Boží mlýny melou pomalu, ale jistě*“, dočkal se své odplaty i Bondar. Když Rudá armáda vyhnala Němce ze západní Volyně, začaly oddíly NKVD pořádat razie proti banderovcům a při jedné takové akci přišel o život i Bondar.

Řádění banderovců postihlo i české občany. Jako záminka postačilo jen podezření, že dotyčný by je mohl prozradit německé okupační správě. Tak v r. 1943 banderovci zavraždili na Podcurkově Antonína Bohuslava (byl vhozen do studny) a Alexandra Němce, kterého banderovská hlídka zadržela, když jel s koňským spřežením kolem podcurkovského lesa. V tom lese ho přinutili vykopat si vlastní hrob a po zastřelení ho v něm pohřbili. Motivem této vraždy byla zřejmě obava, že by A. Němec při svých cestách do města mohl při jednání s některými úředníky okresu něco prozradit. První zlé tušení rodině prozradilo koňské spřežení, které se samo bez hospodáře vrátilo domů. Dalším z ohrožených od banderovců byl Metoděj Tuček, který po nastolení německé okupační správy zastával úřad podcurkovského starosty. V r. 1943 si banderovci vynucovali na obyvatelstvu terorem přerušování jakýchkoliv kontaktů s německou okupační správou. Německé vedení jako odvetu vysílalo do vzdorujících vesnic trestné výpravy, které tyto obce vypalovaly a to obyvatelstvo, kterému se nepodařilo včas uprchnout, povraždili. V té době bylo na denním pořádku vidět v dálce dým z hořících vesnic a slyšet odtud střelbu. Banderovci požadovali i na českých vesnicích, aby se postavily na odpor německé okupační správě a svůj nátlak realizovali i vraždami českých obecních starostů. Češi se však snažili vyhýbat zbytečným střetům, aby se zachovalo co nejvíce zbraně schopných mužů pro blížící se čs. zahraniční armádu. Když banderovci zavraždili v Hulči obecního starostu Štěpána Porázíka (16. 3. 1943) a na Buršovce Vladimíra Kodejšku, začal se i M. Tuček obávat, že ho čeká podobný osud. Snad tyto obavy vyvolaly u něj neobvyklý sen. Jedné noci se mu zdálo, že venku štěkal pes a na dvoře se objevili lidé vyzbrojení puškami. Hned ráno se rozhodl, že příští noc již nebude spát doma v posteli. Na seně nad vozovnou si připravil na noc lůžko a počítal s tím, že v nejhorším případě by vyskočil vikýřem ven do polí. Je až k nevíře, jak tento sen se do puntíku vyplnil. Hned příští noc si pro něho banderovci přišli. Po uvítání zuřivým štěkotem psa zabouchali na dveře a dožadovali se vstupu dovnitř. Prohledali potom celou chalupu, nahlíželi i dvěma malým dcerkám pod peřinu, jestli tam nemají schovaného tátu, prohledali i půdu a chlévy, ale nenapadlo je podívat se nad vozovnu. Rodina tvrdila, že starosta odešel do Zdobunova a že se do večera nestačil vrátit. Banderovci proto sebrali paní Tučkovou a ta s nimi musela jít k zástupci starosty, kterého však také nenašli doma. Sebrali proto obě ženy a chtěli je odvést s sebou. Na jejich pláč a prosby, že přece děti nemohou zůstat samy doma, je nakonec propustili. Od té doby chodil pak M. Tuček na noc spát ke svým příbuzným do Hlinska nebo do Ulbárova. Protože trpěl anginou pectoris, byl na

vlastní žádost ze zdravotních důvodů později zproštěn svého úřadu. Po nějaké době mu banderovci nechali u krejčího Michálka vzkaz, že již proti němu nic nemají a že se nemusí před nimi ukrývat. Od té doby až do reemigrace přespával již doma [9].

V létě a na podzim roku 1943 působila ve vsi určitou senzací dvouletá dcera B. Bohuslava, Irenka. Chodila po vsi s ochočeným bílým bezrohým kůzlem, které se od ní ani nehnuo. Bylo spolehlivější, než hlídací pes. Pokud někdo zahlédl kůzle, mohl si být jistý, že děvčátko bude někde poblíž.

K historii Podcurkova se váže i osud ozeranského Žida Mojše Musmana. Tomu se před likvidací ghetta v Ozeranech v r. 1942 podařilo s malou, asi patnáctiletou dcerou uprchnout. Skrýval se potom většinou na Podcurkově nebo v jeho okolí. V r. 1944 se nakonec dočkal příchodu Rudé armády, a tak se před německým řáděním i s dcerou zachránil. Svým známým na Podcurkově jednoho dne oznámil, že se chce zastavit na ukrajinském Curkově pro několik cenností, které si nechal v úschově u ukrajinské rodiny. Někteří ho varovali, aby tam nechodil sám. On však tvrdil, že se jedná o jeho dobrého známého a poctivého člověka. Jeho jméno však neuvedl. Na Curkov odešel, ale vícekrát ho již nikdo živého nespátřil.

Na Curkově bylo za války více tragických případů, které skončily smrtí. V r. 1943 zastřelili za bílého dne dva ozbrojenci kováře Josefa Dandu, protože se pokusil zabránit jim v loupeži. Další nešťastná událost postihla rodinu Jindřicha Dregera. Ten po osvobození Volyně od německé okupace pracoval vždy celý týden ve Zdolbunově a domu přijížděl na neděli. Doma zůstávala jeho manželka Pavla, roz. Dandová, s dospívající dcerou Věrou. Jednoho dne banderovci zjistili, že se u Dregerů zastavil sovětský důstojník, a proto tam poslali svého člověka, údajně Bondara. Ten se tvářil jako přátelská návštěva, dokonce si začal s důstojníkem připíjet a potom ho znenadání zastřelil. Po usmrcení mu sebral zbraň a vysvlékl ho z uniformy. Protože se banderovci obávali svědectví žen přítomných této vraždě, tak obě ženy krátce nato také zavraždili a s vyříznutými jazyky vhodili do studny. Nešťastnému Jindřichu Dregerovi poskytli ve Zdolbunově ozbrojený doprovod, který přivezl na Curkov dvě rakve, aby ženy mohly být pohřbeny. Údajně NKVD potom provedlo v Curkově na banderovce zátah a několik jich postřílelo. U curkovské cerkve ty zastřelené poskládali vedle sebe a přinutili místní ženy procházet kolem těch mrtvých. Žádná z těchto žen neuronila ani slzičku, aby neprozradila, že tam leží někdo z jejich příbuzných.

S blížícím se závěrem roku 1943 nacistická armáda pod tlakem Rudé armády vyklízela obsazená území SSSR až nakonec koncem ledna 1944 se Němci začali stahovat i z okolí Podcurkova a fronta se na krátký čas zastavila až u Dubna. Při ústupu německých vojsk nedošlo v okolí Podcurkova a Curkova k žádným bojovým akcím, jen na železniční trati v úseku Zdolbunov-Dubno použili Němci pancéřový vlak, jehož střelbou kryli svůj ústup. Náhodně zatoulaná střela z tohoto vlaku smrtelně zranila vedoucího odbočky „Blaníku“ na Podcurkově Josefa Švejdu. K nešťastné nehodě došlo při poslední schůzce odbočky. Josef Švejda čekal společně s Viktorem Rážou na příchod zbývajících dvou členů. Náhle

si vzpomněl, že než dorazí ostatní, zajde do stodoly nakrmit koně. Byl to osudný okamžik. Do stodoly přiletěl dělostřelecký granát a jeho střepina zasáhla Josefovi tříselní tepnu. Během několika minut vykrvácel. Nedočkal se tak nástupu do čs. armády v SSSR i když pro přípravu tohoto nástupu hodně udělal.

Začátkem února 1944 do vsi vstoupila Rudá armáda a pak se již většina mužů začala připravovat na vstup do čs. zahraniční armády. Nástup do armády byl spontánní. Většina narukovala již 15. března 1944 a odjížděla do Rovna ze zdolbunovského nádraží. Jejich seznam je uveden na konci této kapitoly. Z Podcurkova se přihlásily do čs. armády také dvě ženy. Byly to Luba Tichá (*1919) a Olga Vajcová-Bohumilová (*1898). Pro zbylé obyvatelstvo nastaly krušné chvíle. Starost o chod hospodářství, péče o děti a přestárlé spadla hlavně na bedra žen. Musely se při nedostatku koní, zabavených nebo vyměněných za naprosto vyčerpané procházejícími vojsky, postarat o včasnou setbu a později o sklizeň obilí, pečovat o domácí zvířectvo, plnit předepsané dodávky, opatřit si peníze na placení daní apod. Navíc ještě obec věnovala čs. jednotkám čtyři koně se spřežením, dva koňské povozy, tři prasata, dva kusy hovězího dobytka, určité množství mouky, brambor, luštěnin, máslo a vejce [1].

Velké potíže a obavy občanům působily „návštěvy“ banderovců a loupeživých band. Např. k B. Bohuslavovi přišli pozdě večer banderovci s požadavkem vydat pro zásobování banderovských útvarů jedno prase. Poručili jeho manželce Věře rozsvítit lucernu a v chlívků jim na tu porážku prasete posvítit. Když prase zastřelili, Věra se neubrnila slzám. Banderovec si toho povšiml a začal na ni křičet. *„My bojujeme za samostatnou Ukrajinu a ty tady budeš brečet pro jedno prase. Dej si pozor, ať nedopadneš jako ta svině“*. Z toho prasete však banderovci žádný užitek neměli, protože na Curkově shořelo při odvetné akci NKVD proti nim, kdy jedna ulice Curkova lehla popelem [6]. Ty poslední měsíce před reemigrací zastával úřad starosty Josef Kočí. Ten musel banderovcům k určitému termínu vždy připravit již hotové masné výrobky z prasete a občas i nějaké oblečení. V plnění požadovaných dodávek se prostřednictvím starosty postupně museli vystřídat jednotliví hospodáři. Pro jednu takovou dodávku se banderovci opozdili o jeden den a toho využila banda lupičů vydávajících se za banderovce a požadovala vydání připravených masných výrobků. V obci v té době již působila ozbrojená sebeobrana a když se ozvala ve vsi střelba, lupiči uprchli. Příští den se o tomto incidentu dozvěděli banderovci a lupiče postříleli. I když „zásobování“ banderovců obec vyčerpávalo, zajišťovalo jí to až do reemigrace alespoň určitou bezpečnost [10].

Obavu z banderovců prožila i podcurkovská mládež. V r. 1944 si uspořádali velmi skromnou posvícenskou zábavu. Hrál se jen na harmoniku, trubku a buben. Protože většina mladých mužů byla již na frontě, tak se v tanečním sále sešlo jen pár mladších chlapců a děvčata. K zábavě přišel i mladší sovětský lejténant ze zdolbunovské posádky. Během zábavy vtrhlo do hospody komando ozbrojených banderovců v počtu asi šesti mužů. Po zahlédnutí sovětského důstojníka prohlásili, že při odchodu si ho vezmou s sebou. Ten byl již trochu pod vlivem alkoholu, dělal hrdinu a prohlásil, že se jich nebojí.

Hrozící nebezpečí zažehnal někdo z kapely tím, že dal vyhlásit dámskou volenku. Děvčata šla také pro banderovce a vyzvala je k tanci. Ti se tím cítili poctění a během dlouhé volenky ani nepostřehli, že asi tři chlapci se ujali sovětského důstojníka a přemluvili ho, aby s nimi šel na vlakovou zastávku do Ulbárova. Tam ho posadili na vlak do Zdolbunova a tím mu vlastně zachránili život [1].

V té době byla riskantní i cesta do lesa na procházku. Jednou si zaběhl do Šaršovic lesa na Záhoře patnáctiletý Pepík Kočů. Najednou ho překvapilo to, že kousek od něho se pohnul pařez. Když se však za odsunutým pařezem objevila lidská hlava, tak na nic již nečekal a co mu stačily síly rozběhl se odtud pryč. Na volání toho člověka pod pařezem – bylo to ukrajinsky, volal, ať se nebojí a neutíká – nehleděl a co nejrychleji zmizel. Náhodně asi objevil banderovskou skrýš a ti by asi nepohodlného svědka odstranili [10].

Není proto divu, že i přes lítost nad opouštěním rodných míst se naprostá většina nemohla již dočkat stěhování do Čech. A v r. 1947 se konečně dočkali. Stěhování do připravených vlaků na zdolbunovském nádraží proběhlo v posledních dnech února. Trochu problémů působily jen zaváté cesty; tu zimu napadlo spousta sněhu. Odvoz na nádraží si každý dohodl se svým ukrajinským známým z Curkova nebo nejbližšího okolí. Ještě před stěhováním Čechů se na Podcurkově objevili jeho noví obyvatelé – rusínští přesídlenci z východního Slovenska. A tak pár dní tam Češi bydleli společně s novými rusinskými občany Podcurkova. Téměř všichni Češi se během reemigrační akce odstěhovali do ČSR. Zůstaly jen rodiny Josefa a Vladimíra Kašparů, Františka Mudry, Josefa Šarši a Vladimíra Švejdy [6].

O neodborných zásazích nového vedení obce svědčí i následující fakt. Po Metoději Tučkovi zůstala na Podcurkově rozsáhlá školka ovocných stromků. Měl tam vysázeno kolem 10 tisíc kvalitních odrůd. Zřejmě na pokyn „shora“ tam přivezli buldozer a celou školku zplanýrovali [7].

Většina podcurkovských občanů se v ČSR usídlila na Moravě v okolí Šternberka, pár rodin se odstěhovalo na trutnovsko a někteří do západních Čech do okolí Podbořan. Jednotlivé rodiny se usídlily i na dalších místech českého pohraničí, např. v okolí Stříbra.

A na závěr ještě dvě zajímavé historicky z posledního období pobytu českých podcurkovských občanů na Volyni. Někteří Češi svým „furiantským“ chováním občas zbytečně hazardovali. Jako příklad lze uvést podcurkovského občana Josefa Rážu, který rád tropil různé šprýmy. V době německé okupace Volyně se vracel v zimě ze Zdolbunova na saních tažených koňským spřežením. Ze Zdolbunova se s ním vezla Anna Novotná, která jela navštívit svoji sestru Olgu Dandovou bydlící na Podcurkově. Zhruba šest km před Hlinskem je zastavili maďarští vojáci, kteří vezli na posádku do Koňušek zásobu proviantu. Protože se jim rozlámaly saně, požádali Josefa Rážu, aby jim proviant naložil na svoje saně a odvezl je do Koňušek. Ráža to odmítl a pokusil se Maďarům ujet. Maďarský důstojník na něho vytáhl pistoli, ale pohotový Ráža ho praštil přes ruku a pistole odletěla a zapadla do sněhu. Maďaři chytli za uzdy koně a s nasazenými bodáky drželi Rážu v šachu, zatímco

ostatní museli hledat zapadlou pistoli. Pro přítomnou Annu Novotnou to připadalo jako věčnost a rozhodně se domnívala, že pokud ne oba, tak rozhodně Rázu rozzuření Maďaři zastřelí. Během hledání pistole se Maďaři uklidnili a pak jen přeložili proviant na Rážovy saně a dva vojáci s nasazenými bodáky k němu přisedli. Po cestě, když se situace uklidnila, vytáhl Ráza láhev samohonky a prohlásil „*Vy kluci špinaví, abyste neřekli, že jsem škrob, tak se se mnou napijte*“. Maďaři jeho slovům nerozuměli, ale nabídku pochopili. Když tu láhev společně s Maďary vypili, vzpomněl si Ráza, že veze v nádobě také pivo. Aby se mohli napít, potřebovali na to nějaký hrnek. Projížděli právě kolem ulbárovské železniční zastávky a tak Ráza Maďarům navrhl, aby některý z nich došel do blízké chalupy vypůjčit si hrnek. Protože maďarští vojáci měli zakázáno pohybovat se mezi místním obyvatelstvem jednotlivě (obavy z banderovců), odešli do chalupy oba. Toho využil Ráza a za pomoci Novotné maďarský proviant složili ze saní na zem a rychle přes trať ujeli do lesa a odtud rovnou domů. Tuto cestu do Zdolbunova příště už Ráza nepoužíval.

Další riskantní legraci provedl Josef Ráza krátce po osvobození Volyně od německé okupace v hospodě u Vomáčků „Na vidlích“ za Zdolbunovem. Společně s Vladimírem Bendlem se tam zastavili na pivo. Když si od nedopitých sklenic odskočili na záchod, tak se na jejich místa posadili dva sovětské lejténanti (poručíci). Po chvíli se Ráza s Bendlem do lokálu vrátili a snažili se sovětské důstojníky přesvědčit, že sedí na jejich místech. Ti však odmítli tyto židle uvolnit. Josef Ráza se již začínal rozčilovat, postavil se před ně a začal jim zpívat „jdou, jdou do prdele, jdou“ a protože oficiři se stále nezvedali, tak je popadl pod krkem, klepnul s nimi o sebe a vyhodil je dveřmi ven. Byly to naštěstí litačky. Celá hospoda ztuhla a čekala, že po návratu do lokálu začnou důstojníci střílet. Ti se opravdu, uválení od bláta, vrátili ihned, popadli však svoje čepice, řekli jen „izvinitě“ a zmizeli.

Josef Ráza se s ostatními podcurkovskými muži přihlásil do čs. armády v SSSR a byl zařazen k pomocnému útvaru při čs. štábu v Rovně. V zimě, začátkem roku 1945 odjel vlakem na propustku domů na Podcurkov. Osobní vlak ze Zdolbunova směrem na Dubno byl velmi přeplněný a Josef Ráza se již do vagonu nedostal a jel na jeho schůdcích. Mezi zastávkami Hlinsk a Ulbárov najel vlak na minu nastraženou banderovci a Ráza při nehodě přišel o život. Uvnitř vagonu by nehodu pravděpodobně přežil.

Seznam občanů Podcurkova, kteří rukovali do 1. čs. armádního sboru v SSSR [6, 11]

1. Bohuslav Antonín (*1914)	23. Macoun Josef
2. Bohuslav Emil (*1910)	24. Michálek Josef (*1911)
3. Bohuslav Josef (*1908)	25. Michálek Vladimír (*1909)
4. Bureš Bohumil	26. Nechvíl Josef (*1906)
5. Bureš Jan (*1914) + #	27. Pěnička Vladimír
6. Danda Rostislav (*1920)	28. Polívka Emil (*1906)
7. Duha Emil (*1901)	29. Pospíšil Mikuláš (*1910)
8. Duha Emil (*1926)	30. Průšek Alexandr (*1914)
9. Dvořák Josef (*1925)	31. Ráža Josef (*1906) +
10. Dvořák Václav (*1923)	32. Suchan Josef (*1903)
11. Dvořák Vladimír (*1918)	33. Šarša Josef (*1909)
12. Janoušek Emil (*1924) +	34. Šarša Vladimír
13. Janoušek Jan (*1905)	35. Škranc Emil (*1925)
14. Janoušek Vladimír	36. Škranc Vladimír (*1920)
15. Kočí Emil	37. Tichá Luba (*1919)
16. Kočí Vladimír (*1926) +	38. Tichý Josef (*1925) +
17. Kolář Václav	39. Tichý Vladimír
18. Lykovský Vladimír (*1910) +	40. Vajc Mikuláš (*1902)
19. Lhoták Emil	41. Vajc Vladimír
20. Lhoták Josef (*1909)	42. Vajcová-Bohumilová Olga
(*1898)
21. Lhoták Mikuláš (*1910) +	
22. Macoun Emil (*1923)	

Seznam občanů Podcurkova, kteří rukovali do Rudé armády [6, 11]

1. Dvořák Vladimír	3. Lhoták Jan
2. Lhoták Emil	

Dvořák Vladimír a Lhoták Emil přestoupili později do
1. čs. armádního sboru v SSSR.

Seznam občanů Curkova, kteří rukovali do 1. čs. armádního sboru v SSSR [6, 11]

1. Bendl Vladimír (*1898)	5. Růžička Jan
2. Dolejš Václav	6. Řezníček Stanislav
3. Dušek Josef	7. Svoboda Josef (*1911) +
4. Pavelka Jaroslav	8. Švitorka Vladimír (*1907)+
9. Svoboda Josef (*1924) +	

+ padl nebo zemřel jako voják čs. armádního sboru v SSSR
po svatbě bydlel v Ulbárově

Literární prameny a zdroje

- [1] Emil Kalvach, Soběchleby: Stručný nástin dějin Podcurkova přednesený dne 8. 5. 1989 v Uničově na setkání rodáků této obce. Ústní a písemné komentáře, připomínky k rukopisu.
- [2] Ludmila Petříčková, roz. Hyblerová, Přerov: ústní a písemné sdělení.
- [3] A. Polák: Česká Rus.
- [4] J. Hofman, V. Širc, J. Vaculík: Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Vydal SBS, Praha 1999. I. část.
- [5] Andrij Kornijčuk, Dubno: písemné sdělení (N. I. Teodorovič: Istoriko -statističeskoje opisanije cerkvěj i prichodov Volynskoj eparhii – Počajev 1889 – T. 2, str. 926).
- [6] Věra Bohuslavová, roz. Macounová, Podbořany: ústní sdělení.
- [7] Marie Pospíšilová, roz. Tučková, Olomouc: ústní sdělení.
- [8] Jaroslav Perný: Vzpomínky. Volyňský archiv Národního muzea. V Praze. ONČD.
- [9] Irena Hovorková, roz. Tučková, V. Černoc v okr. Louny: ústní sdělení.
- [10] Josef Kočí, Bakov n. Jizerou: ústní sdělení.
- [11] Milada Polívková-Koubová, Štěpánov u Olomouce: písemné sdělení.
- [12] D. Kšicová, J. Vaculík. Rodinná kronika volyňských Čechů. Masarykova univerzita, Brno 2006.

*Václav Petříček
Viktor Ráža*

2/

R a p a t o v a O z e r a n y

Ve vzdálenosti asi dvou kilometrů severovýchodně od železničního nádraží Ozerany u Dubna se na začátku dvacátého století nacházela malá panská usedlost Rapatov. Stála na pokraji lesa a na východ od ní protékala říčka Švydka, která pramenila v habrovém lese za ukrajinskou vesnicí Spasov a pokračovala pak kolem další ukrajinské vesnice Koňušky, tekla přes Ulbárov a Hlinsk, aby se nakonec spojila s řekou Ustja, která byla přítokem řeky Horyň. Zmíněný habrový les mezi vesnicí Spasov a městečkem Mizoč měl v té době rozlohu asi 900 hektarů. Majitelem usedlosti Rapatov byl pan Nozdrowski. Patřilo mu asi 200 ha orné půdy a kus lesa. Protože podél uvedené říčky rostlo hodně vrb, ukrajinsky nazývaných „lozy“, lidé z okolí nazývali i tuto usedlost Lozy. V širším okolí Rapatova se nacházely další panské usedlosti. V Ozeranech sídlil Ellis, v Mizoči hrabě Karwicki a v Curkově Přibylský. Většina těchto majitelů hospodařila (spíše špatně, než dobře) na svých usedlostech až do příchodu bolševiků v září r. 1939. Nozdrowski však začal svoje panství rozprodávat již v prvním desetiletí dvacátého století [1]. První tři rodiny, které si zakoupily v Rapatově pozemky, byli Mojdlovi, Štajnerovi a Kačerovi. Potom v r. 1907 zakoupil František Bureš z Podcurkova svému dvanáctiletému synovi Vladimírovi asi 17 ha polností [2]. Než se začalo s výstavbou obce (někdy na přelomu let 1911 až 1912), tak ti další osídlenci dojížděli do Rapatova na obdělávání polí ze svých starých domovů. Snad jen ty první tři rodiny mohly v začátcích svého hospodaření využívat panské sídlo i k bydlení, protože na denní dojíždění z původních domovů to měly daleko. To později připadlo rodině Kačerových. V r. 1912 v Rapatově již sídlilo osm rodin. Hospodařili tam kromě již vyjmenovaných ještě Lhotákoví, dvoje Janouškovi a Hyblerovi. Kromě Hyblerových byli ostatní pravoslavného vyznání. Protože Josef Hybler se v listopadu 1908, ještě před přistěhováním do Rapatova, vrátil z pravoslavného ke katolickému náboženství, nemohl se stát majitelem půdy. Půdu proto zakoupil na jméno svého tchána Jakuba Janouška. Teprve po vzniku polského státu mohly být pozemky Josefa Hyblera zaknihovány na jeho vlastní jméno.

První osídlenci se do Rapatova přistěhovali z okolních českých obcí. Vladimír Kačer pocházel z Kvasilova, kde dělal učitele [3], Vladimír Bureš byl z Podcurkova, Jan Štajner a Antonín Mojdl ze Sedmihran, Jakub Janoušek z Podcurkova a jeho nejstarší syn Josef z Curkova. Josef Hybler se do Rapatova přestěhoval z Novostav, kde hospodařil snad

jenom jeden rok. V Novostavech mu po sklizni zapálil blesk stoh a celá úroda mu shořela. Před stěhováním do Novostav bydlel v Ulbárově (v té době byl ještě pravoslavného vyznání), ze kterého to do Rapatova bylo necelých pět kilometrů. Stejně daleko od Rapatova byl i Podcurkov a do Curkova to bylo jen tři kilometry.

Brzy po založení Rapatova začala první světová válka. Z občanů Rapatova narukoval v r. 1914 Vladimír Bureš. Přihlásil se do České družiny a později jako čs. legionář se v rámci 4. pluku zúčastnil bojů u Zborova. Domů se vrátil v r. 1918 [2]. V r. 1915 se rakouská armáda dostala až na Moldavu, tedy pouhých 11km od Rapatova. Někteří v Rapatově si kopali kryty a na dvoře měli pro případ evakuace připravený žebřinový vůz s boudou a na voze naložené nejnnutnější vybavení a potraviny. Z některých obcí ustupující ruské vojsko občany vyhánělo, někteří z obavy před nepřitelem odjížděli z domovů dále od fronty. Po návratu však nacházeli svoje domy zpustošené i když se krajem fronta nepřehnal. Kdo zbytečně nezpanikařil, byl na tom mnohem lépe [4]. Od r. 1917 následovaly převraty jeden za druhým. Rapatovu se přímé boje vyhnuly. Před skončením války na Západě se tam na krátkou dobu objevilo i německé vojsko. Přitáhli tam bez boje a bez boje také odešli. Bolševici přišli do Rapatova v květnu 1919 po zahnání Petljurovců. Za dva a půl měsíce je zahnali Poláci. Příští rok, asi v květnu, přitáhli bolševici znovu, ale opět po deseti týdnech je vytlačilo polské vojsko.

Kromě střídajících se vojsk objevovali se v Rapatově i lidé prchající z míst, kde probíhaly boje, tzv. běženci. Tito lidé si často při útěku nestačili vzít ani to nejnnutnější. Přespávali pak po stodolách, kůlnách apod. U Hyblerů pak vzpomínali na to, jak hospodyně v těch zmatcích sháněla jednoho dne nočník a našla jej až u jedné z běženek, jak v něm na ohništi vaří polévku.

V těch převratných dobách začaly také řídit loupežné bandy. V Rapatově byli např. přepadeni Štajnerovi. Všem členům rodiny svázali za zády ruce, včetně i souseda Kačera, který byl u nich na návštěvě. Pak sebrali, co se jim hodilo, z chléva vyvedli koně a zapřáhli do vozu, na který naložili nakradené věci a odjeli. Po několika měsících dostali Štajnerovi svoje koně nazpět [4].

Po válce sužovaly celý kraj smečky zdivočelých psů. V té době zastával v Rapatově úřad „sołtysa“ (obecního starosty) Josef Janoušek (st.), který jezdil do „gminy“ (nejnižší správní úřad v Polsku) ve Varkovičích na koni. Jednou ho obklíčila smečka těchto zdivočelých psů a tak na něho dotírali, že musel vjet do vody, aby se jich zbavil. Avšak teprve výstřely z revolveru, který při sobě vozil, zahnal psy na útek. Další, mnohem nebezpečnější případ s těmito psy se přihodil jeho sestře Anně Hyblerové. Ta se jednoho slunečného dne vypravila s hráběmi na louku obracet seno. Louka byla blízko za vsí, směrem k železniční trati Dubno-Zdolbunov. Po chvíli se k ní přihnala smečka zdivočelých psů a začala na ní se štekotem dorážet. Napadená žena měla v ruce jen hrábě a tak se začala těmi hráběmi kolem sebe ohánět a volat o pomoc. Bohužel, vítr zrovna vanul směrem od vesnice a tak ve vsi její volání nikdo neslyšel. Těsně za železniční tratí byla samota, na kterou se krátce předtím nastěhovala rodina Běleckých, která tam začala hospodařit na

menší výměře půdy. Bělecký dělal v inkriminované době něco na dvoře, když zaslechl vzdálený hlas ženy volající o pomoc. Stačil mu jediný pohled ze dvora, aby pochopil, co se děje. Uchopil proto vidle a co mu dech stačil se rozběhl k přepadené ženě na pomoc. Stačil k ní doběhnout v okamžiku, kdy již vyčerpáním upadla a rozzuřená smečka se na ní vrhla. Stačilo několik psů vidlemi bodnout, aby se ostatní dali na útěk. Zachráněná žena prožila zřejmě velký otřes a podle vyprávění její dcery, po svém návratu domů nemohla ani mluvit, jen delší dobu chodila mlčky bezcílně po místnosti. Od té doby se rodiny Běleckých a Hyblerových až do reemigrace Čechů do ČSR velmi přátelily [4].

Obec Rapatov tvořily jednotlivé zemědělské usedlosti rozložené po obou stranách prašné cesty, lemované stromořadím z jasanů, třešní a topolů, v délce asi jednoho kilometru. Cesta vedla od severu k jihu a za Hyblerovic zahradou stála „Boží muka“ ohraničená čtyřmi jasany. Z městečka Varkoviče vedl přes vesnici Ozerany směrem na Ostrog „šlach“ (významnější komunikace bez zpevněného povrchu), který přetínal již zmiňovanou železniční trať. Od chráněného železničního přejezdu odbočovala ze „šlachu“ cesta do Rapatova, která se pod pravým úhlem stáčela do vsi. V tom ohybu stála tabule s nápisem „Osiedle Rapatów“. Druhý konec vesnice končil u lesa a za ním pokračovala do ukrajinské vesnice Kněhynin cesta přes další železniční přejezd na jednokolejné trati od stanice Ozerany do městečka Mizoč. V Rapatově nebyla žádná prodejna až na krátké období jednoho roku, kdy si tam židovský obchodník Abrumčik ze sousedních Ozeran pokusil založit filiálku. Asi po roce to však vzdal, protože většina občanů chodila stále nakupovat do Ozeran. Jednak tam byl větší výběr zboží a svoji roli sehrál asi i bojkot. Lidé ve vsi o tohoto obchodníka moc nestáli. Ze živnostníků byl v obci jen kovář Václav Janoušek (ml.). Občasné zednické práce prováděli Vladimír Lhoták a Václav Janoušek (st.).

Za polského režimu došlo k hospodářskému růstu obce. V r. 1939 žilo v Rapatově již 16 rodin v úpravných chalupách, které spolu s hospodářskými budovami ohraničovaly vždy rozlehlý dvůr. Hospodářství se vybavovala modernějším náradím a zemědělskými stroji, které často pocházely z ČSR. Z Československa se také odebíraly noviny a odborné časopisy. V ČSR, asi ve dvacátých letech, začalo vycházet sešitové vydání „Dějiny českého národa v Čechách a na Moravě“ od Fr. Palackého. V Rapatově si tyto „Dějiny“ objednal Josef Janoušek (st.). Když mu jednoho dne pošta doručila další ze sešitů, začal si jej nedočkavě prohlížet na dvoře u Hyblerů, kde zrovna byl na návštěvě. Prudký poryv větru mu ale ten sešit sebral. V prvním okamžiku se jen bezmocně díval, jak vítr žene ten sešit směrem k říčce vzdálené od vesnice necelý kilometr. Pak si ale všiml, že na tom dvoře se volně popásá kůň. V mžiku na něj vyskočil a uháněl ihned za tím sešitem, který se zachytil až mezi křovím vrb rostoucích na břehu říčky. A tak když „Dějiny“ šly později do vazby, byl v nich i ten zachráněný sešit.

Odbyt zemědělských produktů v Rapatově zajišťovali obchodníci, kteří obec pravidelně navštěvovali. Máslo ve vsi vykupovali obchodníci dojíždějící na ozeranské nádraží ze sousedních měst, z Dubna nebo Zdobunova. V třicátých letech to byly zejména dvě ženy – jedné říkali Kiková a druhé Motra. Z Ozeran si také pro máslo chodil židovský

obchodník, který silně kulhal. Protože byl drobnější postavy, tak mu říkali „křivý židek“. Obilí v obci kupoval židovský obchodník Šmirgold, který však obchody jen dojednával a za zboží ihned platil. Odvoz zajišťoval od něho pronajatý povozník Štejn. Prasata většinou vykupovali řezníci z nejbližšího okolí nebo se dodávala do masokombinátu Bacon Export v Dubně. Cukrová řepa se po sklizni vozila z Rapatova na nádraží do Ozeran, odkud se dopravovala vlakem do cukrovaru v Mizoči. Telata kupoval ve vsi ozeranský Žid Mojše Musman. I když v Rapatově bylo několik chmelnic, tak v druhé polovině třicátých let se pro pěstování chmele nepoužívaly, protože se to v té době již nevyplácelo. Pro nákupy se z Rapatova chodilo do Ozeran do obchodů, které převážně vlastnili Židé. Obchod se spotřebním zbožím a lékárnou měl společně se svým švagrem Špicburk, hospodu provozoval Šája, papírnictví vlastnil Vinokur, majitelem prodejny řeziva byl rovněž židovský obchodník. Holičství a kadeřnictví měl Žid Katz, který se později zabýval i pořizováním fotografických snímků, především na doklady. Telecí maso prodával již zmiňovaný Žid Musman. V Ozeranech byly také dva mlýny na obilí, jejichž pohon obstarával dřevoplynový motor. Byla tam také lisovna rostlinného oleje z řepky a lněničky, které se říkalo lenka. K dalším významnějším podnikům tam patřila výrobní „macy“ (maccót – asi 2 mm tlusté velkoplošné oplatky pečené z nekvašeného těsta vyrobeného jen z mouky a vody), kterou Židé jedli o jejich svátcích „pesach“ slavených po prvním jarním úplňku. Tyto svátky jim připomínaly vyvedení Izraelců z Egypta [5]. Majitelem této výrobní byl Šulevniuk, který paril mezi ozeranskou židovskou honoraci. Velmi chutné pečivo a chleba se pekly v místní pekárně. Zámečnická dílna v Ozeranech patřila českému majiteli Jenikovskému. Stála naproti obecní pětitřídní a od roku 1937 jen čtyřtřídní škole, jejíž budova patřila židovskému podnikateli. Ve škole vyučovaly dvě učitelky. Ředitelku dělala Mierzwińska a druhá učitelka se jmenovala Karpowiczowa, která byla českého původu a provdala se za polského legionáře, kapitána Karpowicze, který svoji hodnost získal v bojích proti bolševikům v době Pilsudského tažení proti nim. Vedle školy stál menší mlýn na obilí a hned za ním byl poštovní úřad. Vedoucím pošty byl Polák Piwkowski. Polák Kołaczkowski vlastnil prodejnu tvrdého alkoholu. Dalších několik Poláků zastávalo na ozeranském nádraží místa výpravčích, náčelníka nádraží a několik jiných významnějších míst. Ve vlastní vesnici, vzdálené asi jeden kilometr od nádraží, bydlel ještě jeden Čech, Moravec. Několik českých rodin však bydlelo u ozeranského nádraží, kam ze vsi vedla komunikace, která jako jediná v nejbližším okolí byla vydlážděná. U nádraží měl kovárnu Antonín Boček a z dalších tammích Čechů to byli bratři František a Antonín Sokolové, z nichž první měl za manželku Polku a ten druhý Ukrajinku. Oba byli zaměstnaní jako dělníci na dráze. Kromě nich tam ještě bydlely rodiny Jakubce a Skřípského. Na samotě mezi nádražím a Rapatovem měl zemědělskou usedlost Emil Listík.

Rapatovští pohřbívali svoje zemřelé většinou na podcurkovském nebo ulbárovském hřbitově. Asi ve dvou případech byli zemřelí pochováni na polském katolickém hřbitově ve Varkovičích. Jednalo se o Jakuba Janouška, který zemřel a byl pochován v r. 1925, a jeho zetě Josefa Hyblera, který zemřel v r. 1932 a podle svého přání byl pochován

vedle tchána. Hřbitov ve Varkovičích spadal pod správu katolického kostela a v meziválečném období, tedy až do podzimu r. 1939, byl udržován ve vzorném pořádku. Po příchodu bolševiků v září 1939 se situace radikálně změnila. V sousedství hřbitova byla zřízena MTS (mašinno-traktornaja stancija) a její zaměstnanci – odborníci z SSSR, začali tento hřbitov využívat jako svůj záchod. Přeskočili jen částečně pobořený cihlový plot, došli si do kapličky, která sloužila k poslednímu rozloučení se zemřelými a k zádušním mším, a tam před oltářem vykonali svoji tělesnou potřebu. Na jaře v r. 1940 byl pohled na vnitřek této kapličky otřesný. Utržený zámek a pootvěřené dveře umožňovaly komukoliv vstup dovnitř. Před oltářem na podlaze z prken ve vyrovnaných hustých řadách napříč kapličky byly lidské výkaly v šíři alespoň půl druhého metru. Ty řady výkalů byly snad vyrovnané pečlivěji, než oddily Rudoarmějců. Bolševici si nevážili živých, a tak se ani nedala očekávat úcta před mrtvými.

V okolí Rapatova se nacházelo několik samot, které patřily převážně Ukrajincům. U „šlachy“ bydlel Ivan Duchnij, směrem k Curkovu Iral, za Kačerovými směrem ke Spasovu to byli Korolčukovi a směrem k mizočské trati Ivan Djačuk. Za polského režimu uzavřeli rapatovští sedláci s Djačkem smlouvu o odvozu mléka ze vsi do mlékárny. Po dobu asi dvou nebo tří let, až do vypuknutí války, Djačuk to mléko vozil [11].

S docházkou z Rapatova do ozeranské školy to děti neměly snadné. Do školy to bylo jen 2,5 km, ale v době plískanic po rozježděných blátivých cestách se nohy bořily do půli lýtek. Děti chodily v kožených holinkách, které se pak od toho bláta mohly umýt u mlýna pod trubkou, ze které vytékala teplá voda z chlazení dřevoplynového motoru. Potíže nastávaly v zimě v době sněhových vánic, kdy se do školy ani nedalo jít. Cesta do Ozeran za železniční tratí vedla kolem vytěžených jam po bývalé cihelně. V těch jamách ležely občas mršiny z koní židovských povozníků a na těch mršinách hodovaly smečky psů. Jejich štěkot a rvačky často budily u těch malých školáků hrůzu. Někteří rodiče to řešili se školní docházkou tak, že před nástupem do ozeranské školy posílali dítě na jeden rok na soukromé vyučování polského jazyka a počtů. Dítě pak skládalo ve škole přijímací zkoušku a postoupilo obvykle rovnou do druhé nebo třetí třídy. Mohlo tedy začít se školní docházkou až v devíti letech, kdy již cestu pěšky do Ozeran mohlo lépe zvládnout. Soukromým vyučováním polského jazyka a počtů se zabývala Valja Bielecká, která s rodiči bydlela u onoho železničního přejezdu vzdáleného od Rapatova necelý kilometr. Valja absolvovala šest tříd polského gymnázia, ale na jeho dokončení jejím rodičům již nestačily finanční prostředky. Její zásluhou nemusela většina rapatovských dětí začínat s docházkou do ozeranské školy již v sedmi nebo osmi letech a přesto neztratit školní roky.

V úřadu „sołtys“ se vždy po dvouletém období střídali jednotliví hospodáři, ale jejich pořadí se dnes již těžko dá sestavit. Vystřídali se na tomto postu Josef Janoušek (st.), Václav Janoušek (st.), Jan Štajner, Jan Mojdł, Josef Petříček aj. K povinnostem „sołtys“ patřilo vybírat každého půl roku „podatki“ (daně), vystavovat potvrzení pro občana, který chtěl mimo obec odvést na prodej dobytče (prevence proti krádežím), vystavovat potvrzení pocestným, kteří chtěli ve vsi přenocovat (poskytování noclehů bylo podle po-

řadníku na střídačku – pocestný musel svoje doklady ponechat u „soľtyse“ a vyzvednout si je ráno proti vystavenému potvrzení podepsanému od hostitele), svolávat schůze občanů (těm schůzím se říkalo „schodka“) a docházet pravidelně do „gminy“ ve Varkovičích.

Na výši daní se často žehralo. Při jednom nedělním odpoledni, kdy se několik hospodářů sešlo u Josefa Janouška (ml.) na partičku karet, se opět kritizoval polský režim kvůli daním. Přítomná matka hostitele, Žana, to chvíli poslouchala a pak prohlásila „*jen abyste těm Polákům někdy ještě rádi políbili prdel*“. Možná si po příchodu bolševiků na tento výrok ne jeden z tehdejších účastníků vzpomněl.

Rozvody manželství se na Volyni vyskytovaly jen velmi zřídka. V Rapatově byly známy jen tři případy. Jeden z nich se stal někdy kolem roku 1934 u Vilhema Janouška, od kterého odešla jeho manželka, roz. Dandová, i s nedospělou dcerou do svého původního domova v Hlinsku. Rozvodových stání u soudu bylo několik a přišlo účastníky sporu na dosti peněz. Vilhem Janoušek zůstal pak natrvalo sám. Další případ se stal u Štajnerů, kde při bezdětném manželství si Jan Štajner namluvil Jakubcovou z ozeranského nádraží a po rozvodu se s ní oženil. Spolů pak měli tři kluky. Do Rapatova se z Podcurkova kolem roku 1938 přizženil Jan Bláha. Vzal si dceru Vladimíra Lhotáka, Marii, a hned po svatbě začali se stavbou chalupy. Dokončili však jen hrubou stavbu včetně krovů střechy, ale dále nepokračovali, protože se rozvedli. Důvodem k rozpadu manželství byl notorický alkoholismus manžela. Stavba chalupy nebyla již nikdy dokončena.

Manželské poradny na Volyni neexistovaly, ale tuto instituci uměli někdy nahradit jednotlivci s psychologickým nadáním. V Rapatově dovedla smířovat rozhádané Anna Hyblerová, roz. Janoušková. Např. jednou pro ni poslali až z opačného konce vesnice kočár manželé Kačerovi, kteří měli nějaký vážnější manželský spor. Po domluvě oběma manželům dosáhla jejich usmíření.

V první polovině třicátých let zabil blesk v Rapatově ženu. Na poli kováře Václava Janouška sklízeli ženci žito a překvapil je tam déšť s bouřkou. Kromě dvou, starého nahluchlého dědy a mladé manželky A. Sokola z ozeranského nádraží, všichni ostatní utekli do blízké kovárny. Děda požádal mladou ženu, aby mu pomohla dostavět ještě poslední mandel, a protože mezitím začalo silně pršet, schovali se oba do toho mandelu. Seděli zády k sobě a mezi nimi byly jen snopy žita. Když se déšť přehnal, děda se zvedl a vyběhl ženu, aby s ním šla za ostatními. Protože žena byla mezi těmi snopy schoulená a neodpovídala, domníval se, že usnula. Šel tedy do kovárny sám a když se rozzářilo sluníčko, vypravili se všichni znovu na pole. A tam teprve zjistili, že ženu zabil blesk. Snop nad ní byl jen nepatrně ožehnutý. Dědovi, který byl od ní snad ani ne metr, se nestalo nic. Srp zaseknutý do snopu nad její hlavou asi svedl ten blesk na ní. Ženci, ovlivnění pověrou, ženu hned zakopali do země, jen hlava ji zůstala na povrchu a čekali, že země z ní ten blesk odvede. Ale ani jiné oživovací pokusy by té ženě již nepomohly.

Snahou všech sedláků bylo rozšiřovat svůj statek přikupováním dalších polností, a to někdy i za cenu zadlužení. Antonín Mojdl si na přikoupení pozemků půjčil od Žida

peníze na lichvářský úrok a pak se s velkými potížemi musel potýkat s dluhem. Problém nakonec vyřešilo vypuknutí války a příchod bolševiků.

Většina Rapatovských občanů byla pravoslavného vyznání. Jen dvě rodiny Petříčkových a Hyblerovi byli katolíci. Bydleli všichni na konci bližším železničnímu přejezdu a ty tři usedlosti dostaly název „svatý konec“. Možná proto, že poměrně často chodívali do kostela do Varkovič.

Na pravoslavné Vánoce a Nový rok chodívali do Rapatova ze sousedních ukrajinských vesnic koledníci. Na Vánoce přišli zazpívat vánoční koledy a v čele skupiny nesli velkou vánoční papírovou hvězdu upevněnou otočně na horním konci svislé tyče a uvnitř hvězdy byla za celofánem rozřatá svíčka. Na Nový rok chodili jen jako jednotlivci a po pozdravu vytahovali z kapsy zrní a pohybem rozsvětače je házeli na podlahu a k tomu říkali „*síju, síju, posívaju, z novym rokom pozdorovljaju ...*“ [6]. K dalším tradicím v zimním období, kdy nebylo tolik práce na statku, patřily tzv. „večornyci“. To se ukrajinské služky a oráči (ale občas byli jednotlivci i polského a českého původu – v Rapatově u A. Mojdlu dělal oráč Polák Franek a u Hyblerů Čech Vlček) scházeli za dlouhých zimních večerů po dohodě s hospodyní k pobavení v některé chalupě. Vyprávěly se tam potom různé příběhy a zpívaly ukrajinské písničky. Jedna z nich, s jímavou melodií, zněla:

Oj nechody Hrycju
ta j na večornycju,
bo na večornyci
divky čarivnyci.

(Ach nechod' Hrycju na táčky, protože na táčkách jsou děvčata čarodějky).

Někteří Ukrajinci, zejména z okolních „chutorů“ (samot), si brali za příklad české domácnosti a snažili se upravit svoji domácnost podle českého vzoru. Svědčí o tom prohlášení jedné ukrajinské babky při odchodu z návštěvy od ukrajinských sousedů: „*U nych tak háрно jak u Čechiv*“ (mají to tak hezké jako Češi).

O nejnovějších událostech ve světě se občané Rapatova dozvídali z denního tisku doručovaného listonošem z ozeranské pošty. Ty nejčerstvější zprávy však byly z rozhlasového vysílání, které zachycovali na svých krystalkách Josef Janoušek a Václav Janoušek (kovář). Toho 15. března 1939 dopoledne přišel Josef Janoušek za Josefem Petříčkem a po pozdravu se hned ptal: „*Co to z těch prken vyrábíš? Dělej spíše rakev pro Československo. Dnes německé vojsko obsadilo České země*“. A od toho dne se zlá předtucha vloudila do mysli většiny volyňských Čechů. Podporovaly ji i zprávy z území „Protektorátu“ přinášené polským tiskem, kde předchozí protičeské štvání tohoto tisku nahradily zprávy vyjadřující politování nad osudem Čechů podrobeným německému teroru. Obavy z blížící války se naplnily prvního září 1939. Již v prvním zářijovém týdnu německá letadla bombardovala i ozeranské nádraží, ale příliš škody tam nenadělala. A v Rapatově se začaly objevovat první skupinky polských uprchlíků ze západních částí Polska. Dojemný byl osud polského horníka ze Slezska, který podle pokynu místního mobilizačního střediska ujížděl před postupující frontou na kole, aby se někde po cestě přihlásil do polské armády. Nikde však

neuspěl, protože neměli pro něho vojenskou výstroj a výzbroj. V Rapatově prohlásil, že tím končí s pokusy postavit se se zbraní v ruce postupující německé armádě. V obci se zdržel jen do příštího dne, objevily se tam ale jiné skupiny Poláků, které tam pak překvapila bolševická okupace.

V neděli dne 17. září 1939 dopoledne se na „šlachu“ objevily tanky s namalovanou rudou hvězdou. U železničního přejezdu byly právě před příjezdem vlaku uzavřené závory (nezavíraly se sklápěním, ale ručním tažením tyče podél přejezdu až do kovového oka na protilehlém sloupku) a tak ten první tank u nich zastavil a počkal, až ho dojedou i ty ostatní z kolony. U tanků se objevila skupinka civilistů, kteří začínali diskutovat s jejich osádkami. Za chvíli přijel směrem od Zdolbunova vlak vezoucí polské vojsko na frontu. Lokomotiva s několika prvními vagóny projela přejezdem a vlak zastavil. Polští vojáci z vagónu stojícího těsně před přejezdem ty tanky zahlédli a začali s obavou v hlase volat: „*Czyje są to czołgi, niemieckie?*“ (Či jsou to tanky, německé?). Ale jeden Polák z té skupinky civilistů, „poučený“ zřejmě od tankových osádek volal: „*Nie, to są Rosjanie, którzy nam jadą na pomoc*“. Nato polští vojáci začali provolávat slávu Stalinovi a vykřikovat „*Tak teń to Niemców spolecześnie s Rusy nandáme!*“. Jen polští důstojníci ze sousedního vagónu zachovávali mlčení. Po chvíli lokomotiva pískla a vlak se rozjel směrem k ozeranskému nádraží. Načež ten první z tanků se stočil podle tratí a rozjel se za odjíždějícím vlakem. Během dopoledne se „šlach“ vyprázdnil a po obědě se tam objevila kolona pochodujících polských zajatých vojáků doprovázených rudoarmějci s nasazenými bodáky. Kolona mířila směrem na Ostrog do hloubi Sovětského svazu.

Příštího dne se na „šlachu“ objevily další kolony Rudé armády a mířily od Ostrogu na Varkoviče. K železničnímu přejezdu se z Ozeran nahrnulo větší množství Židů, kteří s jásotem vítali pochodující rudoarmějce. Kolem nich jezdili na kolech židovští výrostci, provolávali pozdravy a vyhazovali do vzduchu čepice. Nadšení Židů bylo po předchozí obavě z příchodu nacistické německé armády pochopitelné. Postoj ukrajinského obyvatelstva k změně režimu nejmýstižněji charakterizovala věta, kterou vyslovil Ivan Duchnij po příchodu bolševiků: „*Ja znaju, šo buduť škuru derty, no ce choť svoji*.“ (vím, že z nás budou dřít kůži, ale jsou to alespoň naši).

Za necelý týden po příchodu Rudé armády byl na „šlachu“ zahlédnut kapitán Karpowicz, jak s nasazenými pouty je odváděn pryč vojáky NKVD. Brzy potom zatkli i jeho manželku, učitelku Karpowiczowou, a vyvezli ji na Sibiř. V zimě přišel od ní do Rapatova dopis se zoufalou prosbou „*Spasajtě ot směrťi golodom!*“ (zachraňte mně od smrti hladem). V obci pak provedli sbírku potravin a poslali to v balíku na udanou adresu. Žádné další zprávy však od ní již nedošly. Dalšími, novým režimem postiženými, byli majitelé panství, šlechtici. V Mizoči zatkli Józefa Dunina-Karwického a vyvezli ho s jeho manželkou a sestrou do hloubi SSSR [7]. Z Ozeran uvěznili v dubenské věznici Ellisova zetě Vujče i s jeho rodinou za to, že „vykořisťoval“ svoje zaměstnance. Ve skutečnosti byl od nich okrádaný.

Polští běženci se z Rapatova poměrně rychle vytratil, zůstaly jen rodiny Skrobalskich s dcerou, paní Borowskou, vnučkou Halinou a Wiołowi se třemi dcerami a dvěma syny. Zůstal tam také asi osmnáctiletý polský mladík Marcin, který společně s nimi přijel vlakem od Poznaně na ozeranské nádraží. Všichni se ubytovali u Vilhema Janouška, který od rozvodu bydlel stále sám. Asi za měsíc je v noci přepadla banda ozbrojených lupičů, která vyrazila okno a Poláky okradla. Hned příští den po této loupeži se Poláci obrátili na rapatovské občany s prosbou o přestěhování jinam. A ti jim vyšli vstříc a rozdělili si je do několika rodin. Manželé Skrobalskich s dcerou a vnučkou bydleli u Josefa Petříčka, Bronia Wiołová byla u Emila Petříčka, rodiče Wiołowi s dcerou Wandou, oběma syny a Marcinem bydleli u Hyblerových a Marysia Wiołowa se nastěhovala k Antonínu Mojdlovi. Někdy v listopadu 1939 si paní Borowska zajela do Lvova a opatřila si tam doklady na návrat domů, do tehdy již Generálního Gouvernementu (zbytku Němci obsazeného Polska). Do tří měsíců z ozeranského nádraží odjeli. Podle dopisu, který od nich později přišel, se šťastně dostali domů. Každému se ale ten návrat domů nepovedl. Dcera Róžańskich z Mizoče, Ludmila, provdaná již asi čtyři roky za Poláka z Varšavy, opatřila si rovněž pro sebe a tříletého syna doklady na návrat domů. Válka ji totiž zastihla na návštěvě u rodičů. Po několika měsících od ní přišel dopis, že na Sibiři těží v tajze dřevo.

V zimě začátkem r. 1940 zemřel po těžké nemoci mladší syn kováře Janouška, Rosťa. Říkalo se, že onemocněl „sibiřskou jazvou“. Na jaře téhož roku onemocněl spalou nejmladší syn Josefa Petříčka, Emil. Rodiče ho odvezli do nemocnice na Pantalii u Dubna. Po návratu domů se musel hned v předsíni vysvléci a okamžitě vykoupat, byl celý zavšivený.

I v Rapatově museli provést výměnu představitele obce. Na schůzi bylo rozhodnuto nabídnout tuto funkci Ivanu Djačukovi, který ze všech Ukrajinců bydlících na okolních samotách byl nejpřijatelnější. Djačuk tu funkci přijal a až do sloučení s Ozeranami ji zastával. Po tom sloučení se stal „předsedatělem silrady“ (předsedou MNV) Maljuta pocházející z Ozeran a který za své členství v ilegální komunistické straně v době polského režimu seděl ve vězení. Poměry v Rapatově se za nového režimu vyvíjely podobně jako na Podcurkově. Byly svolávány „mítingy“, na kterých politrucci vysvětlovali politiku Sovětského svazu a její cíle. Jeden z těchto řečníků prohlašoval, že „*Imperialisty zaboljeli vojnoj, no pust' vojujut, my ich potom léčit' budem.*“ (imperialisté onemocněli válkou, jen ať válčí, my je potom budeme léčit). Otevřeně tak posluchačům sděloval, že až se západní státy válkou vyčerpají, stanou se snadnou kořistí Sovětského svazu.

Jednou z dalších změn bylo zavedení sovětského kalendáře se šestidenním týdnem, s pěti pracovními dny a šestým tzv. „vychodnym dnom“. Ten měl být dnem odpočinku, ale ve skutečnosti se pracovalo i v ten „vychodnoj děň“. V tomto kalendáři se ale kromě jednotlivých dnů „šestidněvki“, očíslovaných od jedničky do šestky, uváděly i dny sedmidenního týdne. Po druhém příchodu bolševiků v r. 1944 již „šestidněvka“ z kalendáře zmizela.

Pod tlakem „kultsborů“, pracovních povinností (cesty až na Smyhu pro odvoz dříví z lesa na pilu, odvážení cihel z dubenské cihelny do vybombardovaného Rovna koňským spřežením) a obav z vysídlení na Sibiř, nakonec i v Rapatově byl v únoru 1941 založen společně s Ozeranami kolchoz. Na společné schůzi byl za jeho předsedu zvolen Josef Petříček. Za „buhaltěra“ zvolili ozeranského Žida Šmirgolda, který měl v Sovětském svazu vlivné příbuzné a tak znal pravidla pro „přežití“. Začátkem jara přijel za předsedou kolchozu agronom, který měl nastoupit na svoji funkci. Chtěl si prohlédnout polnosti v okolí Rapatova a když se všiml, že ve vsi jsou chmelnice, tak se hned předsedy zeptal, jestli si již opatřil pro jarní setbu semena chmele. Ve vsi se to potom šířilo jako dobrý vtíp. Předseda kolchozu společně s účetním byli pravidelně zváni na okresní schůze, kde podávali zprávy o postupu prací na vesnicích. Začátkem jara 1941 se měl na jedné z těchto schůzí nahlásit počet hektarů osetých jařinami. V Rapatově a Ozeranech ležel ještě místy sníh a ostatní pole byla hodně mokrá. Josef Petříček proto chtěl oznámit, že jarní polní práce tam ještě nezačaly, ale Šmirgold ho od toho zrazoval. Mohli by si vysloužit postih za neplnění úkolů. A tak tam několik těch hektarů osetých jarní pšenicí nahlásili. Stejně to pak nikdo nekontroloval. Na jedné z dalších schůzí na okrese se řešil případ kulaka z ukrajinské vesnice. Nezapltil „kultsbor“ a to se trestalo vězením. Zástupci vesnice se jej zastávali a tvrdili, že i když má hodně hektarů, tak přesto jeho rodina živoří. Na okrese vytvořili komisi, která měla vše na místě přešetřit a navrhnout řešení. Ve vsi komise zjistila, že onen kulak je bývalým nádeníkem, který se oženil s jedinou a hodně ošklivou dcerou bohatého sedláka, hospodařit neumí a navíc je nedbalec. Do střech zchátralých budov zatékalo a všude byl hrozný nepořádek. Komise potom nahlásila, že „ce naš čolovik, vin nežyve zažytočno“ (rusko-ukrajinským žargonem: je to náš člověk, nežije zámožně). Na okrese pak rozhodli, že placení „kultsboru“ mu prominou.

22. června 1941 nacistické Německo přepadlo bez vyhlášení války Sovětský svaz. Asi třetí den po vypuknutí války přitáhli do Rapatova protiletectké dělo. Postavili jej za vsí u lesa a vypálili odtud po německých letadlech stovky ran, ale bez jediného zásahu. Střelba z tohoto děla nedovolila však německým letadlům bombardovat ozeranské nádraží z malých výšek, čímž se snížila přesnost zásahů. Krátce na to dělo odvezli. Ještě v tom prvním válečném týdnu se rozpadl rapatovský kolchoz. Jednalo se hlavně o hovězí dobytek a koně svedené k společnému ustájení. Každý z občanů si vzal to, co do kolchozu vložil. Když se koncem týdne objevil ve vsi „předseda silrady“ Maljuta s dotazem, co je ve vsi nového, Josef Petříček mu sdělil, že z preventivních důvodů před nebezpečím bombardování nařídil zrušit společné ustájení. Maljuta to schválil jako rozumné řešení a potom zmizel a v Ozeranech se objevil asi tak po třech nebo čtyřech letech. Dalším, který stačil před příchodem Wehrmachtu zmizet, byl účetní kolchozu Šmirgold. Časně ráno toho 22. června vzal v Ozeranech kolchozního koně, zapřáhl do vozu, naložil to nejnужnější a s manželkou a dvěma dcerami – dvojčaty odjel do hloubi Sovětského svazu. Po válce se v Ozeranech rozšířila zpráva, že někde v Rusku i s rodinou válku přežil.

V neděli 29. června odpoledne proběhla nad Rapatovem krátká letecká bitva. Po kulometné přestřelce jedno z letadel shodilo bombu, která po dopadu mezi staveními Emila Petříčka a Vilhema Janouška vybuchla a vytvořila kráter o průměru asi čtyřech až pěti metrů. Na opačné straně cesty, u Hyblerovic zahrady byl v té době jedenáctiletý syn Josefa Petříčka, Emil. Když uslyšel hvízdání padající bomby, tak u plotu té zahrady zalehl. Po výbuchu se poněkud ohlušený, ale nezraněný, zvedl a oklepal ze sebe spadanou hlínu. Během několika minut se kolem něho shromáždilo několik sousedů a začali diskutovat o tom, jaké měl chlapec štěstí. Ale skutečné štěstí ocenili asi za půl hodiny, když za plotem v zahradě objevili zarytou v zemi nevybuchlou druhou bombu. Dopadla od něho ve vzdálenosti necelých dvou metrů. Ten chlapec se vlastně podruhé narodil.

V příštím týdnu se v Rapatově objevili první němečtí vojáci a krátce nato se do vsi nastěhoval útvar vojenských dílen, který tam strávil několik dní. Německé vojenské útvary potkávaly na „šlachu“ vítající ukrajinská děvčata oblečená do svých národních krojů s kyticemi v rukou. Euforie ukrajinského obyvatelstva z příchodu Němců vyvrcholila pak v červenci 1941 svoláním slavnostního „mítinku“ na ozeranském vlakovém nádraží. Před shromážděnými několika stovkami obyvatel z okolních ukrajinských vesnic a pod vlajíci ukrajinskými a nacistickými prapory vystoupila jako hlavní řečnick místní ukrajinská aktivistka Vološinová a na začátku svého projevu oznámila, že ve Lvově vznikla ukrajinská vláda, která vyhlásila samostatný ukrajinský stát pod protektorátem Německa. Celý zbytek jejího projevu byl prolnut nacionalistickými výlevy a projevy vděčnosti německému národu. Po ní pak vystoupil pravoslavný pop ze Spasova a ve svém projevu se zmínil o ukrajinské vlajce, která svými barvami symbolizuje ukrajinskou krajinu – modrou oblohu klenoucí se nad zlatistými lány zrající pšenice. Po ukončení slavnostních projevů se ukrajinští organizátoři tohoto „mítinku“ odebrali společně s německými železničáři do prostor nádražní budovy k hostině. O dva roky později již německé trestné oddíly vypalovaly ukrajinské vzdorující vesnice.

Německá okupace Volyně znamenala pohromu pro její židovské obyvatelstvo. Již na podzim r. 1941 začali Němci zřizovat gheta, do nichž soustřeďovali všechny Židy z okolí. V té době vzniklo gheto i v Ozeranech. Nejdříve systémem různých kontribucí ekonomicky ruinovali obyvatelstvo těchto ghet, přičemž z jejich mužské populace vytvářeli pracovní oddíly používané na ty nejtěžší fyzické práce. Ozeranský židovský oddíl pod velením německého uniformovaného dozorce pracoval na rekonstrukci železničního svršku na nádraží v Ozeranech. Na jaře nebo začátkem léta 1942 Němci ozeranské gheto obklíčili a jeho obyvatele odvedli na popravu. Někteří Ukrajinci se neštiliti dopustit se rabování opuštěných židovských domů i když jim přitom hrozilo zastřelení. Krátce po likvidaci gheta tam vypukl požár, který zachvátil značnou část vesnice. Hašení se zúčastnilo několik hasičských sborů z okolí a řada civilních pomocníků. Někteří Ukrajinci pomáhající při hašení prohlašovali „teper židivske majno bokom vylázyt“ (asi – teď ten židovský majetek mizí tím nejbolestivějším způsobem). Menšímu počtu ozeranských Židů se z gheta podařilo včas uprchnout a skrývali se pak v Rapatově nebo v jeho nejbližším okolí. Mojše Štejn se

svými dvěma syny se ukryl ve stodole Josefa Petříčka a tam vždy po setmění dostávali jídlo. Asi po třech dnech byli upozorněni, že by se měli skrýt někam jinam, protože Rapatovu hrozí „pročesávání“ ukrajinskou policií. V noci se odstěhovali, ale jen do sousedství k Hyblerom do stohu. Po dvou dnech provedla ukrajinská policie v Rapatově zátah a sedm Židů bylo při pokusu o útěk zastřeleno a Mojše Štejna s jeho syny zatkli. Policisté nařídili Josefu Petříčkovi zapřáhnout koně do vozu a odvézt zatčené pod dohledem policie do Varkovič. Po cestě se Mojše policistů ptal, proč Ukrajinci Židy tolik nenávidí a pronásledují je. Dostal odpověď, že je to za atamana Petljuru, kterého zavraždil Žid. Na Štejnovu námitku, že on s tím nemá nic společného, mu policista řekl, že na tu vraždu přispívali svými penězi všichni Židé. Osud Židů byl v té době horší, než osud lovné zvěře. Vedle borového lesíka, za těmi vytěženými jámami po zaniklé cihelně, byl židovský hřbitov. Děti z Rapatova tenkrát přišly se zprávou, že na tom hřbitově viděly mrtvolu (asi Žida) ožiranou od prasat. Ukrajinci měli ze zvyku vypouštět svoje prasata ven, aby se volně popásala. U Josefa Janouška (ml.) odemkla jednoho dne ráno hospodyně venkovní dveře a před nimi ležel na zemi kus lidské ruky, kterou zřejmě odněkud přinesl pes.

Dne 18. března 1943 byl ve Spasově na hájence zavražděn polský hajný Józef Witkowski [8]. Bylo to v době, kdy většina ukrajinské policie utekla již i se zbraněmi do lesů a začalo pronásledování Poláků od banderovců. Na podzim téhož roku provedli banderovci útok na ozeranské nádraží, kde v cihlové patrové budově bydleli Poláci zaměstnaní většinou na údržbě trati. Muži bránili vstup do budovy a nakonec banderovský útok pomohla odrazit maďarská posádka, která strážila nádraží. V té budově bydleli i manželé Zielińskich. Paní Zielińská kupovala od železničářů přijíždějících od Lvova některé drobné produkty (např. tehdy velmi žádané droždí, potřebné k výrobě samohonky, dále kamínky do zapalovačů, papírky na balení cigaret apod.) a vyměňovala to za potraviny, většinou u Antonína Dandy, bydlícího na onom konci Rapatova, který byl nejbliže k nádraží. Jednou k A. Dandovi přišel ukrajinský kluk se vzkazem, že má k sobě na návštěvu pozvat oba manžele Zielińskich. Banderovci si prý na ně počkají a při návratu domů je zabijí. A. Danda však místo splnění tohoto pokynu Poláky o hrozícím nebezpečí varoval, ale měl potom s banderovci potíže. Ty poslední měsíce před odchodem do čs. armády nebydlel v Rapatově [10].

Ke konci žni v r. 1943 stálo na několika hektarech Ellisova pole u Rapatova obilí sklizené v panáčích a připravené pro Němce k odvozu na výmlat. O půlnoci začalo vesnicí projíždět několik desítek povozů po dobu několika hodin a ráno na tomto poli nezbyl ani jeden snop. Sklizeň obilí zařídili banderovci.

Koncem srpna téhož roku provedli banderovci útok na městečko Mizoč. Aby tam Němci nemohli po železnici poslat posilu, přerušili banderovci na druhém a pátém kilometru směrem od ozeranského nádraží trať. Odstraněné kolejnice zohýbali, aby se nedaly použít k opravě. Účelem útoku bylo zřejmě povražďení mizočských Poláků. Přepadány a podpalovány byly domy obydlené Poláky. Střelbu bylo slyšet až v devět kilometrů vzdáleném Rapatově.

V r. 1943 shořela Vladimíru Lhotákovi chalupa. Hašení požáru se zúčastnily dva sbory dobrovolných hasičů. Jeden sbor byl z Podcurkova a druhý z Ozeran. Zachránilo se jen to, co se podařilo včas z chalupy vynést. V tomtéž roce vypukl požár na samotě u Emila Listíka. Chalupa se nacházela mezi ozeranským nádražím a Rapatovem. Požár pomáhali hasit hlavně sousedé z Rapatova. Před požárem se zachránilo rovněž jenom to, co se podařilo vynést. Ten čtyřicátý třetí rok byl vůbec poznamenán spoustou požárů na okolních ukrajinských vesnicích. Původcem těchto požárů byly ale německé trestné oddíly, které podnikaly přepady na vzdorující vesnice. V Rapatově bylo v té době každou chvíli vidět někde na obzoru dým z hořící vesnice a slyšet odtud střelbu.

Během německé okupace asi dvakrát přepadli obec lupiči. Zaměřili se především na rodinu Kačerových, kteří bydleli těsně u lesa. Sáša Kačerů potom vyprávěl, že za pár dní po té loupeži viděl u jednoho z Korolčukových kluků ze sousedního „chutoru“ (samoty) nosit svoji košili.

V Rapatově nebyla česká odbojová organizace „Blaník“, ale jejího důvěrníka tam dělal Josef Petříček, který byl napojen na Antonína Bočka z Bocánovky. Dostával od něho „Hlasatel“ a podle pokynů z ústředí pořizoval seznam rapatovských mužů schopných nastoupit později do čs. zahraniční armády v SSSR.

Jednotky německé armády ustupující pod tlakem útočících vojsk Sovětského svazu se v prosinci 1943 několikrát ubytovali i v Rapatově. Zavšivení a špinaví se podstatně lišili od těch, co před dvěma léty táhli na východ. V druhé lednové dekádě 1944 se na železniční trati u obce Koňušky objevil pancéřový vlak, který palbou kryl ustupující německá vojska. Asi po dvou nebo třech dnech pancéřový vlak odjel a destrukční četa začala trhavinami poškozovat koleje. V Rapatově se objevila zpráva, že ustupující německá vojska rekvirují koně, a tak Emil Petříček, Miloslav Hybler a několik dalších rapatovských mladíků vyvedli ze stájí koně, nasedli na ně a odjeli s nimi dále od předpokládaných ústupových cest německé armády, do míst, kde také byla menší aktivita banderovců. Strávili pak několik dní na „chutoru“ u ukrajinské vesnice Bodaki.

Konečně v neděli ráno 24. ledna se v Rapatově objevili dva sovětsští rozvědčíci, kteří se měli pokusit o přerušení tratě před pancéřovým vlakem a tak mu znemožnit unik před postupujícími sovětskými vojsky. Vlak jim však stačil ujet.

Souběžně s obnovou sovětské administrativy se začalo i s opravou poškozené železniční trati. Za necelý týden začaly již po jedné opravené koleji jezdit vlaky. Ve vsi se s velkým napětím čekalo na první zprávy o přítomnosti čs. vojenské jednotky na Volyni. A tak když přišel pokyn, že zbraně schopní muži mají se dne 15. března dostavit do Varkovič, shromáždila se většina rapatovských občanů na okraji vesnice bližším k „šlachu“ a muži po rozloučení se svými rodinami vydali se pěšky do šest kilometrů vzdálených Varkovič. Setkali se tam s dalšími rukujícími z okolních českých vesnic patřících do rajonu Dubno. Brzy se tam objevilo několik čs. důstojníků, kteří zjistili počty rukujících a po projevech seřadili nastoupené muže do pochodových útvarů, které se pěšky vydaly na nádraží do

Ozeran, kde nastoupily do připravených vagónů. V noci pak budoucí vojáci zažili na zdolbunovském nádraží první bojový křest od německých bombardérů.

Po odchodu mužů (jejich seznam je na konci kapitoly, doplněný o jednoho brance, šestnáctiletého Jaroslava Petříčka, který se v červnu 1944 ještě dodatečně přihlásil do čs. vojska) veškerá péče o chod hospodářství spadla na bedra žen, nezletilých dětí a starců. O poměrech, které pak v Rapatově zavládly, nejlépe vypovídá citát z poznámek L. Petříčkové [4]. „Jednou, když malý Emil (čtrnáctiletý syn Josefa Petříčka) hned za vsi na poli oral, překvapili ho banderovci, sebrali mu koně a odjeli na nich směrem k Curkovu. Nestačili ani pořádně zmizet a již se tam objevily oddíly NKVD, které je pronásledovaly. Dohnat je u nás ve vsi, tak by s námi bylo zle. Koně se brzy vrátili zpět. Jindy zase kolem projíždějící sovětské vojáky nám sebrali vůz. Já jsem si později koupila od Žida ve Varkovičích jiný, ten však měl každé kolo od jiného vozu. Při sklizni brambor jsme s tímto vozem nemohli zajet ke sklepu, aby se brambory mohly do něj přímo shrnovat. S tímto vozem jsem pak vezla dodávku brambor do Varkovič a při zpáteční cestě za vesnicí Ozerany se předek vozu od zadku utrhł, já na tom zadku zůstala sedět a koně mi s tím předkem utekli. Naštěstí byli poblíž Mojdlovi, ti uslyšeli moje volání, koně mi chytili a vůz pomohli dát dohromady. Později jsem s malým Emilem vezla do Dubna na dodávku jalovici. Při návratu jsme zjistili, že v hospodě v Mirohošti mají pivo. Emil tam zašel a jednu sklenici piva koupil. Ty peníze za jalovici akorát na tu sklenici piva stačily. A tak jsme na zpáteční cestě tu jalovici spolu propili. Můj manžel Emil se hned po skončení války do Rapatova vrátil (vrátilo se i několik dalších) a prohlásil, že do Čech jet nechce, že raději zůstane v Rapatově. Během několika dní se u nás zastavili banderovci, nařídili mu, aby vyzul kožené holinky a k těm holinkám si přibrali ještě jednu právě vyžehlenou košili a odešli. Ztráta to byla nenahraditelná, protože v té době se nedalo nic koupit. Po téhle návštěvě banderovců Emil okamžitě změnil názor a reemigrace se pak ani nemohl dočkat. Jednou, po mém návratu z lesa, se u nás zastavila Slávka Mojdlová se seznamem, co všechno musíme pro banderovce připravit. Já jsem ráno z domova odjela a ten seznam jsem nechala ležet na stole. Pak se tam objevili vojáci, údajně sovětské, zahlédli na stole ten seznam a začali se rozcilovat, že podporujeme banderovce. Vůbec nebrali v úvahu to, že my, bezbranní, musíme těm ozbrojeným dát to, co si poručí. Ti vojáci pak prohlédli chalupu, sebrali si nějaké věci a odešli. Večer se pak ještě vrátili, sebrali nám čtyři šaty a nějaké šátky a oznámili, že ráno přijdou znovu a provedou za trest rekvizici po celé vesnici. Více však již nepřišli. Na celém příběhu bylo podivné to, že naši ukrajinské služce Tekle nevzali vůbec nic i když tam měla dost věcí. A tak jsem došla k názoru, že to asi byla nějaká jiná skupina banderovců, která ten seznam využila jako záminku, aby nás mohli okrást. Na druhé straně jsem byla ráda, že to nebyli skuteční sovětské vojáky, protože bychom mohli být postiženi nejen my, ale i někteří další ze vsi (hrozilo vysídlení na Sibiř a zamítnutí žádosti o reemigraci do ČSR). Protože stále chyběly peníze na daně a příležitostné nákupy, domluvila jsem se se švagrovou na porážce prasete, že necháme nadělat jitrnice a odvezeme je prodat na bazaru. Jenomže večer přišli banderovci a švagrové to prase sebrali“.

Po odchodu mužů do armády uprázdnila se v Rapatově jedna chalupa, ve které předtím bydlel svobodný mládenec Antonín Danda. Shodou okolností sháněla rodina Lancigrových z Hrádků (ukrajinská vesnice vzdálená od Dubna asi 17 km na jihovýchod) bydlení, odkud by pan Lancigr měl dobré spojení do svého zaměstnání v masokombinátě v Dubně. A tak až do reemigrace bydleli Lancigrovi v Rapatově a pak společně se svým synem, který se po válce vrátil z čs. armády na Volyň, odjeli do ČSR.

Naproti chalupě A. Dandy bydleli Kačerovi. Odchodem bratří Rostislava a Alexandra Kačerových na frontu uprázdnila se i jejich chalupa. Do ní se nastěhoval se svojí rodinou jejich švagr Josef Bureš, který předtím bydlel v Křemenci. Po krátké době se J. Bureš dostal do konfliktu s mladými Korolčukovými ze sousedního „chutoru“, kteří měli zřejmě na svědomí i ta loupežná přepadení rodiny Kačerových. Došlo to tak daleko, že J. Bureš použil proti nim i střelnou zbraň. Když Korolčukovi začali ohrožovat celou rodinu, museli se Burešovi z Rapatova odstěhovat. Říkalo se, že J. Bureš se pak domluvil s majorem NKVD a ti udělali zátah na Korolčukovou chalupu, ve které byla vybudovaná skrýš. Ve dne se Korolčukovi skrývali ve skrýši a v noci podnikali loupežné a „partyzánské“ výpravy. Vojsko NKVD jejich chalupu obklíčilo a když neuposlechli výzvu, tak chalupu podpálilo. Prchající pak byli postříleni [11].

Někdy koncem jara 1944 byl do funkce „předsedátelja silrady“ ustanoven důstojník Rudé armády Zajčuk. Bydlel a úřadoval v Ozeranech. Banderovci mu poslali dopis se vzkazem, že až ho chytí, tak ho přeříznou pilou na půl za živa. Od té doby jezdil na noc do Varkovič, kde se nacházela vojenská posádka. Stejně ale smrti neunikl. Doprovázel patnáct funkcionářů z rajonu Dubno jedoucích na dvou povozech z Varkovič do Koňušek. Před touto vesnicí však na ně čekali banderovci a všechny je postříleli. Doplátili na to i dva ukrajinští kočí, z nichž jeden padl a druhý to s prostřílenými nohama přežil. V odvetu vojska NKVD Koňušky obklíčilo a většinu vesnice spálilo. Určitý počet banderovců se ukryl i v Rapatově, ale vojska NKVD je pronásledovala i tam. Naštěstí byl Rapatov odvety ušetřen. Při jedné z dalších „vyčišťovacích akcí“ banderovci při útěku směrem k říči je přebrodivili a utekli k chalupě na samotě Ukrajince Irála. Vojsko dům zapálilo a banderovce postřílelo [11].

Někdy v tomto čase se vrátil do Ozeran Ivan Maljuta a ujal se opět funkce „předsedátelja silrady“. Občanům Rapatova nastaly těžké časy. Na každý pár koní dostali předepsáno přepravit ze Smyhy na nádraží do Dubna 6 kubíků palivového dříví. Z Rapatova do Dubna to bylo 20 km a z Dubna na Smyhu dalších 20 km. Po odevzdání potvrzení o splnění úkolu přišel za měsíc příkaz na odvoz dalších 6 kubíků a tak to pokračovalo až do reemigrace. Tuto situaci poněkud ulehčovalo to, že za láhev samohonky byl přejímající úředník ochoten připsat až 5 kubických metrů navíc. Někdy to zachránilo koně před naprostým vyčerpáním. V podzimních plískanicích po rozbahněných cestách byly ty jízdy nesmírně náročné [11].

Po žních vykonávaly úřady nátlak na rychlé plnění dodávek obilí. Ve Varkovičích zřídili sklad obilí v katolickém kostele. V tom roce se tam skladoval oves. Postupně se

tam vytvořila hromada vysoká až 4 metry. Kdo přivezl další dodávku obilí, musel ho v pytlí vynášet nahoru po žebříku, jaký obvykle slouží slepicím na kurníku; bylo to dlouhé prkno pobité dřevěnými polínky. Na jaře pronikla zpráva, že ta obrovská hromada ovsu se zapáříla a vyklíčila a tak ho odtud dolovali pomocí krumpáčů [11].

Na podzim v r. 1944 začaly na Volyň docházet zprávy z fronty o prvních padlých. Když Lhotákoví obdrželi zprávu o tom, že jejich syn Josef v září u Dukly padl, jeho matka to neunesla a vypila louh sodný, který se v té době používal k domácí výrobě mýdla. Umírala několik dní.

Dostí neštěstí, zejména mezi dětmi, způsobila za války různě pohozená munice a snadná dostupnost střelných zbraní. Syn Djačuka ze samoty, Serafim, manipuloval s ručním granátem a ten mu v ruce vybuchl a utrl mu ji. V Ozeranech syn zámečnicka Jenikovského, Rostislav, našel poškozený protitankový granát. Vymontoval z něho spouštěcí mechanismus, nahradil poškozený úderník hřebíkem a znovu jej smontoval. Potom se s několika kamarády vypravil k řece s tím, že na hladině přivede granát k výbuchu a omráčené ryby pak posbírají. Předvídavě však poslal kamarády dál od sebe a pak odjít spouštěcí mechanismus. Granát mu prakticky vybuchl v ruce a Rostu roztrhal. Ostatním se nic nestalo. Další případ se přihodil Emilu Petříčkovi. Používal upravenou vojenskou pušku se zkrácenou hlavní a převrtanou nábojovou komorou, upravenou pro samopalové náboje, které byly poměrně snadno k sehnání. Jednoho dne společně s kamarádem, který přinesl náboj, zkusil z této pušky vystřelit, ale rána nevyšla a náboj v komoře uvízl. Protože kamarád požadoval jeho navrácení, vzal Emil dlouhý silný drát a pokusil se ten náboj kladivem vyrazit. Došlo k výbuchu, který nábojovou komoru roztrhl a jemné střepliny zasáhly kromě ruky i oko. V nemocnici střepliny z ruky odstranili ale do oka se neodvážili zasahovat. I když vidění na toto oko bylo zhoršené, ke ztrátě zraku nedošlo.

Trvalou hrozbou pro příslušníky 1. čs. armádního sboru v SSSR, kteří při různé příležitosti navštívili české obce nebo jen svoje rodiny na Volyni (při návratu z nemocnice po zranění nebo vážném onemocnění, při zájezdu do českých obcí pro darované zásoby našim jednotkám apod.), byli banderovci. Např. v r. 1944 v obci Chomout byli od banderovců zavražděni Rostislav Lipčák a Vladimír Šťastný při návštěvě rodiny na propustku [9]. Při návratu z nemocnice po vyléčeném zranění se v březnu 1945 zastavil v Rapatově u rodiny Václav Petříček. Protože při vystupování z vlaku ve večerních hodinách na ozeranském nádraží potkal banderovce Ljoňku Duchnije z Koňušek, rozhodl se odjet z Rapatova na frontu hned příštího dne. Později se dopisem z domova dozvěděl, že ještě tu noc po jeho odjezdu se po něm sháněli banderovci. V nejlepším případě hrozilo jen zabavení uniformy a případně i dokladů.

Konečně po všech těch peripetiích se začaly v Rapatově vyplňovat přihlášky k reemigraci do ČSR. Za rapatovské občany vedl většinu jednání s přesídlovací komisí Emil Petříček, který po ukončení války přijel z ČSR domů. Ještě krátce před stěhováním mu chtěli banderovci zabavit prase, které měli připravené pro porážku plánovanou na poslední dny před odjezdem. Po delším vyjednávání nakonec banderovci od svého úmyslu upustili a

prase nezabavili. Obec ale až do poslední chvíle ohrožovali lupiči. Ještě den před odjezdem do ČSR byli přepadeni Nechvílovi (Václav Nechvíl z Podcurkova se přiznal do rodiny Bočkových). Tu poslední noc před odjezdem drželi hlídku tři mladíci ve věku patnáct až sedmáct let. Byli to Emil Petříček, Jaroslav Janoušek a Viktor Mojdl. Stanoviště k hlídce si vybrali v cihlovém chlévě u Hyblerů. Na druhém konci vesnice štěkali psi a tak mladíci se rozhodli, že se tam podívají. Uprostřed Mojdlovic zahrady je však opustila odvaha a tak se rozhodli vystřelit z vojenské pušky se zkrácenou hlavní. Po výstřelu se ozvalo z chalupy od Bočků volání o pomoc a na to mladíci z hlídky zahájili palbu ze svých zbraní; Emil střílel z vojenské pušky a zbývající dva z brokovnic. Střelba vzburcovala dospělé a ti se pak s mladíky vydali k Nechvílovým. Tam se dozvěděli, že lupiči hned po prvním výstřelu utekli [11].

Rapatovští občané odjízděli do ČSR z blízkého ozeranského nádraží dne 27. března 1947. Nesplnilo se však jejich přání, aby byli usídleni v jedné lokalitě. Ocitli se v různých koutech České republiky. Několik rodin se usídlilo na Moravě v okolí Znojma, další zakotvily v západních Čechách u Stříbra a jednotlivé rodiny se ocitly v okolí Aše a v Krkonoších. V Rapatově zůstal jen Vladimír Lhoták se svoji dcerou Lubou, provdanou v roce 1946 za kapitána Rudé armády Dimitrije Prusova. Nebylo to asi jeho pravé jméno, protože údajně se jednalo o vlasovce. Když ho přišli zatknout, tak se ve sklepě zastřelil. Lhotákovi asi brzy litovali, že se s ostatními také neodstěhovali do ČSR. Podle sdělení jeho dcery Luby si jejího otce jednou pozvali na NKVD a chtěli na něm, aby věnoval na obnovu země zlato, které prý určitě má někde zakopané. Nevěřili jeho tvrzení, že žádné zlato nemá a týráním, lámáním prstů, se ho snažili donutit k přiznání, že někde zlato ukryl. Po bezvýsledném výsledku ho nakonec propustili domů.

Seznam občanů Rapatova, kteří rukovali do

1. čs. armádního sboru v SSSR

1.Danda Antonín	9.Loukotka Josef (*1914)
2.Hybler Jan (*1906)	10.Mojdl Jan (*1901)
3.Janoušek Josef (*25. 11. 1898)	11.Mojdl Václav (*1922) +
4.Janoušek Václav (*1905)	12.Nechvíl Václav
5.Kačer Alexandr (*1921)	13.Petříček Emil (*1904)
6.Kačer Rostislav (*1912)	14.Petříček Jaroslav (*1928)
7.Lhoták Josef (*1924) +	15.Petříček Josef (*23. 1. 1898)
8.Listík Emil (ze samoty)	16.Petříček Václav (*1926)

Z Rapatova se hlásil do čs. armády také legionář z první světové války Vladimír Bureš (*1895), ale ze zdravotních důvodů nebyl přijat.

Seznam občanů Ozeran, kteří rukovali do 1. čs. armádního sboru v SSSR

1.Boček Antonín (*1899)	3.Skřipský Václav (*1911) +
2.Jakubcová Anna	4.Sokol Antonín
- + padl nebo zemřel jako voják čs. armádního sboru [12].

Literární prameny a zdroje

- [1] Jan Hybler, Mar. Lázně: ústní informace o založení Rapatova.
- [2] Věra Loukotková, roz. Burešová, Nový u Městce Králové:
písemná informace o prvoosídlencích Rapatova. Připomínky k rukopisu.
- [3] Alexandr Kačer, Šumná u Znojma: písemná informace o své rodině.
- [4] Ludmila Petříčková, roz. Hyblerová, Přerov: písemná informace o založení Rapatova a jeho historii.
- [5] Encyklopedický slovník. Kolektiv autorů. Encyklopedický dům, spol. s r.o. Praha 1993. Str. 813.
- [6] Václav Petříček, Podbořany: Vánoce na Volyni. Zpravodaj SČVP. 9/92, str. 2-3.
- [7] Władysław Siemaszko, Ewa Siemaszko: Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939-1945. Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2000. Str. 977.
- [8] Tamtéž, str. 980.
- [9] Tamtéž, str. 107
- [10] Antonín Danda, Brníčko u Uničova: ústní sdělení.
- [11] Emil Petříček, Zdice: písemná informace
- [12] J. Hofman, V. Širc, J. Vaculík: Volyňští Češi v prvním a druhém odboji.
Vydal SBS, Praha 1999. II.část, C.3

3/

Český Ulbárov

a

Koňušky

Asi 25 km na východ od města Dubno je vesnice Spasov. Zhruba šest kilometrů od Spasova po proudu potoku s místním názvem Švydka (ukrajinsky: rychlá) se ještě do příchodu Čechů na Volyň nacházela obec, které potom Češi říkali Ukrajinský Ulbárov. Na tomto místě v r. 1690 byl zbudován pravoslavný kostelík (cerkev). Osada kolem cerkve musela zřejmě vzniknout mnohem dříve. Na západ od této vesnice prý bylo několik velkostatků a ty údajně daly obci název. Byly postaveny tak blízko u sebe, že domorodému obyvatelstvu připomínaly včelín – úly. Majitelům statků, šlechticům, se rusky říkalo báriň, a tak spojením těchto dvou slov – úl báriňů, úl bárů, vznikl prý název Ulbárov. Od r. 1946 se původní ukrajinská část jmenuje Nahirnoje a bývalá česká část Kopany. Podle rovenského vědeckého pracovníka, kandidáta geografických nauk, J. I. Pura jsou názvy Kopany a Nahirnoje velmi starého původu. V době tatarsko-mongolských nájzdů asi ve 13 století si vesničané na ochranu před nájedníky budovali (vykopávali) podzemní úkryty (ukrajinsky: kopaly), proto název této části je Kopany. Název Nahirnoje vznikl prý od kopců, které se zvedají nad druhou částí vesnice. Podle jiné verze se tyto dva názvy odvozují od jmen dvou letců, kteří ve vzdušném souboji nad obcí za druhé světové války zahynuli v hořícím letadle. Název Ulbárov se teď zachoval jen pro vlakovou železniční zastávku a nachází se také v označení mlýna, který kdysi vlastnil Václav Kudrna.

Polnosti, lesy a louky v Ulbárově patřily polským šlechticům Mjaskowským. Šlo převážně o panenské lesy, kterých se ještě nedotkla lidská ruka. Mjaskowští bydleli v dřevěném dvorci na kopečku těsně u Ukrajinského Ulbárova, další šlechtici pak ve středu Ulbárova na druhé straně a jeden ze synů Mjaskowských, jménem Jaroš, měl sídlo asi 500 m na západ od dřevěného dvorce. Toto sídlo se později stalo základní částí Českého Ulbárova a dostalo se mu jméno Jarošov [1].

Šlechtici, i když chudí, si na svém titulu velice zakládali, přestože občas v hospodě nepohrdli pohoštěním nabídnutým od některého prostého občana. V době, kdy Josef Hybler měl v Ulbárově hospodu, žertem se zeptal jednoho z těchto „bářiňů“, za kolik by prodal ten svůj šlechtický titul. Ten však uraženě prohlásil, že je na svůj původ hrdý a titul by za žádnou cenu neprodal. Josef Hybler však toho hospodského dlouho nedělal. Neměli na to s manželkou povahu, jak o tom svědčí následující příběh. V hospodě se ten-

krát zastavil nějaký švec, který šel nakupovat kůže. Zašel si na sklenici piva a chtěl to platit zlatou pětkou. Manželka hostinského z obav, že by ty peníze na nákup kůží mohl v hospodě utratit, mu řekla, že až se bude vracet s kůžemi a bude mít drobné, může tu útratu zaplatit. Přítomní návštěvníci hospody po jeho odchodu ji vyčítali, že není žádnou šenkýřkou. Kdyby ho nechala, tak ten švec by tam určitě celou tu zlatou pětku utratil [2].

Bezprostředně po vzniku české osady Hlinsko v r. 1868 založili Dlouhý, Hradec a Štěpán Český Ulbárov. Oba se však i s rodinami odstěhovali později na Skliň. K prvním zakladatelům Č. Ulbárova patřili i bratři Václav a Petr Hyblerové a jejich synovec Václav Jonáš. Václav Hybler se po narození šestého dítěte jako dvačtyřicetiletý rozhodl pro emigraci do Ruska. Zřejmě ho k tomu donutily svízelné sociální poměry. Stěhoval se koncem července 1869 z Dobrovice na Mladoboleslavsku a během šesti neděl se ocitl již v Ulbárově [3]. Podle vyprávění dcery Václava, Barbory, značnou část cesty urazili pěšky a svůj skrovný majetek si vezli na trakaři. Na tom trakaři se prý občas svezla i čtyřletá Kateřina, mladší sestra Barbory [4]. Nejstarším jejich dítětem byla v té době jedenáctiletá Anna. Pokud celou trasu z Dobrovice až do Ulbárova absolvovali pěšky, pak by denně museli překonat asi 25 km. Petr Hybler, který byl již před stěhováním asi dva roky ženatý, obdržel zřejmě v Ulbárově práci v pánském ovčíně, protože v tom ovčíně se mu v r. 1870 narodilo jeho první dítě, syn Josef [5]. Václavu Hyblerovi se pravděpodobně v Ulbárově nepodařilo práci sehnat, a tak po krátké přestávce vypravil se s rodinou dále na východ a byl tam po kratší dobu zaměstnán jako chovatel ovcí na velkostatku ve Slavutě. Pak se ale do Ulbárova znovu vrátil [2].

Asi za rok po vzniku Č. Ulbárova, tedy v r. 1870 byl založen místní hřbitov. Pozemek na místo posledního odpočinku ulbárovských občanů daroval prý Štěpán. První občankou pochovanou na tomto hřbitově byla Marie Vacková. Ze zakladatelů Č. Ulbárova tam byl dne 6. března 1877 pohřben i Václav Hybler [6].

Stavba železniční trati mezi rakouskou pohraniční stanicí Brody a Zdolbunovem, která tvořila přípoj na trať Rovno–Zdolbunov–Kazatin, byla zahájena v r. 1878. Řada Čechů tak získala pracovní příležitost na její stavbě i jejím pozdějším provozu. Z Č. Ulbárova tam např. pracoval Paulů a z Podcurkova synové Karla Petříčka. Pan Paulů byl významným mistrem– stavitelem železnic. Svoje znalosti si přivezl z Čech. Řídil určitý úsek výstavby železnice vedoucí přes Ulbárov a Hlinsko [1,2]. Po první světové válce tvořila tato trať důležitou spojnici s městem Lvov, kam dojížděli obchodníci z okolí Dubna a Zdolbunova pro větší nákupy. Pro lepší představu uvedme zde vlakové zastávky mezi Lvovem a Zdolbunovem s kilometrovými vzdálenostmi od Lvova. Lvov (0km) – Podzamče (7km) – Krasne (51km) – Ožidov (67km) – Zabolotcy (80km) – Brody (93km) – Radzivilov (103km) – Rudnia Počajevska (125km) – Verba (135km) – Kamenice (146km) – Dubno (152km) – Mirohošča (161km) – Mokre (168km) – Ozerany (175km) – Pl 128Km (178km) – Ulbarov (182km) – Hlinsk (187km) – Zdolbunov (195km) [18].

Začátky hospodaření Čechů na Volyni byly většinou velmi svízelné. Josef Hybler, který jako dvouletý přicestoval s rodiči do Ulbárova, vzpomínal na to, jak jeho

maminka přinesla jednou domů košík brambor, který koupila za padesát kopějek. Když je z košíku vysypala, tak se dala do pláče, že na těch padesát kopějek musela celý den pracovat [2].

Čeští přistěhovalci společně se svými syny byli osvobozeni také od vojenské povinnosti, ale jen ti, kteří do 1. ledna 1874 přijali ruské státní občanství [14]. Ti, pro které toto osvobození přestalo platit, museli obléci vojenskou uniformu. Např. Antonín Knob z hospody sloužil po dobu sedmi let jako námořník. Někteří Ulbárováci se zúčastnili války rusko-turecké, rusko-čínské a v r. 1905 i války rusko-japonské. Rusko-japonské války se z Ulbárova zúčastnil také Josef Šulc, původním povoláním strojívník na železnici v carském Rusku a později v Sovětském Rusku. V třicátých letech byl s některými dalšími Čechy vysídlen na Sibiř, kde zahynul [1]. V rusko-japonské válce byl na čtyři roky také Václav Dušek z kolonie U Říčky a z Podcurkova se této války zúčastnil Augustýn Bohuslav. Václav Dušek si té armády užil více než dost. Po vypuknutí první světové války narukoval znovu do ruské armády a po vzniku čs. legií se do nich přihlásil, ale nastoupil tam až u Bachmače. Jeho návrat domů měl téměř tragikomickou příchut. Když se po té dlouhé době objevil doma, tak celou rodinu i se sousedy zastihl venku na dvoře, jak sedí na žlabu u studny. Po přivítání mu manželka oznámila, že toho dne ráno jim bolševici zabavili koně. Václav Dušek se velmi rozčilil a prohlásil, že „*být již v té době doma, tak to byste koukali, jak bych ty všivě kluky ze dvora hnal*“. Ještě se ani nestačil uklidnit, když za stodolou se objevili dva bolševici na koních. Na bosých nohách měli ostruhy a vojenské karabiny místo na řemenu měli na provázcích. Když vjeli na dvůr, tak Dušek vyskočil a spustil na ně jadrnou ruštinou. Vtom si ale jeden z těch bolševiků všiml jeho pěkných bot a zavolal na něj „*a nu ka chazjajn, davaj svoji sapogi*“. Dušek se rozčilil a popadl vidle, ale ten druhý bolševik zarachotil závěrem karabiny, namířil na něj a vyzval ho ať se jen uklidní a rychle ty boty sundá z nohou. Rodina začala naléhat, aby ty boty jim dal, nebo ho zastřelí. A tak se zařátými zuby stáhl Dušek boty z nohou a ještě je tomu bolševikovi sedícímu na koni podal. Po jejich odjezdu nervové napětí povolilo a všichni přítomní, kromě hlavního aktéra, se začali nezřízeně smát, až se prý sousedka smíchy počurala.

Ulbarovští Češi si velmi brzy uvědomili význam školy pro jejich potomstvo. A tak v r. 1878 tam z popudu občanů vznikla česká škola. Začal na ní vyučovat bez aprobace pravoslavný Čech Václav Říha ovládající ruštinu. Vyučoval češtinu a rusky učil podle učebnice „*Rodnosje slovo*“. Školu tehdy navštěvovalo asi 98 dětí. Školné se neplatilo, ale učitel dostával od obce 250 rublů ročně. Školní docházka se však lišila od té dnešní. Školní rok trval pouze 4 až 5 měsíců v zimním období a docházka byla obvykle 3 až 4 roky, někdy o trochu déle. Až do r. 1886 k žádným restriktivním opatřením vůči českým, prakticky soukromým, školám na Volyni nedocházelo. Teprve poté se kyjevský školní okruh, který dostal odpovídající instrukce z centra, začal usilovně zajímat o české školy a prvním jeho opatřením bylo uzavření tzv. českých tříd. V Ulbarově nechal 21. 1. 1887 inspektor Sinickij svolat schůzi, na které ale Češi vyjádřili nesouhlas s otevřením jednotřídky společně s Ukrajinci. Česká škola měla v té době nadbytek žáků. Při druhé schůzce vyzval inspektor

katolické Čechy, aby souhlasili s výukou náboženství místním pravoslavným knězem, protože prý ve výuce náboženství zjistil „vyložené nedostatky“. Pokud do jednoho měsíce nebudou souhlasit s otevřením ruské státem udržované školy společně s ulbárovskými Ukrajinci, pak česká škola, která neměla státní souhlas, měla být uzavřena. A tak od podzimu r. 1888 se v Ulbárově, a rovněž i v sousedním Podcurkově, otevřela nová státní škola zřizovaná podle zákona z 8. 10. 1887, který stanovil, že tzv. jinověrecké školy v Jihozápadním kraji budou podřízeny správě ministerstva národní osvěty. Podle citovaného zákona se v nově zřízené škole skončilo s českou výukou a byla zavedena výuka pouze v ruském jazyce. Nebyla povolena výuka češtiny ani jako předmětu. Václav Říha byl odvolán a dokonce za svůj odpor vůči rusifikaci školství byl vypovězen za hranice gubernie. Zákaz vyučování češtiny na školách v r. 1888 velmi silně postihl českou mládež na Volyni a znalost českého písemného projevu byla nadále udržována jen zásluhou rodičů, hlavně českých matek. K určitému uvolnění došlo až v r. 1912, kdy Duma přijala zákon o soukromých školách. Podle tohoto zákona byla volba předmětů a vyučovací řeči ponechána zřizovatelům škol s podmínkou výuky ruského jazyka a pravoslavného náboženství [7]. K skutečnému návratu češtiny do škol mohlo však dojít až po zhroutilí carského režimu v r. 1917, ale hlavně po válce, kdy na Volyni byla založena Česká matice školská. Za války k celkem nepravidelné výuce češtiny byli využíváni čeští zajatci z rakouské armády. V Ulbárově podle vyprávění pamětníků se vyučování češtiny tito zajatci věnovali také. Prvním českým učitelem po obnovení pravidelného vyučování v české škole byl bývalý rakouský zajatec Josef Pešek, který tam vyučoval česky v letech 1917–1918. Potom odjel do ČSR [1].

Jednou z prvních společenských organizací v Č. Ulbárově byl sbor dobrovolných hasičů. Ti nejenže chránili majetek svých spoluobčanů, ale také i občanů z okolních vesnic. V osmém čísle časopisu Čechoslovan z r. 1911 se o ulbárovských hasičích píše, že členové mladičké hasičské organizace vyzdobili důstojným způsobem – chvojím a různými nápisy s hasičskými odznaky hostinec pana Knoba a uspořádali tam svůj ples. Hrál a tančilo se až do bílého rána. Dále v tomto článku je zmínka, že v Ulbárově byl založen hudební sbor pod vedením Alojze Horáčka. Sbor tvořilo 18 hudebníků.

O tom, že v Ulbárově byl založen ochotnický divadelní sbor dokládá zpráva z Kanceláře náčelníka jihozápadního kraje. V srpnu 1898 obdržela tato kancelář žádost Čechů z Ulbárova – Josefa Hyblera, Jana Hyblera, Václava Pitry, Filipa Říhy aj. o souhlas s provozováním divadelních představení. Jejich žádosti Kancelář kyjevského generálního gubernátora na Štědrý den 1898 vyhověla [8].

Základní osada Českého Ulbárova, Jarošov, brzy nestačila přílivu českých osidlenců, a proto se obec začala rozrůstat. Vznikaly nové části obce, které dostaly název „Druhá strana (Malá strana)“, „U říčky“, „U lesa“, „V lese“. Přikupovalo se stále více pozemků. Jejich cena byla z počátku velmi nízká, ale v roce 1939 dosahovala již cena za 1 ha výše 900 rublů ve zlatě. Zlaté rublové mince byly uznávaným platidlem až do reemigrace Čechů

z Volyně. Kromě pětirublovek se ještě používaly deseti, patnácti a pětadvacetirublové mince. V třicátých letech bylo v Ulbárově již 132 českých usedlostí [1].

První světová válka zastavila v obci ekonomický růst. Přímé válečné akce v Ulbárově nebyly kromě boje dvou obrněných vlaků dne 26. května 1919. Obrněný vlak bolševiků s názvem „Pamjat Liebknechta“ tu rozstřílel obrněný vlak petljurovců, který nesl jméno „Strilec“. U toho ukrajinského byl zasažen muniční vagon a zahynuli přitom dva vojáci. Po tomto incidentu posádka vlak opustila [1], [19]. Obec za války poškozovaly nájezdy různých band a polovojenských organizací. Svoje vlastenecké citění projevil ulbárovští Češi i vstupem do čs. legií. V legiích bojovalo 15 Ulbárováků, z toho 7 bylo již v České družině. V České družině sloužili Mitrofan Horáček (*1893), Vladimír Hybler (*1893), des. Jan Novotný (*1893), Václav Srb (*1895), Emanuel Šarša (*1889), Josef Vacek (*1893) a svob. Václav Volák (*1893). Dále v čs. legiích bojovali Jan Hendrych (*1895), Václav Hradec (*1898), Josef Jonáš (*1896), Josef Šantora (*1881), Josef Šantora (*1890), Vladimír Vacek (*1895), Josef Vondráček (*1892) [9] a Vladimír Hlaváček (*1894)[1]. Po skončení první světové války žilo v Ulbárově asi 500 českých obyvatel.

Sotva dozněly poslední výstřely polsko-sovětského střetnutí a již volynští Češi zakládají Českou matici školskou (ČMŠ) se sídlem v Lucku. ČMŠ pak založila a podporovala české soukromé školy na Volyni. Soukromých českých škol na polské Volyni bylo před vypuknutím války již 11; z toho byly 3 měšťanské – v Lucku, Zdobunově a Rovně. Dlouhodobým předsedou ulbárovské organizace ČMŠ, která vznikla v r. 1925, byl Josef Šantora, který byl zároveň členem dozorcí rady ústředí v Lucku. Finanční prostředky na udržování škol získávala ČMŠ z dobrovolných sbírek. V Ulbárově se např. vybralo v r. 1931 na ČMŠ 144 zlotých a v r. 1932 již 274 zlotých [1]. Pro srovnání, cena dojnice se v té době pohybovala kolem 120 zlotých. V Ulbárově, tak jako na Podcurkově, byla za polského režimu čtyřtřídní obecná škola s vyučovacím jazykem polským a českým jazykem jako předmětem v rozsahu jedné hodiny týdně.

V letech 1932 až 1933 proběhla v Ulbárově výstavba Národního domu, na které se finančně i pracovní podíleli samotní občané. Obec měla rovněž velkou českou veřejnou knihovnu. V meziválečném období bylo zde uskutečněno několik dožínkových slavností, uspořádaných v národním duchu. K dalším kulturním událostem patřilo pořádání koncertů dechové hudby pod řízením kapelníka Neumana, tančila se zde Česká beseda a učitel Naumenko nacvičoval každý rok dvě i více divadelních představení pro dospělé i pro děti. Když se v roce 1928 hrála v obci divadelní hra Karel Havlíček, tak se o jejím provedení hovořilo ve vsi několik měsíců! Pravidelně se zde pořádaly maškarní plesy, posvícenské a pouťové zábavy. Další organizací, která kromě hasičů a ČMŠ působila v meziválečném období v Ulbárově, byl Svaz české mládeže založený v r. 1934 nebo 1935. Na jeho vzniku měl velký podíl Antonín Vacek, dirigent ulbárovského pěveckého sboru. Tento pěvecký sbor v roce 1934 na sjezdu České mládeže v Lucku obsadil v soutěži první místo [1].

Vrchol rozvoje Č. Ulbárova nastal za polského režimu. Počet obyvatel v obci v průběhu let trochu kolísala; maximální počet Čechů v Ulbárově dosáhl čísla asi 657 [1].

V obci měl válcový mlýn Kudrna a k jeho pohonu se používal dřevoplynový motor. Na štítě mlýna byl nápis „*Gazogeneratorowy młyn walcowy Wjaczesława Kuderny*“.

V polovině třicátých let měla již část obce v domácnostech elektrické osvětlení. Elektrický proud dodávalo dynamo z již zmiňovaného mlýna. Dřevoplynový motor poháněl rovněž cirkulárku, na které se v omezeném množství připravovalo řezivo. V obci byla také mlékárna, čtyřtřídní škola, hospoda a obchod se smíšeným zbožím, který vlastnil Pavelka. Řemeslnické živnosti provozovali: Vladimír Klaban truhlařinu, Najmon, Josef Fuksa a Emil Klaban kovařinu, krejčovské řemeslo zastávali Antonín Vacek a Řezáč, zámečnictví měl Volák a dalšího zámečnicka dělal Václav Vacek a ševcem byl Vladimír Hlaváček. Věhlasné řeznické výrobky dodával Najmon. V obci bydlel český pravoslavný farář Vladimír Kačer, který se tam přistěhoval z Rapatova. Na potoce Švydka v okolí Ulbárova stály také dva vodní mlýny, které vlastnili Češi. Jeden stál u mostu přes říčku ve středu vesnice a byl stržen povodní někdy v roce 1930 nebo 1932. Druhý stál mezi Ulbárovem a vesnicí Koňušky a vlastnil ho Jan Vejchoda. Ten motorový mlýn až do roku 1926 vlastnili Hryzbyl a Alexandr Truksa a pak ho od nich odkoupil Václav Kudrna [18].

Koncem dvacátých let se Anna Říhová, vdova po učiteli Václavu Říhovi, dohodla se svým bratrem Janem Hyblerem, že nechají v Č. Ulbárově postavit katolickou kapličku, aby se tam příležitostně mohly sloužit mše. Jan Hybler věnoval pro kapličku stavební parcelu a určitou finanční částku na její stavbu. Zbytek doplatila jeho sestra Anna. Kaplička byla dokončena a vysvěcena v r. 1930. V této kapličce se sloužily i české mše při misijních cestách katolického kněze Josefa Stříže ze Staré Bělé v ČSR. Při návštěvě Ulbárova pak Josefa Stříže i jeho doprovod, ve kterém obvykle býval i známý přítel volyňských Čechů Jindřich Dušek, většinou ubytoval u sebe Jan Hybler. Při jedné z těchto misijních cest doprovázel Josefa Stříže řecko-katolický kněz Hopko. Snad stojí za zmínku, že před českou mší se na Josefa Stříže obrátilo několik českých ulbárovských občanů pravoslavného vyznání, jestli by se mohli mše zúčastnit. Ten byl jejich zájmem potěšen a na mši je pozval. Zájem o vlast a český projev byl zřejmě větší, než nějaké náboženské spory. Většina ulbárovských občanů se hlásila k pravoslavnému vyznání; ke katolickému náboženství se kromě Jana Hyblera a jeho sestry Anny Říhové hlásili ještě Zikmundovi a rodiny Václava Krejčího a Emila Klabana.

Seznam starostů obce se dá dnes již těžko pořídit. Za polského režimu zastávali tento úřad Vondráček, Knob, Vinikal a snad Josef Průšek a za okupace Josef Hybler. Za sovětského režimu byl Český a Ukrajinský Ulbárov spojen do jedné obce a „předsedatelem silrady“ (předsedou MNV) byl Ukrajinec.

V Ulbárově v době konání poutí a slavení posvícení (posvícení bývalo koncem srpna) stávaly v prostoru mezi staveními Vladimíra Pavelky a Metoděje Krejčího prodejní stánky, střelnice, houpačky a kolotoče. Tyto kolotoče ale nebyly na elektrický pohon, nýbrž na jeho vyvýšeném kruhovém pódii běhali za malou odměnu dva až čtyři kluci a strkali před sebou do dřevěných ramen, na jejichž koncích byly zavěšeny kolotočové sedačky.

Zájem o točení kolotočem býval někdy větší, než to požadoval jeho provozovatel. Při těchto příležitostech se vedle stánků prodávala i zmrzlina. Jejím prodejem se zabývala Fousová.

Zajímavou postavou mezi ulbárovskými občany byl slepý harmonikář Kábel, kterému se obecně říkalo Kábela. V době konání poutí a posvícenských zábav v Ulbárově a na okolních českých vesnicích popojížděl na vozíku taženém jedním koněm od jednoho stavení k druhému a vždy v předsíni zahrál na harmoniku a svým chraplavým hlasem zazpíval nějakou tu českou písničku. Doprovázela a nahrazovala mu i jeho oči Ukrajinka Saveta Petrovskaja pocházející z Curkova, která za mlada dělávala služebnou u českých sedláků. Když v podcurkovském lese byl při loupežném přepadení židovského obchodníka Fišla Bardocha zavražděn její bratr Petr, sblížila se s Kábelou a dělala mu při jeho cestách po poutích a posvíceních doprovod. Po hudební produkci dostávali od každé hospodyně koláče nebo jiné dobroty a Saveta to ukládala do připravené mošny. Kromě písniček Kábela vždy vyprávěl, co se kde v sousedních obcích přihodilo. Jeho líčení občas patřilo do oblasti šprýmů. Jednou např. vyprávěl, že ulbárovský sedlák zapomněl na poli norčák (železný pluh) přikrytý řepným chrástem. Vedle se pásly krávy ulbárovského Babáka a jedna z nich se pustila do toho chrástu a sežrala ho i s norčákem.

V době pořádání Vsesokolských sletů v ČSR se jich zúčastňovali i Sokolové z Volyně. K takové sokolské delegaci se pak připojovali i zájemci z českých obcí, kteří chtěli navštívit vlast svých předků. K zájezdu delegace Sokolů na poslední předválečný X. slet, konaný koncem června a začátkem července r. 1938, se z Ulbárova přihlásil i Jan Hybler, který přitom chtěl navštívit svoje příbuzné v Roudnici n. L. Řada účastníků tohoto zájezdu vyslovila přání podívat se po Sletu i do západočeských lázní. Bylo jim však sděleno, že prohlídku těchto lázní nelze realizovat, protože místní Němci by to považovali za provokaci. Co k tomu dodat? Demokratické Československo vycházelo sudetským Němcům vstříc až na hranici únosnosti a stejně to nebylo nic platné.

Za emigrační vlny z Volyně do Ameriky po celosvětové krizi se z Ulbárova do Argentiny odstěhoval Vladimír Krejčí. Tam se mu v r. 1934 narodil syn Jindřich. Celá rodina se však v roce 1939 do Ulbárova vrátila.

Slibný rozvoj Českého Ulbárova zastavilo vypuknutí druhé světové války. Pád polského režimu po přepadení Polska nacistickým Německem urychlila okupace východních částí území Rudou armádou (RA). V neděli 17. září 1939 Sovětský svaz bez vyhlášení války obsadil východní Polsko, kde převážnou část obyvatelstva tvořili Ukrajinci a na severu Bělorusové. Sovětská okupace západní Volyně tam překvapila i značné množství polských běženců, kteří utíkali před frontou. Mnohým z nich poskytli útočiště právě Češi. V Ulbárově „U Řičky“ se u Rážů ubytovala na čtrnáct dní rodina člena polského Sejmu. Když se 20. září loučili, tak Polák objímal hospodáře a děkoval mu za poskytnuté útočiště. Vladimír Ráža mu při tom řekl, že to objetí Poláka s Čechem přichází trochu pozdě. Polák na to třikrát opakoval „*Ma pan racje*“ (máte pravdu) a pak dodal „*Pane gospodarzi, kdybychom se takto objímali dříve místo požadavku na Těšínské Slezsko a společně se postavili*

proti Hitlerovi, tak by to dnes vypadalo jinak“. Chudák Polák, asi skončil v Katyni, nebo v některém z sovětských Gulagů jako tisíce jiných.

V Č. Ulbárově kromě polských běženců zastihlo obsazení západní Volyně i emigranty z ČSR. Většinou to byli Židé, kteří utekli před nacistickým terorem. V obci se zapojili do kulturního života, vystupovali s ochotníky v divadelních představeních a v hudební produkci. Většina z nich se potom přesunula dále na východ a tak unikla pozdější nacistické okupaci. Jedním z těch emigrantů, kteří neodešli dále na východ a tak je v Ulbárově zastihla nacistická okupace, byl Antonín Nechutný, o kterém bude ještě později zmínka.

Život za sovětského režimu se v Ulbárově odvíjel podobně, jak již bylo popsáno v kapitolách o Podcurkově a Rapatově. Změnu režimu a tím nastalé přechodné období okamžitě využily bandy lupičů, které si většinou ještě pamatovaly svoje „zlaté časy“ z první světové války a začaly přepadat české obyvatelstvo, kde se dalo počítat s větším lupem. K jednomu z takových přepadení v r. 1939, krátce po výročí „Velké říjnové soc. revoluce“, došlo na kolonii „U říčky“ u Vladimíra Ráži. Večer kolem 22 hodiny banda lupičů vyrazila okno do ložnice a s namířenými pistolemi se hrnuli tímto oknem dovnitř s křikem, aby se nikdo ani nehnul. Díky vzniklému průvanu zhasla v ložnici lampa. Hospodář využil nastalé tmy a utekl na půdu a tak výstřel z lupičovy pistole zasáhl jen prádelník stojící u protější stěny. Hospodář na půdě přeběhl do sušičky chmele, otevřel dveře ven, ale protože si nebyl jist, jestli není chalupa obklíčená, tak se raději schoval na sušičce mezi síta. Čtyři lupiči jej s určitým zpožděním na půdu pronásledovali, ale když viděli otevřené dveře ven, tak jeden z nich prohlásil „*Vot svoloč, on udral*“ (mrcha, utekl). Potom rychle seběhli dolů, ve spěchu pobrali nějaké cennosti včetně likérů nedávno kouponých ve Lvově a pak utekli. Protože ještě tutéž noc provedli loupežné přepadení také u Emila Kočího na Podcurkově, tak vyšetřováním by se mělo zabývat NKVD jak ve Zdobunově, tak i v Dubně. Náčelníci NKVD obou okresů se navzájem pomlouvali před postiženými – ten dubenský tvrdil, že prý toho zdobunovského dvakrát zatýkal pro krádež koní apod. Celé to vyšetřování nikam nevedlo a nakonec jeden z těch náčelníků prohlásil, že tu loupež vidí spíše jako obyčejné „rozkuláčování“.

V obavách z dalšího osudu pak plynul čas, až přišla další „černá neděle“ – 22. červen 1941, kdy nacistické Německo přepadlo Sovětský svaz. V začátcích německé okupace Volyně většina ukrajinského obyvatelstva pohlížela na Němce jako na spojence „vznikající“ samostatné Ukrajině. Německá správa na Ukrajině využila však ochoty Ukrajinců ke spolupráci jen ke zřízení milice, která měla zajišťovat pořádek na okupovaném území. Němci usoudili, že ukrajinský národ je na tak nízké kulturní a civilizační úrovni, že není schopen řídit své osudy v samostatném státě a podle toho se k Ukrajincům chovali. Dokonce říšský komisař pro Ukrajinu Erich Koch si nechal svolat do Rovna zástupce ukrajinské inteligence a bez obalu jim to sdělil. Reakce Ukrajinců nenechala na sebe dlouho čekat. Od jara 1942 začíná ukrajinská mládež utíkat do lesů před totálním nasazením na práce v Německu a ještě téhož roku na podzim vznikají první oddíly Ukrajinské povstalecké

armády (UPA) označované často jako banderovci. V té době přeběhla k UPA i se zbraněmi většina příslušníků ukrajinských milicí. Další zbraně získávala UPA přepadáním menších německých oddílů. Němci v odvěť podnikali nájezdy na vesnice, v jejichž okolí k přepadení došlo, vesnice podpalovali a obyvatelstvo, které nestačilo utéci, povraždili. V té době začala UPA také s genocidou polského obyvatelstva na Ukrajině a s vražděním zbytku židovské populace. Tato genocida civilního polského a židovského obyvatelstva zůstává trvalou skvrnou na morálním profilu UPA a je na historických dnešní samostatné Ukrajiny, aby hledali příčiny těchto jednání a viníky z vedení UPA, kteří byli zodpovědní za tyto bestiální činy. Banderovci mají také na svědomí vraždy více než tří stovek volyňských Čechů. I v Ulbárově měli Češi problémy s banderovci a několik českých Ulbárováků bylo od banderovců zavražděno. Byla to Hlaváčková (+1944), dále Vladimír Krejčí, Josef Kudrna (+1944) a učitel Bohdan Tryzna, který zahynul v r. 1943 při obraně Č. Ulbárova. V té době přišli také o život Josef Laurin a Josef Řezáč, když ve večerních hodinách přecházeli železniční trať hlídanou maďarskými vojáky. Ti je zřejmě považovali za banderovce a zastřelili je [1]. Nebezpečnou roli sehrál v Ulbárově a Ujezdčích emigrant z „Protektorátu“ Antonín Nechutný. Jako údajně ohroženému uprchlíkovi z Čech poskytovali mu v Ulbárově a Ujezdčích přístřeší a pohoštění. V Ulbárově byl většinou hostem u Jana Hyblera, který ho brával s sebou i k návštěvě příbuzných a známých v nejbližších českých obcích. Zřejmě ho ani ve snu nenapadlo, komu to vlastně poskytuje přístřeší. Jak se později ukázalo, Antonín Nechutný snad již začátkem roku 1943 navázal kontakt s banderovci a začal organizovat tzv. českou povstaleckou armádu (ČPA), která měla být součástí UPA. Začaly se objevovat i česky psané letáky vyzývající Čechy ke vstupu do ČPA. Vzniklo nebezpečí, že česká menšina může být rozštěpena a vtažena do národnostních šarvátek a bojů na Volyni a ohrozit tak nejen svoji čest, ale i budoucnost. V několika obcích, jako např. v Ujezdčích, Volkovu, Podvysoké apod. začali banderovci získávat zjevnou podporu i když většina Čechů se jakékoliv spolupráci s banderovci vyhýbala a někteří trefně označovali ČPA jako „příčepa“ (ukrajinsky „prychepýty“ znamená asi jako zavěsit, přivěsit). A v této etapě sehrála důležitou úlohu ilegální odbojová organizace volyňských Čechů „Blaník“. Ve svém letáku a v týdeníku „Hlasatel“ odhalovala pozadí taktiky banderovců a Nechutného a nebezpečí, které z toho plyne pro českou menšinu. A tyto události byly zřejmě důvodem, že vedení „Blaníku“ začalo připravovat jednání s vedením banderovců v Dermani. Na den 17. října 1943 byla do Ulbárova svolána porada vedoucích okrsků „Blaníku“, na které bylo zjištěno, že obsah letáku „Deklarace Čechů v Ukrajině“ se setkal s všeobecným souhlasem, a proto tato „Deklarace“ se stala podkladem pro jednání s vedením banderovců dne 24. 10. 1943 v Dermani. Hlavním argumentem „Deklarace“ bylo: *„Jsme součástí československého národa a tím automaticky podléháme československé vládě v Londýně. Protože jsme však dosud neobdrželi od naší vlády žádné pokyny co se týká ukrajinské otázky na Volyni, nejsme kompetentní žádná spojení s jakýmkoliv organizacemi uzavírat“*. Ještě před jednáním v Dermani se zjistilo, že exponent UPA A. Nechutný byl viděn, jak vstupuje do budovy Gestapa v Rovně. Po předání této informace o A. Nechutném banderovcům jej tito zatkli a

soudili [11]. Při výslechu Nechutný přiznal svou spolupráci s Gestapem, které jej nasadilo jako svého agenta mezi uprchlíky z ČSR [1]. Prozradil také, že v Ujezdčích získal jeden výtisk Hlasatele a předal jej Gestapu v Rovně. Jednání v Dermani pomohlo, že přestalo verbování českých chlapců do ČPA a přestalo (ne však důsledně) přepadávání českých obcí [11].

V organizační struktuře Blaníku byl Ulbárov veden jako podokrsek spadající pod II. okrsek v Chomoutě. Vedoucím podokrsku v Ulbárově byl Rostislav Hlaváček, který současně byl aktivním členem vedení Blaníku. Při střetu s banderovci, kteří si v srpnu 1943 přišli k členovi domobrany s požadavkem vydání zbraně, byl jeden z banderovců zastřelen. Učitele Tryznu, účastníka tohoto střetu, si hned příštího dne skupina banderovců odvedla a více ho již nikdo nespátřil. Sháněli se rovněž po Rostovi Hlaváčkově, kterého chtěli za incident potrestat, ale tomu se podařilo včas zmizet do Mírohoště za vedoucím „Blaníku“. Po poradě s ním odjíždí Rosta do „Protektorátu“ s cílem navázat spojení s českým odbojem ve vlasti a tak uniká pomstě banderovců [12].

Kromě banderovců, kteří se zásobovali na účet obyvatelstva i z českých vesnic, řádily často bandy lupičů, kteří se vydávali buďto za banderovce, nebo za sovětské partyzány. Na jaře a začátkem léta 1943 kolovaly zprávy, že po Polácích a Židech teď banderovci udeří i na Čechy. Proto někteří Češi bydlící na koloniích poněkud vzdálených od vlastního Ulbárova ani svoje obydlí na noc nezamykali a na stole nechávali láhev se samohonkou, slaninu s cibulí a chlebem a sami přespávali v zamaskovaných krytech. Přibližně v této době přepadla nějaká banda Vladimíra Rázu na kolonii „U říčky“. Vydávali se za sovětské partyzány a s nabitými revolvéry ohrožovali celou rodinu. Provedli prohlídku celé domácnosti a sebrali vše, co se jim hodilo. Potom nařídili zapřáhnout do vozu koně a nakradené věci naložili na vůz s tím, že pojedou do Ostroga. Spřežení tvořil pár mladých hřebců, kteří se velice plašili. Po delším dohadování nakonec souhlasili, že kočírovat koně místo nich bude syn hospodáře, Viktor. Po cestě se však dvakrát pokoušeli poslat Viktora domů a k „přesvědčování“ dokonce použili bodák. Za vsí Curkov si však nakradené věci mezi sebou rozebrali a rozběhli se do svých domovů. Tvrzení, že jsou sovětskými partyzány byl tedy podfuk.

Protože narůstal počet útoků loupeživých band na české vesnice, začali Češi v nejvíce postihovaných obcích organizovat domobranu. Podle pokynu vedení „Blaníku“ se ozbrojování muselo provádět zásadně nákupem výzbroje za samohonku a slaninu od maďarských vojáků, kteří byli poměrně ochotni takovou „výměnu“ provádět. Pro ulbárovskou domobranu však kromě zbraní bylo třeba opatřit i municí, které byl nedostatek. Náhodou v Hulči a Mírotíně měli Češi munice dost a tak jediným problémem bylo ji odtud přivést, protože po cestách kromě banderovců se často pohybovali němečtí i maďarští vojáci. Uvedeme zde jeden příklad s jakým problémem se přeprava takové munice setkala. Po předchozí domluvě s mírotínskými se tam z Ulbárova vypravil šestnáctiletý Viktor Ráza. Měl zapřažené koně do „fasuňku“ (lehký vozík pro přepravu materiálu, pytlů s obilím apod.), ve kterém bylo do jednotlivých dílů tohoto vozíku navrtáno větší množství

děr, které se zakolíkovaly a zamazaly blátem. V Mirotíně se do těchto děr nacpaly náboje a patřičně zamaskovaly. Nádavkem k tomu ještě mirotínští přidali šest kusů maďarských útočných granátů, které se však do připravených děr nemohly vejít. A tak ty granáty nakonec byly uvázány mezi ocelové pružiny čtyřmístného koženého sedadla vozíku. Při cestě zpátky Viktor opatrně seděl jen na okraji sedadla, aby se ty granáty neprověšily a nebouchaly o sebe. Při projíždění Hulčí vyšli z hospody tři maďarští vojáci a požádali o svezení do Ujezdců. Odmítnout svezení se nedalo a tak Maďaři se usadili na sedadlo, granáty pod nimi se prověšily, ale našťěstí při jízdě o sebe nebouchaly. Na první křižovatce u „Kozí hůrky“ Viktor Maďarům sdělil, že bude odbočovat doleva a že do Ujezdců to mají pěšky jenom kousek. Maďaři seskočili dolů, poděkovali a tak další jízda s „municí a granáty“ proběhla již bez problémů.

V sousedních Koňuškách byla posádka maďarských vojáků, kteří kontrolovali civilní hlídky na železnici a hlídali mosty. Posádka byla zřízena v místní škole, která byla kolem dokola obložena drnovým valem. Posádku asi třikrát přepadli banderovci, ale bez úspěchu. Mezi těmito vojáky bylo několik slovenských Maďarů a ti pomáhali Čechům při opatrování zbraní a střeliva.

V únoru 1944 vstoupily i do Ulbárova oddíly RA a ulbárovští Češi se začali připravovat ke vstupu do čs. armády. Dne 15. března byl spontánní nástup mužů společně s dalšími z okolních českých vesnic dubenského rajonu. Sraz byl ve Varkovičích a odtud se pak po pěším přesunu do Ozeran z nádraží odjíždělo přes Zdolbunov do Rovna. V noci na nádraží ve Zdolbunově zažili budoucí vojáci první křest ohněm při náletu německých bombardovacích letadel. Avšak velmi intenzivní palba z protiletadlových děl umístěných na plošinových vagónech zabránila nejhrošímu. Nádraží osvětlovaly světlice na padácích shazované z letadel, takže bylo vidět jako ve dne. Seznam branců z Ulbárova je uveden na konci kapitoly.

Po odchodu mužů do armády nastaly zbylým obyvatelům krušné časy. Plnění předepsaných dodávek, obdělávání polí s prořídlymi stavy koní a péče o chod celého hospodářství spadla především na bedra žen. I když se se svoji rodnou obcí při odjezdu do ČSR Ulbárováci loučili se smutkem, většina odjíždějících přijala s úlevou fakt, že konečně přestanou „noční návštěvy“ banderovců a loupeživých band a že v noci se budou moci konečně v klidu vyspat. V ČSR se bývalí ulbárovští občané usídlili většinou ve stejných oblastech jako jejich bývalí sousedé z Podcurkova, v okolí Olomouce. Několik rodin se usídlilo i na jižní Moravě na Zlínsku. Z Ulbárova se k reemigraci nepřihlásili jen Václav Klaban a Srbková, provdaná za Ukrajince.

Mezi Českým Ulbárovem a Ozeranami se nacházela ukrajinská obec Koňušky, kde také žily dvě české rodiny, Kolářovi a Krátkých. Obec je dosti starého původu. Protože je v ní pravoslavná cerkev (kostel), je uváděna v církevních análech. První zmínka o Koňuškách, starší název byl Koňuchiv, je z 13. 6. 1458 a druhá z 20. 9. 1463. Dnes se tato obec jmenuje Kvitneve [13]. Poblíž železničního přejezdu měl před druhou světovou válkou Kolář kovárnu. Byl vášnivým myslivcem a chodil střílet zajíce. Jeho známí vždy pozna-

li, kdy střílel on, protože pokaždé vystřelil dvě rány za sebou. Myslivosti se v Ulbárově věnovali Václav Vinikal, Vladimír Ráža, Vladimír Vondráček, Jonáš a Jan Hybler. V Curkově to byli Václav Dušek st. a Václav Dušek ml., Václav Svoboda a Vladimír Bendl. Na Podcurkově chodili střílet Josef Kočí a Bohumil Bohuslav. Honební revíry si pronajímali jednotliví myslivci, ti se ale sdružovali do malých skupin. Revír v Curkově, Spasově a Zamlyní mívali pronajatý Duškové, Vladimír Ráža a Vladimír Bendl, Podcurkov si pronajímali Kočí a Bohuslav a Ulbárov Vinikal, Vondráček a Jan Hybler. Ze zvěře se v těchto revírech vyskytoval ponejvíce zajíc, ojediněle srnčí a divoké prase. Více zvěře se vyskytovalo v sousedních lesích ve směru na západ. Divoké kachny a lisky byly na všech rybnících a jezerech, v revírech se nacházelo trochu koroptví a křepelek. Ze škodné to byly lišky a v severní části Volyně vlci a ojediněle i medvěd. Z pernaté škodné to byli jestřáb, káně a orel říční [15]. Před první světovou válkou i během ní holdoval v Ulbárově myslivosti Jan Hlaváček [1].

V době německé okupace byla rodina Kolářova i Krátkých postižena odvláčením synů na nucené práce do Německa. Vladimír Kolář pravděpodobně v Německu zahynul. Pana Krátkého, který za německé okupace pracoval na údržbě železniční tratě, přešel vlak. Poblíž Koňušek si za války postavil novou chalupu Vladimír Válek. Přímo v Koňuškách měl pronajatou místnost jako dílnu curkovský švec Josef Švitorka.

Nejbohatším sedlákem v Koňuškách byl Ukrajinec Žurba. Potrpěl si na chov koní, kterých měl tři páry. Vlastnil asi 40 hektarů polí. Jako „kulaci“ byli společně s dalším bohatým Ukrajincem „Droťakem“ i s rodinami ještě před nacistickým útokem vyvezeni na Sibiř. Ke konci války, v době rozmachu banderovského hnutí, se řada banderovců rekrutovala z řad mládeže koňušeckých Ukrajinců. V létě 1944 bylo v okolí Koňušek přepadeno a povražděno 16 zástupců „rajišpolkomu“ (okresu). V odvetu oddíly NKVD obklíčily obec, provedly zatýkání podezřelých z podpory banderovců, prchající postřílely a větší část vesnice podpálily a nechaly vyhořet. Při pokusu o identifikaci zastřelených nikdo z koňušeckých občanů mrtvé „nepoznával“.

Seznam občanů Č. Ulbárova, kteří rukovali do 1. čs. armádního sboru v SSSR [16]

1. Augusta Václav (*1924)
2. Babák Emil (*1909)
3. Bělohoubek Václav (*1915)
4. Boháč Pavel (*1922) +
5. Boháček Václav (*1910)
6. Brda Alexandr (*1907)
7. Fuks Josef (*1919)
8. Hamáček Emil (*1907)
9. Hlaváček Vladimír (*1915)
10. Hybler Josef (*1922)
11. Hybler Václav (*1919)
12. Hybler Václav (*1920)
13. Johan Jan (*1909)
14. Johan Vladimír (*1911)
15. Jonáš Josef (*1914)
16. Jonáš Josef (*1922) +
17. Jonáš Václav (*1912) +
18. Jonáš Václav (*1924)
19. Jonáš Vladimír (*1923)
20. Jonášová Věra (*1921)
21. Kalvach Vladimír (*1909)
22. Klaban Josef (*1904)
23. Klaban Josef (*1909)
24. Klaban Metoděj (*1909)
25. Klaban Miroslav (*1924)
26. Klaban Václav (*1915)
27. Klaban Václav (*1922)
28. Klaban Václav (*1926)
29. Klaban Vladimír (*1906)
30. Klaban Vladimír (*1913)
31. Ketner Emil (*1917) +
32. Knob Václav (*1913)
33. Knop Josef (*1910)
34. Kočina Josef (*1910)
35. Kolář Vladimír (*1917)
36. Krejčí Josef (*1924)
37. Krejčí Vladimír (*1913)
38. Krejčí Vladimír (*1913)
39. Krejčí Vladimír (*1913)
40. Krejčí Vladimír (*1913)
41. Krejčí Vladimír (*1913)
42. Krejčí Vladimír (*1913)
43. Krejčí Vladimír (*1913)
44. Krejčí Vladimír (*1913)
45. Krejčí Vladimír (*1913)
46. Krejčí Vladimír (*1913)
47. Krejčí Vladimír (*1913)
48. Krejčí Vladimír (*1913)
49. Krejčí Vladimír (*1913)
50. Krejčí Vladimír (*1913)
51. Krejčí Vladimír (*1913)
52. Krejčí Vladimír (*1913)
53. Krejčí Vladimír (*1913)
54. Najmon Josef (*1919)
55. Najmon Václav (*1898)
56. Najmon Václav
57. Najmon Vladimír (*1924)
58. Nepovim Josef (*1915)
59. Nepovimová Věra (*1898)
60. Novotná Helena (*1923)
61. Pavelka Alexandr (*1923)
62. Pavelka Josef (*1898)
63. Pavelka Josef (*1906)
64. Pavelka Josef (*1922)
65. Pavelka Vladimír (*1909)
66. Pavelka Vladimír (*1914)
67. Pavelka Vladimír (*1920)
68. Petrovský Jan (*1919)
69. Pěchota (*1910)
70. Pěnička Bohumil (*1915)
71. Pěnička Václav (*1905)
72. Pitr Václav (*1907)
73. Polívka Václav (*1911) +
74. Prušek Josef (*1905)
75. Prušek Josef (*1910)
76. Prušek Josef (*1925) +
77. Prušek Václav
78. Ráža Viktor (*1925)
79. Ráža Vladimír (*1901)
80. Romaněnko Vladimír (*1927)
81. Růžičková Naďa (*1923)
82. Řezáč Václav (*1904)
83. Řezáč Václav (*1927) +
84. Říha Vladimír (*1911)
85. Skalský
86. Srbek Jaroslav (*1910)
87. Šantora Josef (*1905) τ
88. Šantora Vladimír (*1905)
89. Šarša Václav (*1909)

37.Krejčí Václav (*1909)
38.Krejčí Václav (*1920)
39.Krejčí Vladimír (*1905)
40.Kudrna Bohumil (*1926)
41.Kužel Jan (*1911)
42.Kužel Vladimír (*1906)
43.Liška Vladimír
44.Luzum Václav (*1924)
45.Málek Josef (*1911)
46.Málek Václav (*1926)
47.Matohlína Vladimír (*1913)
48.Moravec Bohumil (*1926) +
49.Moravec Josef (*1900)
50.Moravec Václav (*1906) +
51.Najmon Alexandr (*1923)
52.Najmon Emil (*1913)
53.Najmon Jaroslav (*1910)

90.Šarša Vladimír (*1911)
91.Šťastný Vladimír (*1914)
92.Šuma Vladimír (*1912)
93.Tomín Václav (*1916)
94.Tomín Vladimír (*1913)
95.Truksa Václav (*1911)
96.Vacek Jaroslav (*1902) +
97.Vacek Josef (*1925)
98.Vacek Václav
99.Válek Josef (*1915) #
100.Vejchoda Antonín (*1922)
101.Vejchoda Bohumil (*1922)
102.Vlček Petr (*1924) +
103.Volák Vladimír (*1919)
104.Vondráček Vlad. (*1909)
105.Zikmund (*1912)

+ padl nebo zemřel jako voják čs. armádního sboru v SSSR
zavražděn banderovci
τ zemřel na tyfus

Seznam občanů Č. Ulbárova, kteří rukovali do Rudé armády [16]

1.Hybler Vladimír +
2.Kolář Václav # +
3.Najmon Josef (přesl do ČSA)
4.Naumenko Vladimír +
5.Tomín (Opanas) +
6.Vejchoda Vladimír (*1919) +
7.Vondráček Alexandr +

+ padl nebo zemřel v RA
(po svatbě bydlel na Podcurově)

Seznam občanů Č. Ulbárova odvlečených na nucené práce do Německa [16]

1.Fousová	10.Klaban Antonín,ml. (*1914)
2.Fuksová Věra	11.Klaban Josef (*1920)
3.Hlaváček Rostislav (*1924)	12.Knop Vladimír
4.Hlaváček Vladimír,st.	13.Kozák Josef
5.Hlaváček Vladimír,ml.	14.Lhotský Václav
6.Horáčková	15.Najmon Vladimír (nezvěstný)
7.Johan Alexandr	16.Prušek Vladimír
8.Johan Václav	17.Vejchoda Vladimír
9.Klaban Antonín,st.	

Seznam českých občanů obce Koňušky odvlečených na nucené práce do Německa [16]

1.Vladimír Kolář (nezvěstný)	2.Vladimír Krátký

Literární prameny a zdroje

- [1] Rostislav Hlaváček, K.Vary: projev přednesený na krajské setkání v Uničově. dne 20. června 1987. Ústní a písemné komentáře, připomínky k rukopisu.
- [2] Ludmila Petříčková, roz. Hyblerová, Přerov: písemné sdělení.
- [3] Marie Dlouhá, roz. Hyblerová, Lázně Kynžvart: písemné sdělení.
- [4] Milada Koubová, roz. Polívková, Štěpánov u Olomouce: ústní informace.
- [5] Vladislav Hybler, Olbramovice: písemné sdělení.
- [6] Soukromá matrika rodiny Hyblerů. Volyňský archiv Národního muzea v Praze. ONČD.
- [7] Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů. Praha 1997. Díl I. kap.5.
- [8] Tamtéž, kap. 3, str. 59.
- [9] J. Hofman, V. Širc, J. Vaculík: Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Vydal SBS, Praha 1999. I.část.
- [10] Tamtéž, II.část, D.2.
- [11] Tamtéž, II.část, Str. 62 až 67.
- [12] Tamtéž, II.část, D. 2, Str. 265.
- [13] Andrij Kornijčuk, Dubno: písemné sdělení (N.I.Teodorovič:
Istoriko-statističeskoje opisanije cerkvěj i prichodov
Volynskoj eparchii – Počajev 1889 – T. 2, str. 929 až 930.)
- [14] Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů. Praha 1997. Díl I, Str. 25.
- [15] Viktor Ráža, Babice, okr. Šternberk: písemné sdělení.
- [16] Václav Augusta, Lužice u Šternberka. Sestavil seznamy.
- [17] Josef Truksa, Bohuňovice u Olomouce: situační plánek
Č. Ulbárova a seznam majitelů usedlostí je pořízen podle
orientační mapy citovaného autora.
- [18] Josef Truksa, Bohuňovice u Olomouce: ústní a písemná sdělení.
- [19] D. Kšicová, J. Vaculík. Rodinná kronika volyňských Čechů.
Masarykova univerzita, Brno 2006.

Václav Petříček Viktor Ráža

4/

Podcurkovské posvícení

České vesnice na Volyni vynikaly v tom jinonárodním prostředí svojí úhledností. Vzkvétaly tam díky tvrdé a poctivé práci svých obyvatel. A k té tvrdé práci patřilo i trochu radosti a zábavy v kruhu příbuzných a známých. České poutě, provody a posvícení na Volyni bývaly příležitostí k takovým plně zaslouženým radovánkám. Následující řádky přiblíží trochu čtenáři průběh posvícení na Volyni. Jedná se zde o skutečné příběhy, které jsou zakomponovány z několika posvicenských oslav do jediné [1]. A nyní se na chvilku přenesme na Volyn třicátých let dvacátého století.

* * *

*

Konečně nastal ten toužebně očekávaný den, den kdy jedeme na posvícení k podcurkovské babičce. Ráno nás maminka vzbudila o trochu dříve, abychom byli včas připraveni na cestu. Já a Jaroslávek se již oblékáme a obouváme sami, ale Emílkovi musí maminka ještě pomáhat. Tatínek již venku zapřáhá koně. Vyvedl z chlěva k vozu Hnědku a Tekla za ním vede Valacha. Tekla tentokrát nešla do Kněhýna za „máčuchou“ (macechou) a svými mladšími bratry, ale bude u nás dohlížet na hospodářství sama. Však také s nějakými dobrotami z posvícení na ní budeme pamatovat. Něco z toho v pondělí nebo v úterý večer odnese i svým malým bratříčkům. Konečně se usazujeme na voze, maminka vedle tatínka vpředu a my, tři neposední kluci, na zadním „sicu“. Vůz se rozjíždí, maminka dává ještě poslední pokyny Tekle a ta nám zamává na rozloučenou.

Tekla, Ukrajinka z vesnice Kněhýn, u nás slouží. Do školy nikdy nechodila a podepsat se naučila teprve u nás. Maminka ji loni vyhledala náš ruský „bukvar“ (slabikář) a za ten rok se již naučila „azbuku“, ale čtení ji ještě nejde a se psaním je to ještě horší.

Bydlíme na okraji Rapatova, na české vesničce s dvanácti chalupami rozkládajícími se podél cesty rovné jako pravítko a vroubené po celé délce stromy. Právě když u tabule s označením „Osiedle Rapatów“ koně zatáčí doleva, rozléhá se z opačného konce vesnice, od Kačerů, křik páva. Za chvilku vůz sjíždí do dolíku a Rapatov se svými zahradami a chmelnicemi nám mizí s očí. Cestou podle potůčku tekoucího z luk statkáře Ellise přijíždíme na „šlach“, který vede z městečka Varkoviče do města Ostrog vzdáleného od nás asi třicet kilometrů. Ostrog leží na hranici s bolševickým Ruskem. Na „šlachu“ u samoty, na které bydlí Ukrajinec Ivan Duchnij, tatínek pobídne koně a ty se dají do mírného kľusu a zvolní teprve až do kopečka za říčkou, kdy již přijíždíme do ukrajinského Curkova, ve kterém bydlí několik českých rodin. Na pravé straně mĳjĳme „jezero“, od něhož se v této

době táhne nepříjemný zápach od snopků zahnívajícího lnu a konopí, které tam do vody namočily ukrajinské babky. Z vody trčí jen kolíky, ke kterým jsou ty snopky uvázány. Po určité době se snopky z vody vyjmou a po vysušení se z lodyh uvolní vlákno od pazdří. Práce je s tím ale nepříjemná – ukrajinské ženy stojí při ukládání i vyjímání snopků po celé hodiny bosé a až do výše stehen ve studené vodě a převléci zmáčené sukně mohou až doma.

Na okraji Curkova má Žid koloniální obchod a kousek od tohoto obchodu staví Ukrajinec novou chalupu. Za stavební materiál mu slouží pletence ze slámy stočené do tvaru rohožek. Tyto slaměné rohožky se po řadu dní máčely v jámě s řídkým jílem až tím sláma úplně prosákla. Jednotlivé rohožky, ještě vlhké, se potom kladou na sebe a postupně se z nich vytvoří celá obvodová stěna chalupy. Jíl slaměné rohožky zpevní a značně sníží jejich hořlavost. Na stavbě se teď činí celá rodina a stěny dosáhly již úrovně oken. Od chalupy sousedící s novostavbou vybíhají se štěkotem tři psi, mezi nimi jeden, nám již delší dobu známý culíkatý pes. Je to černý chlupáč, sem tam s nějakou tou bílou skvrnkou, kterého zřejmě nechávají na noc v chlévě ve špíně. Psovi se na stehnech zadních noh tou špínou slepily chlupy. A když nyní kolem našeho vozu se štěkotem pobíhá, tak mu ty „culíky“ u nohou plandají. Nás ten culíkáč tak rozdovádí, že rodiče musí nakonec zakročit.

Konečně končí panská zahrada šlechticů Pribylských táhnoucí se po naší levé straně a vpravo za křížovatkou vykoukne mezi stromy curkovská cerkev se zelenými báními své střechy, zakončenými na vrcholcích dvojítm pravoslavným křížem. Na křížovatec sjedeme ze „šlachy“ doleva a napravo mjíme několik českých usedlostí. Bydlí zde Duškovi, Dregerovi a na konci vesnice zahlédneme stavení kováře Dandy. A pak ještě kousek úvozovou cestou a potom od hřbitova již zamíříme rovnou do Podcurkova k chalupě, kde bydlí dědeček s babičkou a čtyřmi tatínkovými sourozenci. Dvůr je před posvícením uklizený, jen před stodolou se povalují některé součástky od vrtné soupravy, kterou vrtali do země díru pro pumpu na vodu. Podcurkovští sedláci museli se svými studněmi pro pitnou vodu hodně hluboko a tak dědečkovi někdo poradil, že s pořízením pumpy to bude mít jednodušší. Uprostřed dvora nyní trůní nová pumpa, která nás, děti, okamžitě upoutala a museli jsme si ji ihned vyzkoušet.

Po uvítání pomáhají strýcové tatínkovi odvést koně do chléva, kde jím do žlabu již připravili obrok. Na dvoře vedle chalupy je u stěny dřevěná lavice a u ní stojí strýc Žeňka, tatínkův bratranec, který přijel až od Lucka. Právě si obouvá „chrómové“ boty, holinky. Potom se opře nohou o lavici a kouskem hadru ještě botu přeleští. „Strejčku, proč tu botu „pucujete“, dyť je už dost čistá“ – obracím se na strýce s otázkou. „Ráno jsem ji měl stát v síni a když šel kolem ní ten mourovatej kocour, tak se ve vyleštěné holince uviděl. Myslel, že se na něj dívá nějaký cizej kocour a proto na holinku skočil, aby se s ním popral. A já ty stopy po jeho crackách musím teď zaleštit“ – vysvětluje s vážnou tváří strýc Žeňka. Já to vyslechnu s trochou nedůvěry, protože jsem o strýci Žeňkovi již zaslechl, že si rád z posluchačů utahuje.

Potom nás všechny babička pozve ke stolu. Sotva však sníme pár posvícenských koláčků povšimneme si, že na dvůr zajíždí vůz tažený jedním koněm. „Přijel slepej Kábel“ – říká dědeček, který vůz pozoroval oknem. My, děti, vybíháme ihned z kuchyně do předsíně a za námi jdou někteří dospělí. Ale to již Kábel také vchází do předsíně, s harmonikou od Hlaváčka z Loun na prsou. Vede ho Ukrajinka Saveta, která mu dělá kočího i průvodce zároveň. Kábel hlasitě pozdraví, roztahuje harmoniku a vyluzuje první tóny. A potom začne chraplavým hlasem zpívat a doprovází svůj zpěv hrou na harmoniku. Dívám se do jeho tváře podobené od neštovic, které také zavinily jeho slepotu. A potom se předsíní rozléhá známá posvícenská písnička.

O posvícení všecko to voní, tak jako v apatyce,
na všechny strany tlučou koření, dělají jitrnice.
Husa se v troubě peče, koláče nesou z pece.
Ten, kdo by nešel na posvícení,
ten by byl blázen přece! [2].

Harmonika umlká a Kábel vytahuje z kapsy pikslu se šňupavým tabákem. Hbitými prsty ji otvírá, bere štípec tabáku a nasype ho na hřbet druhé ruky. Po uzavření pikslu přiblíží hřbet ruky s tabákem k nosu a s požitkem nasává tabákový prášek. Potom chvilku vypráví, kde co nového slyšel a pak na požádání strýce Emila zahraje ještě „Ta naše písnička česká“. Při hře naklání hlavu jedním uchem až k harmonice, jako by chtěl již v zárodku podchytit každý falešný tón, který by se mu do té jeho muziky mohl vloudit. Teta Nanyňka přináší na talíři posvícenské koláče a Kábel se Savetou si berou na ochutnání a po vybidnutí vysype Saveta zbytek z talíře do tašky, kterou po celou dobu držela v ruce. Někdo z dospělých k tomu přidá pár mincí. „*Hospodáři, nebylo by trochu vovsa pro toho našeho koníka?*“ – ptá se Kábel. „*Běž Máňo na hůru a přines trochu vovsa, ať i ten kůň ví, že je dnes posvícení*“ – říká babička druhé své dceři. Ta si ihned bere od Savety připravený plátěný pytlík a jde na půdu pro oves. Potom Kábel a Saveta poděkují, rozloučí se, nasednou na vůz a odjedou.

„*Tak, holky, nezapomeňte dát vařit knedlíky*“ – volá babička na obě moje tety, které ihned spěchají do kuchyně. Mezitím strýc Vláška přivalí do předsíně soudek s pivem z českého pivovaru bratří Zemanů z Lucka. Strýc Emil mu pomáhá narazit pípu a pak se již začíná s prostíráním stolu v parádním pokoji neboli „vejstupku“. Oběd začíná polévkou s játrovými knedlíčky, nazývanou kaltoun. Po ní je posvícenská husa s knedlíky a zelím a oba strýcové ve funkci číšníků k tomu roznášejí „kufle“ s pivem. Hosté dojídají, muži si zapalují „papirosy“ a pomalu se rozprádá zábava. „*Předloni, přede žněmi*“ – začíná vyprávět strýc Emil – „*byly, jak si spomínáte, takový hice, že sem v chátě nemoh usnout a tak sem chodil spát do stodoly, kde v perně na slámě byl už pěkně vyleženej důlek. Jednou večer, dyž sem byl s chasou ve vsi, zastavil se u nás Žid Heřko a řek, aby ho naši nechali ve stodole přespat. Dostal eště něco k večeri a pak šel spát. Náhodou se mu zalíbilo lehnout si zrovna do toho mýho důlku. Já se pak vrátil domů o něco pozdějc a tak sem šel rovnou do stodoly. Sundal sem si kalhoty a pověsil je na žebříňak, vyhoup se na vopleteň a z ní nacvičeným skokem potmě skočil rovnou do toho svýho důlku. Dopad sem na něco měkýho, vono to*

podemnou heklo a pak to začalo strašně řvát. Já se vyděsil, chňap sem po tom rukama a zjistil jenom, že je to chlupatý a hrozně to sebou hází. Držel sem křečovitě za ty chlupy a křičel, co mi stačily síly. Až najednou v křiku pod sebou sem poznal hlas Žida Heřka a pochopil, že ho držím za vlasy a moc se mi ulevilo. Promluvil sem na něj a on mně konečně taky poznal a přestal křičet. No, co vám mám povídat. Nejmníh eště hodinu potom spatovávali sme se z toho leknutí a pak teprv Heřko připravil si vedle ve slámě svůj důlek, ale ani potom sme hned neusnuli“ – končil své vyprávění za bouřlivého smíchu posluchačů strýc Emil. „No, někdy ste ale vopravdu tropili hlouposti“ – ozývá se tatínek ke svým mladším bratrům. „Třeba jako s tím vozeranským Moškou, co kupuje kůže. Stará Kašparová tenkrát vynášela vařený brambory a někdo z vás kluků jeden ten brambor sebral a strčil ho Moškovému koni pod vocas. Koně to začalo pálit, vocas křečovitě přitisk, brambor se rozmáčk a pak nastal tanec. Kůň, uvázaný u kůlny, se utrh a s vozem vyjel ze dvora ven. Na konci vesnice z vozu zbyla jen voj a přední kola a když ho pak v Ulbárově chytili, tak neměl už ani tu voj“. „No, my mu tam ten brambor nedali“ – hájí se strýcové – „a na vopravu vozu Moškovi sme se všichni složili“, dodávají.

Zábavu přeruší přinesený dort a voňavá káva. Jedna z přítomných žen oznámí, že je čas připravovat se do hospody na taneční zábavu. Muži se zvedají od stolu a jdou se podívat ven. Strýc Vláška jim jde ukázat nový pár holubů a koně, kterého nedávno vyměnil na jarmarku ve Varkovičích. Tatínek se zlobí, že na tu Vláškovu vášeň „handlovat“ koně se vždycky doplácí. Naletí často podvodníkovi, který před jarmarkem dá koni něco vypít a ten, když lektvar na něho přestane působit, ztrácí svoji dřívější bujnost a je z něho obyčejný chčipák.

Vtom na dvoře zaslechneme z dálky první zvuky dechovky, která začala vyhrávat v sále hasičské zbrojnice. Ženy již umyly nádoby a ve vejestupku i v kuchyni uklidily a teď vychází na dvůr, připojují se k mužům a společně zamíří k hospodě. Děti smí až do večerní přestávky také nahlédnout do sálu a tak se přidají k rodičům. Zrovna když vstupujeme do hospody, skončila polka. Děvčata se nyní po čtyřech po pěti zavěšují do sebe a volným krokem chodí kolem dokola sálu a ty jejich řady tvoří jakési paprsky obrovského kola, které se pomalu otáčí kolem svého středu. Po obvodu tohoto kola postávají hloučky chlapců, někteří se sklenicí piva v ruce a se zalíbením sledují před nimi procházející se dívky. Podle stěn stojí lavice plně obsazené starší ženskou generací. Je to tzv. soudní lavice, které neujde ani letmý pohled vyměněný mezi některou dívkou a chlapcem. Ve výčepu obsadili zase všechna místa muži, aby si u sklenic piva pověděli to, na co jindy ve shonu všedního dne nezbyvá čas. Nás ta podívaná uvnitř přestane za chvíli bavit, a tak jdeme před hospodu, přejdeme cestu a zůstaneme stát u zvoničky, kde se již shromáždila skupinka dětí. Vedle postává skupina mladých žen, které po tanci vyšly ven trochu se ochladit a sdělit si navzájem různé novinky. Jedna z nich si povšimne hloučku dětí, pohlédne na mého souseda a prohlásí: „Jé, žencký, to je hezkej kluk. Dybych mohla, tak bych si na něj hned počkala“ – dodává se smíchem. Ostatní ženy se rovněž smějí a můj soused se červená a otáčí se směrem pryč. Ze sálu se znovu ozývá hudba, skupinka žen se pohne a odchází do hospody.

Za nimi se pomalu trousí i děti. Pozorujeme otáčející se páry tanečníků, když náhle u vchodu do sálu vznikl nějaký rozruch. Dovnitř vbíhá ve stejnokroji hasič a v ruce drží vyleštěnou helmu. Dá znamení kapelníkovi a ten přeruší hudbu. Hasič vyskočí na pódium a vykřikne do sálu – „*Hoří les!*“. Ihned se strhne zmatek. Členové dobrovolného hasičského sboru běží okamžitě pro svoji výstroj do skladu, který sousedí s tanečním sálem. Po oblečení vybíhají ven a naskakují do povozu, který předjel před hospodu. Během několika minut přijíždí na místo srazu i hasičská stříkačka, jejíž koňské spřežení řídí Vláda Michálek. Před hospodou zastavuje a kůň zapřažený na levé straně, zřejmě vyplašený neobvyklým ruchem, se vzpíná na zadní nohy, takže Vláda s ním má co dělat, aby ho zklidnil. Plně obsazená stříkačka s dalším povozem se rychle rozjedou směrem k lesu. Shon před hospodou utichá a hloučky se pomalu vytrácí dovnitř. Za chvíli se znovu ozve hudba a zábava pokračuje i když na jednotlivých lidech je ještě poznat trochu nervozity. Asi za dvě hodiny se postupně objevují v sále členové hasičského sboru převlečení již do svátečního. Od jednoho z nich zaslechneme, že oheň byl teprve v začátcích a podařilo se ho brzy zvládnout.

Dětem pomalu vyprší doba povolená k pobytu v sále. Muzikanti ohlásí večerní přestávku a spolu s dětmi se trousí ven i tanečníci, aby se doma rychle převlékli do všedního a postarali se o dobytek v chlévech. Po večeři budou zase pokračovat v zábavě. Nás odvádí maminka k babičce, která převezme nad námi další péči, aby rodiče mohli znovu do sálu. Zítra bude tzv. „pěkná“, a to půjdeme na návštěvu k Michálkovým navštívit tetičku a strýčka. Těšíme se již hlavně proto, že strýček je nepřekonatelný vypravěč a vtipálek. Ráno se v kuchyni z rozhovoru dospělých dozvídáme, že v hospodě došlo ke rvačce. Lhoták se tam prý popral s Němcem. Další podrobnosti se dozvíme až při návštěvě u Michálků. Strýček to při našem příchodu zrovna vykládal jednomu mladíkovi, který o tu podívanou včera přišel. „*Z Hotáka už tekla krev a pravej rukáv u košile měl celej utrženéj, ale na Němce pořád dorážel. To víte, Němec má sílu jako bejk, tak kam se na něj moh hrabat. Naše máma se do toho připletla a řekla Hotákovi, aby už dal pokoj a von na ní byl eště sprostěj*“ – dodává strýc. „*Dyby nemněli voba v hlavě, tak k tomu asi nedošlo*“ – říká mladík, který přišel za strýčkovými syny, Pepíkem a Vládou. „*My o vlku a vlk za humny*“ – ozve se Vláda, který oknem zahlédl přicházejícího Lhotáka. V předsíni je slyšet kroky a pak se ozve zaklepání na dveře. Po vyzvání vchází Lhoták, pozdraví a hned se obrací k tetičce s omluvou za to, jak se k ní včera zachoval. Ta to odbude jen úsměvem a mávnutím rukou a strýček hned k tomu přidá jednu příhodu ze svého mládí, kdy také přebral. Bylo to ještě v době, kdy sloužil v carské armádě. Strýček se narodil již po roce 1874 a tak se na něho nevztahovalo osvobození od vojenské povinnosti, které carská vláda českým přistěhovalcům poskytla. „*Nejhorší byly ty dlouhý pochody*“ – vzpomíná strýček na svoji vojnu. „*To sme denně ušli i víc než třicet verst a komu jen trochu nepasovaly boty, tak večer měl nohy samej pučejeř. Felčar se s náma moc nemazlil. Večer vobešel všechny vojáky a kdo měl na nohou pučejeř, tak mu je nůžkama jednoduše ustříh a zalil to jódem. Pálilo to jako čert, ale ráno se mohlo s takle vošetřenejma nohama pochodovat dál.*“ Pak padne ještě nějaká ta poznámka o včerejší rvačce a strýček dodává – „*Ale jako ti psi u Kněhýna ste se přece jen neprali.*“ „*A jak se ti psi*

prali?“ – ptám se strýčka, kterému se ihned šibalsky zalesknou oči a pod knírem skryje úsměv. „To sem se jednou svez s ulbárovským Najmonem do Mizoče a u kněhynského chutoru sme zaslechli zlostný štěkot a vrčení dvou psů. Potom sme je uviděli, jak se za stohem rvali a kousali až z nich stříkala krev. A eště z dálky sme pořád slyšeli jejich zuřivej štěkot. Dyž sme se pak k večeru vraceli z Mizoče domů, tak na místě tej rvačky ležely už jen dva psi vocasy. Ti psi se navzájem dočista sežrali“ – dodává s úsměvem strýček. „Dybys tomu hochovi nemoročil zbytečně hlavu“ – ozve se naoko nazlobeně tetička. Ostatní se smějí, potom se chvilku řeč točí kolem včerejšího požáru lesa, pak se Lhoták zvedne, ještě jednou se omluví a odejde. Po chvilce pro mě a Jaroslávka přijde maminka a odvede nás k babičce na oběd. Sváteční odpoledne nám při hře na dvoře a na zahradě uběhlo tak rychle, že jsme si ani neuvědomili blížící se čas odjezdu. Po svačině dostáváme „vejslužku“ a ještě před setměním odjíždíme domů.

Literární prameny a zdroje

- [1] Václav Petříček, Podbořany: projev přednesený dne 8. 5. 1989 v Uničově na setkání rodáků.
[2] Jan Pospíšil, Ostromeč: České písně z ukrajinské Volyně. Vydáno vlastním nákladem.
Horšovský Týn 1993. Str. 410.

Fenomén banderovců

Existence české menšiny na ukrajinské Volyni byla nejvíce ohrožena v posledních pěti letech před reemigrací do ČSR. Po totálním vyvraždění židovského obyvatelstva německými okupanty za vydatné pomoci ukrajinských milicí se tam rozhořela genocida polské menšiny. Vojenské křídlo Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) s oficiálním názvem Ukrajinská povstalecká armáda (UPA), známé spíše jako banderovci, se zformovalo na jihozápadní Volyni na podzim v r. 1942 a v následujícím roce rozpoutalo nelítostný teror, spojený s masovými vraždami, proti polskému civilnímu obyvatelstvu. Tímto terorem se UPA snažila přinutit polskou menšinu k hromadnému vystěhování na západ za řeku Bug. Vedení OUN vycházelo zřejmě z předpokladu, že na oblasti bez polského etnika si nebude moci nově vzniklé Polsko po skončení války činit nárok.

Když banderovci rozšířili svoje protipolské útoky do masových měřítek, začali Poláci na Volyni organizovat sebeobranu, která pak spolupracovala se zbytky polské armády poražené Wehrmachtem, se vznikající polskou podzemní armádou „Armija krajowa (AK). Při vzniku AK stál v jejím čele generál Nowiecki (Grot) [1]. AK při odvetných akcích přepadala a ničila ty ukrajinské obce, které tvořily banderovské základny ohrožující Poláky. Volyňští Češi se v tomto rozbouřeném prostředí oprávněně obávali, že se banderovci při svém tažení za „čistou Ukrajinu bez cizorodých menšin“ vrhnou i na české obyvatelstvo. Zejména, když pak začal narůstat počet českých obětí zavražděných od Ukrajinců. Mezi Čechy vznikaly fámy, že k útoku na ně dojde asi na 1. máje 1943, a proto nejedna česká rodina v té době přespávala někde venku v úkrytu. Protože pod rouškou banderovských oddílů velmi často přepadaly a olupovaly české obyvatelstvo ozbrojené loupeživé bandy, stávalo se postavení naší menšiny na Volyni velmi svízelné. Každou chvíli se u Čechů objevovali nějací ozbrojenci s různými požadavky a velmi často se ani nepoznalo, co jsou zač. Určité zlepšení bezpečnostní situace nastalo pro volyňské Čechy až po jednání zástupců jejich české odbojové organizace „Blaník“ s vedením banderovců dne 24. 10. 1943 v Dermani [2]. To se však vytratilo po odchodu mužů do čs. vojenské jednotky v SSSR.

Vraťme se ale k zásadní otázce, proč mezi ukrajinským a polským etnikem vznikla taková nenávisť i když jejich společnými nepřáteli bylo jak nacistické Německo, tak bolševické Rusko. Pro pochopení těchto složitých národnostních vztahů, o kterých čeští kolonisté přijíždějící v druhé polovině devatenáctého století na Volyň neměli ani potuchy, musíme nahlédnout do minulosti tohoto kraje o několik století zpět. O území Ukrajiny se vedl dlouholetý zápas převážně mezi Polskem a Ruskem. Velký strategický význam měla

právě Volyně, která leží mezi rozsáhlým močálovitým povodím řeky Pripjať na severu a karpatským pohořím na jihu. Tvoří tak přirozenou spojnicí mezi střední a východní Evropou a po mnoho století sloužila během válečných střetnutí k přesunu vojsk oběma směry. Asi z těchto důvodů jsou dějiny Volyně tak pestré. Češi se zapsali do historie Volyně malou epizodou již před tisíci lety [3]. V roce 977 dobyl Volyně na rusínských knížatech polský kníže Měšek I. za vydatné pomoci českých jezdců poslaných jeho tchánem Boleslavem I. Avšak o čtyři roky později vládce Kyjevské Rusi, kníže Vladimír, porazil polská vojska a zmocnil se Volyně. V r. 1015 vybojoval Volyně zpět pro Polsko Boleslav Chrabrý, ale po jeho smrti zavládly v Polsku nepokoje a Volyně si rozdělili místní feudálové a zřídili tam malá knížectví. V r. 1073 polský král Boleslav Smělý připojil Volyně znovu k Polsku. V dalších letech mezi Poláky a Rusíny zuřily boje a toho využili Litevci a Jadžvingové a v r. 1205 obsadili severní část Volyně. Volyňská knížata se spojila pod vládou kyjevsko-haličského knížete Romana Mstislaviče a pokusila se nepřítelů zahnat. Avšak Poláci a Litevci vyhnali z Volyně kyjevská vojska a vítězný polský král Lešek Bílý věnoval Volyně své dceři Salomeně, manželce uherského krále Kolomana. Rusíni se pak spojili kolem Romana syna Danyla a v r. 1219 osvobodili Halič i Volyně. V r. 1240 zaplavila Volyně tatarská vojska. Po mnoha šarvátkách se po r. 1321 stávají pány na Volyni Litevci. Litevský kníže Giedymin ustanovuje jako svého vazala rusínského knížete Lva. Po smrti Giedymina přebírá vládu Lubart Giedyminovič a po obsazení Volyně vojsky polského krále Kazimíra Velikého uznává Lubart svrchovanost Polska. Když v r. 1386 nastoupil po svatbě s polskou královnou Jadwigou na polský trůn litevský kníže Jagiello a přijal jméno Władysław II., (vzniká polsko-litevské soustátí) zbavil Lubartova syna Fedora vlády nad severní Volyní a pak celou Volyně dal lénem svému bratru Witoldovi. Za Witoldovy vlády nastává zlatý věk rozkvětu Volyně. V r. 1439 dostává Volyně lénem jeho bratr, kníže Šwidrigiello, a po jeho smrti litevská velkoknížata ustanovovala na Volyni maršálky z řad místní šlechty. Posledním maršálkem byl kníže Konstantin Ostrožský. Po celou tu dobu trvaly tatarské nájezdy. V r. 1504 zbořili Tataři hrad Hupkiv, v r. 1508 byli poraženi u Moštěnice, v r. 1512 u Lopušného, v r. 1577 u Dubna, v r. 1619 byli odrazeni od Klevaně, v r. 1640 zničili Rovno a až v r. 1651 porazili Poláci spojená kozácko-tatarská vojska [3]. To již v Polsku po vymření královského rodu Jagiellonců v r. 1572 nastupují na trůn králové volení Sejmem, jehož členové pocházejí z řad šlechty. Na královský trůn se většinou nedostávají silní jedinci, kteří by mohli omezovat šlechtické výsady a to se projevuje na postupném úpadku moci polského království. Vzrůstá svévole a kruté zacházení s poddanými, zejména ve východní části království, kde prostý lid není polského původu. A tak ve východních částech Polska vznikají časté selské bouře, které jsou velmi krutě potlačována. Obzvláštní krutostí při potlačování těchto selských rebelií se v první polovině sedmnáctého století vyznačoval např. polský vojevůdce Jarema Wiśniowiecki, o kterém se ve svých románech zmiňuje i polský spisovatel Henryk Sienkiewicz. Do čela vzbouřených zaporožských kozáků se v polovině sedmnáctého století postavil Zinovij Bohdan Chmelnickij a za pomoci krymských Tatarů porazil ve dnech 5. a 6. května 1648 v bitvě u Modrých vod a později u Kor-

suně dne 16. května 1648 polská vojska. Kozáci nakonec dne 23. prosince 1648 obsadili i Kyjev. Je zajímavé, že Rusko, i když bylo o pomoc požádáno již v začátcích kozáckého povstání, bálo se proti Polsku zakročít. Teprve když Bohdan Chmelnickij požádal o připojení osvobozených území k Rusku, zatáhl je tím do nepřátelství s Polskem. V květnu 1654 pak dněperští kozáci složili přísahu věrnosti ruskému caru Alexejovi. Konečně dne 30. 1. 1667 uzavřel v Andrušově polský král Jan II. Kazimierz s Ruskem po několikaletém zápase o Ukrajinu na 13 let příměří. Na uvedenou dobu pak postoupil Rusku celou levobřežní Ukrajinu a města Smolensk a Kyjev [4]. Polsko se však již nikdy na levý břeh Dněpru nevrátilo. Jeho vliv jakožto evropské mocnosti se vytrácel a nejmější hrozba pro něj nastala, když v r. 1762 nastoupila na carský trůn princezna Žofie Augusta z Anhalt-Zerbstu, později známá jako Kateřina II. Veliká. Vládla v Rusku až do r. 1796. Kateřina II. pomocí finančního a vojenského vlivu dosáhla v r. 1764 zvolení za polského krále svého oblíbence Stanislava Augusta Poniatovského. Po jeho osmileté vládě se v r. 1772 dohodlo Rusko, Prusko a Rakousko na tzv. prvním dělení Polska. Polsko tehdy ztratilo značnou část svého území. Tytéž státy se začátkem r. 1793 podle sanktpetěrburské smlouvy dohodly na druhém dělení Polska, kdy Rusku připadla i východní Volyň. Po neúspěšném Kościuszkově povstání zahájeném v březnu 1794 v Krakově si v říjnu 1795 Rusko, Prusko a Rakousko rozdělily i zbytek Polska, které tak zmizelo z mapy. Po třetím dělení Polska připadl Rusku i zbytek Volyně [4].

Po několika stoletích polského panování na Volyni byla většina tamější šlechty polského původu. Část volyňské šlechty, která byla litevského původu, se popolštila a jejich původ se poznal již jen podle litevských příjmení (Radziwill, Ellis apod.). V druhé polovině XIX. století, po dvou polských povstáních, začínají ruské úřady pronásledovat polskou šlechtu. Zchudlí polští šlechtici z Mazowsza (centrální oblast Polska, patřila před 1. sv. válkou carskému Rusku) migrují na Volyň, kde se jako držitelé půdy, nikoliv vlastníci, usazují v ukrajinském prostředí. Ukrajinci je nazývají Mazurama [5]. A tak kromě již dávno zdomácnělé polské šlechty vzniká na Volyni polská minorita selského stavu. Až do příchodu Čechů na Volyň tam bylo hospodářské a kulturní postavení polské šlechty dominantní. Každý, kdo se chtěl počítat k inteligenci, mluvil polsky a dokonce i na nižších soudech (tzv. powiatových) se úřadovalo polsky. Ruštinu tam v té době znal málokdo. Většina prostého lidu však mluvila ukrajinsky (tenkrát se říkalo malorusky) a ukrajinštinu nebo polštinu používali i bátuškové (pravoslavní faráři) [5]. Obecný lid ale byl vůči polské šlechtě neváživý, protože ta jej vždy utiskovala a pohrdala jím. Pro venkovský lid používali polští šlechtici název „chlapi“ a tak do mluvy volyňských Čechů se dostalo pro Ukrajince označení „chlapi“ a podle tohoto vzoru se např. ukrajinským ženám říkalo „chlapky“. Protože ukrajinští vesničané se navzájem označovali „mužiki“, Češi je často nazývali „mužiči“. Ukrajinci říkali Polákům „ljachy“ a Rusům (tehdy se říkalo Velkorusům) „kacapy“. Rusové zase označovali Ukrajince jako „chochly“.

První naděje na získání samostatnosti svitla Ukrajincům ke konci první světové války po zhroucení carského režimu v únoru roku 1917. Dne 4. (17). března 1917 vznikla

Centrální Ukrajinská Rada a 7. (20). listopadu vydala III. universál, kde vyhlásila vznik Ukrajinské lidové republiky (Ukrajinskaja narodnaja respublika – UNR) ve federativním svazku s Ruskem [6]. Jejím předsedou byl prof. M. Hruševskij. Plná suverenita UNR pak byla vyhlášena IV. universálem 9. (22). ledna 1918. Dne 9. února 1918 tato Centrální Rada uzavřela s Německem a Rakousko-Uherskem separátní mír [7]. Byly vypsané volby do ukrajinského ústavodárného shromáždění, avšak k jejich uskutečnění nedošlo kvůli vzrůstající anarchii způsobené bolševickou propagandou. A tak prof. M. Hruševskij pozval na Ukrajinu německá a rakouská vojska, aby mu pomohla potlačit bolševické nebezpečí. Německá vojska pod vrchním velením generála Eichhorna bleskově obsadila téměř celou třetinu evropské části bývalého carského Ruska [8]. Dne 29. dubna 1918 dochází však v Kyjevě k převratu a do čela vedení Ukrajiny je zvolen hetman generál Pavel Skoropadskij, který se později prohlásil stoupencem „jediného a nedělitelného Ruska“ a přidal se na stranu západních spojenců [9]. Proti hetmanovi však zahájil povstání Symon Petljura, kterému Němci při stahování svých vojsk z Ukrajiny předali všechny vojenské sklady se zásobami zbraní a střeliva. Petljura krátce na to obsadil Kyjev a po pádu Skoropádského režimu byla 14. prosince 1918 obnovena UNR [10]. Brzy po tom vypuklo v Charkově nové bolševické povstání a bolševická vojska pod vedením Pjatakova vytlačila Petljuru až po čáru Rovno – Zdobunov, kde byly soustředěny zbytky Petljurovy vojenské moci. Jeho vláda v té době sídlila v železničních vagoněch. Bolševická agitace získávala v té době mezi ukrajinským obyvatelstvem hodně příznivců hlavně proto, že slibovala rozdělení statkářské a šlechtické půdy mezi chudinu. A tak, když se proti Petljurovi začaly bouřit i jednotlivé vesnice, nastala pro bolševiky příznivá situace k obsazení i zbytku Volyně. V červnu 1919 jejich Taraščanský pluk obsadil Rovno a okolí. Na podzim a v zimě 1919/20 je vytlačilo polské vojsko při svém tažení na Kyjev, jehož se se zbytky svých vojsk zúčastnil i Petljura, který uzavřel s Josefem Pilsudským vojensko-politickou dohodu [11]. Bolševická jízda Budonného však přinutila Poláky k ústupu až pod Varšavu. Při tomto ústupu se zbylé jednotky Symona Petljury dostaly až k řece Zbruč v okolí Voločiska a Ožihovců a tam dostaly od svého atamana rozkaz „po překročení řeky složit zbraně v Polsku nebo v Rumunsku“. A tak 21. listopadu 1920 armáda UNR zanikla [18]. U Radzimina byli však bolševici od Poláků poraženi a ústup jejich XII. armády se nakonec změnil v divoký úprk. Podle kroniky obce Kvasilova [8] „bolševická jízda vypadala jako Indiáni v Americe, jako když by právě vyloupili nějakou osadu bělochů. Některý jezdec měl jen šavli, druhý zase jen ručnici. Většinou byli jen bosí a ostruhy měli přivázané provázky na holou nohu. Mnozí měli na sobě kousky plyše z nábytku nebo dámské blůzky a na hlavách dámské klobouky“.

V Haliči, která patřila Rakousko-Uhersku, se poměry ke konci války vyvíjely trochu jinak, než na ostatních územích Ukrajiny. V říjnu a listopadu 1918 tam vznikají ukrajinské vojenské oddíly z rakouských vojáků vracejících se z fronty domů, kteří vytvářejí „Ukrajinskou haličskou armádu“(UHA). Dochází k vyhlášení nezávislé Západoukrajinské lidové republiky, která se však již v lednu 1919 slučuje s Ukrajinskou lidovou republikou [14]. Avšak v květnu 1919 pod tlakem polské armády vedené generálem Hallerem

UHA ustupuje z Haliče na východ a po uzavření příměří mezi Polskem a Sovětským Ruskem se celá Halič se západní Volyní stávají součástí Polska. I během tohoto poměrně krátkého období nesla samostatná Ukrajina prvky suverénního státu. Státním znakem byl tzv. „tryzub“ (trojzubec) a státní vlajku tvořily dva barevné pruhy – nahoře bleděmodrý a vespod žlutý. Původ trojzubce je velmi prostý. Ukrajinci po staletí toužili po svobodě, která se ukrajinsky řekne „volja“ a psáno azbukou Б О Л Я. Když se tato čtyři písmena trochu seřadí a zesymetrujeme, vznikne onen známý trojzubec.

Po uzavření míru se Polákům již nikdy nepodařilo potlačit snahy ukrajinského obyvatelstva o vytvoření samostatné Ukrajiny. Jihovýchodní oblasti Polska, kde Ukrajinci tvořili většinu, dostaly označení Malopolsko. Ve volyňském vojvodství, které mělo rozlohu 35 tisíc 757,7 čtverečních km, žilo v r. 1931 o něco více, než 2 mil. obyvatel. Z toho bylo 1 418,3 tisíců Ukrajinců (68%), 346,6 tisíců Poláků (16.6%), 205,5 tisíců Židů (9,9%), 46,9 tisíců Němců (2,3%) a 30,9 tisíců (1,5%) Čechů. Po celé dvacetileté období mezi světovými válkami se polské úřady pokoušely východní oblasti svého státu polonizovat. Pod heslem „popolszczyć kresy wschodnie“ omezovaly vyučování v ukrajinštině zakládáním státních škol s vyučovacím jazykem polským a ukrajinština v nich byla jen jako předmět. Původní ukrajinská gymnázia byla již kolem roku 1925 zaměňována na polská státní gymnázia s utrakvistickými odděleními, kde některé předměty byly vyučovány v ukrajinštině a některé v polštině [14]. Při pozemkové reformě byla sice parcelována půda polských šlechticů ale byly také zakládány zemědělské farmy s výměrou kolem 20 hektarů, na kterých v ukrajinském prostředí polské úřady usazovaly svoje kolonisty, kterým se říkalo „osadnicy“. Jednalo se o vojáky z polsko-bolševické války, kterým stát přidělil asi čtvrtinu této parcelované půdy. Zbytek získalo ukrajinské obyvatelstvo. Celkem tak vzniklo 3.556 farem, na kterých se usídlilo asi 20 tisíc Poláků [13]. Usazování polských kolonistů přijalo ale ukrajinské obyvatelstvo s nevolí. Další nespokojenost tohoto obyvatelstva působil fakt, že naprostá většina dobře placených úřednických míst ve východní části polského státu byla obsazována Poláky, a to i po dvacetileté existenci polského státu. Byla to místa ředitelů pošt, vlakových výpravčích a průvodčích, náčelníků železničních stanic, soudních úředníků, policie a úřadů „wójtů“ gmin (Wójt byl představitelem nejnižšího správního úřadu – gminy, pod kterého spadali již starostové obcí.). Různá úřední nařízení, často i prospěšná, přijímalo ukrajinské obyvatelstvo s nevolí. Koncem dvacátých let došlo k řadě požárů stohů s obilím patřících polským kolonistům, založených zřejmě některými rebelujícími Ukrajinci. Polské úřady místo policejního a soudního vyšetřování zahájily tzv. akci „pacifikace“. Polské jízdní vojenské a policejní oddíly podnikaly nájezdy na ukrajinské vesnice a

prováděly zatýkání vesničanů spojené se surovým bitím. Přibližný odhad takto postižených lidí se uvádí číslem asi 10 tisíc. Řada z nich si léčila utržené rány po dobu i několika týdnů a několik případů skončilo úmrtím. Většina takto postižených neměla s požáry nic společného. Celou akci pacifikace řídil představitel polské tajné policie generál Bronislaw Peracki. Když se později gen. B. Peracki stal ministrem vnitra, byl na něho ve Varšavě v poledních hodinách dne 15. června 1934 úspěšně spáchán atentát [15]. Atentátníkem byl člen OUN Macejko, kterému se dokonce podařilo proklouznout z policejního obklíčení a uprchnout. OUN vznikla začátkem roku 1929 na I. kongresu ukrajinských nacionalistů konaném ve Vídni. Do jejího čela byl zvolen plukovník Jevhen Konovalc, který již v prvních poválečných letech vytvořil na západní Ukrajině ilegální Ukrajinskou vojenskou organizaci (UWO), která podnikala teroristické akce proti polskému režimu. Ideologii OUN zformuloval Dmytro Doncov. Příslušníci této organizace se měli řídit tzv. „Dekalogem ukrajinských nacionalistů“. K jednotlivým bodům tohoto „Dekalogu“ (desatera) patřilo: 1) Podřízení organizace vůdci, 2) Rozpínavost, 3) Bezohlednost, 4) Fanatismus, 5) Návist ..., 7) Nezaváháš dopustit se i toho největšího zločinu když to bude vyžadovat dobro věci ..., 8) S nenávistí i s podvodem budeš jednat s nepřítelem tvoji národnosti ..., 10) Budeš se snažit šířit sílu, slávu, bohatství a prostor ukrajinského státu, dokonce i cestou ztotočení neukrajinců [16]. Z toho je vidět, že ideologie OUN si vzala příklad z ideologie nacistů. A není divu, protože zemské vedení OUN, v jehož čele stál již v té době Stepan Bandera, zorganizovalo ve dnech 10. až 15. srpna 1933 v německém Gdaňsku speciální týdenní kurs pro 13 instruktorů vojenského školení členů OUN. Bezprostředně po tom proběhl v Berlíně kurs pro radiotelegrafisty, jehož se zúčastnili opět členové OUN. Po návratu z těchto kursů jejich účastníci provedli řadu školení na různých místech západní Volyně a Haliče, z toho 10 školení s devíti posluchači v každém z nich, se konaly přímo ve Lvově [17].

Polské úřady si samozřejmě povšimly narůstajícího radikalizmu ukrajinských nacionalistů, ale rozhodly se čelit mu zvýšenými represemi. Kromě uvěznění zatčených a odsouzených nacionalistů zřídily pro ty, kde nebylo dostatek důkazů, zvláštní koncentrační tábor v Bereze Kartuzské, v močalovitém kraji Polissja, v povodí řeky Pripjať. I když se nejednalo o tábor likvidační, jako byly tábory nacistické nebo sovětské gulagy, poměry v Bereze Kartuzské byly velmi kruté. Velmi špatná strava, bití na denním pořádku, kopance, vyčerpávající práce a ponižování lidské důstojnosti. Velitelem tohoto tábora byl Boleslaw Grefner. Timto táborem prošel hned po jeho založení Maxym Borovec, zakladatel UPA na severní Volyni, dále se tam ještě před vypuknutím války v r. 1939 nacházeli Rostyslav Vološyn, Roman Šuchevyč a jiní, pozdější vysoce postavení velitelé UPA a mnoho dalších funkcionářů OUN. Kromě Ukrajinců byli v Bereze Kartuzské internováni i Poláci patřící k ilegálním organizacím a Židé, náležející převážně ke komunistům [19].

V meziválečných letech, tj. 1921 až 1939, byla ukrajinská ilegální opozice z hlediska ideově-programového rozštěpena do tří proudů – republikáni demokraté, nacionalisté a monarchisté. Republikáni šli za prezidentem UNR Livickim žijícím v emigraci, nacionalisté za plk. J. Konovalcem a za jeho pozdějším nástupcem plk. A. Melnykem a

monarchisté za bývalým hetmanem gen. P. Skoropadskim [20]. Později, na jaře a v létě 1940, dochází v nacionalistickém proudu, tedy v OUN, k rozkolu. Část z nich, zejména z vrcholových a středních organizačních kádrů zůstává věrna plk. Melnykovi a vedení skupin základních organizací OUN ovládl Stepan Bandera [21]. Skupina Bandery se napříště označovala jako OUN revoluční. Její ideologie se nejvíce blížila ideologii nacistické. Prosažovala se v ní koncepce „*Ukrajina jen pro Ukrajince, bez jiných národností (zajmanciv)*“⁴. Na severu Volyně, na Polissji, vznikla již v zimě 1932/1933 ilegální ukrajinská organizace „Ukrajinské nacionálne vidrodženja“ (UNV – ukrajinská národní obroda), v jejímž čele stanul Maxym Borovec, známý pod pseudonymem Taras Bulba. UNV zastávala stanoviska republikánů a až do vypuknutí války se zaměřovala v tomto zaostalém kraji hlavně na šíření osvěty a hlavně na odhalování skutečných záměrů komunistické strany. A proto po obsazení východních oblastí Polska Rudou armádou v r. 1939 se obyvatelstvo severní Volyně chovalo k novým mocipánům chladně až nepřátelsky [22].

Po přepadení SSSR nacistickým Německem přesunují se na Volyň za postupujícím Wehrmachtem i exiloví ukrajinští političtí pracovníci a většina z nich zaujímá vyčkávací taktiku s očekáváním, jakou politiku vůči Ukrajincům zahájí německá okupační správa. Z celého politického spektra se však vymkla jedna skupina řízená Stepanem Banderou a na vlastní pěst, bez vyčkání, jaký postoj k tomu zaujme německá správa, vydala dne 30. června 1941 pomocí Ilovského rozhlasového vysílače slavnostní vyhlášení vzniku samostatného ukrajinského státu. V tomto vyhlášení se uvádělo, že předsedou nově vznikající ukrajinské vlády je Jaroslav Stecko a bylo zakončeno provoláním „slávy hrdinné německé armádě a jejímu führerovi Adolfu Hitlerovi“. Německé úřady však již po dvou dnech, 2. července, odebrali Steckovo „vláde“ Ilovský vysílač a 13. července „vládu“ zrušili a premiéra Stecka zatkly [23].

Ukrajincům tento akt „vyhlášení samostatné Ukrajiny“ žádný pozitivní výsledek nepřinesl, ovlivnil však řadu průměrných občanů k ochotě spolupracovat s německými okupačními úřady. O pozdějším osudu ukrajinské „vlády“ se mezi lidmi na Volyni v té době moc nevědělo. Proto mohly německé úřady poměrně brzy vytvořit na okupovaných územích ukrajinskou policii a využít ji k připravované rozsáhlé akci genocidy židovské populace. Odhaduje se, že na jaře 1943 sloužilo v ukrajinské policii více než 5.000 lidí, z nichž potom naprostá většina během března a dubna utekla i se zbraněmi k „lesním oddílům“ UPA [24].

Oficiální rasová protizidovská politika v carském Rusku vypěstovala v zaostalé většinové části obyvatelstva averzi proti Židům, kteří byli vnímáni jako lidé s podivnými a podezřelými zvyky. Kromě toho většina Ukrajinců jim záviděla jejich úspěchy v obchodování a považovala se za okrádané od židovských obchodníků. Po příchodu bolševiků na západní Ukrajinu se určitý počet Židů - snad i z vděčnosti za záchranu před Němci - dal na spolupráci s komunistickým režimem a z dříve přehlížených lidí se náhle stali vlivnými jedinci. Někteří z nich to dávali svým ukrajinským spoluobčanům z ješitnosti poznat. A to neodpouští nejen zaostalí lidé. Po německé okupaci Volyně získali tak Němci

v řadách Ukrajinců, hlavně těch, co sloužili v jejich policii, ochotné spolupracovníky při zločinném vybijení židovské populace. Již koncem roku 1941 vznikají židovská gheta a v létě 1942 začala jejich likvidace, která skončila v říjnu téhož roku. Většina Židů byla však povražděna již v srpnu. Při likvidaci ghet bylo povražděno asi 150 tisíc Židů. Konce války se dočkalo jen 3.500 z celkového počtu 205 tisíc volyňských Židů [25]. „Spolupráce“ vraždících komand byla např. taková, že v Rovně povraždili Němci při spoluúčasti ukrajinské policie 18 tisíc Židů a v Lucku zavraždili jich ukrajinští policisté pod německým velením 16 tisíc a v srpnu 1942 to proběhlo se stejným scénářem v Kovelu [26].

Při svém útoku na Sovětský svaz německá vojska obešla močálovité povodí řeky Pripjať, Polissja, na severu po linii Grodno–Minsk–Vjazma–Moskva a na jihu ve směru Ljublin–Luck–Rovno–Žitomir–Kyjev. Po obsazení Smolenska a Kyjeva zůstaly v jejich hlubokém týlu, v trojúhelníku Pinsk–Mozyr–Korosteň, rozbité zbytky sovětských divizí, vojsk NKVD, milicí a jiných ozbrojených útvarů. Z těchto útvarů vznikaly pak partyzánské oddíly, které se snažily udržet komunistický režim v celé této oblasti. A na tomto území vznikly také první oddíly Ukrajinské povstalecké armády – UPA, známé rovněž pod označením Polisska Sič. Jejich organizování se ujímá Maxym Borovec, „Taras Bulba“. Ve městě Sarny vzniká oficiální Okresní velitelství ukrajinských milicí v čele s Bulbou. Podle německých směrnic měl na každých 100 obyvatel sloužit jeden milicionář. Ve výzbroji milicí se směly používat jen pušky. Ve skutečnosti na území celého Polissja sloužilo v útvarech milicí asi 10 tisíc lidí vyzbrojených kulometry, minomety a dokonce s utajenými děly. Nedodržel se ani zákaz spolupráce sousedních oddílů milicí, ale všechny útvary podléhaly jednotnému velení okresního velitelství milicí v Sarnach. Protože Němci měli potíže s diverzními akcemi sovětských partyzánů, dali ukrajinským milicím víceméně volnou ruku. Organizační strukturu tvořilo: 1. Hlavní velitelství, 2. Okružní Sič (např. Polisská Sič, Volyňská Sič, Poltavská Sič apod., maximálně čtyři okruhy), 3. Oblastní brigáda s názvem oblasti, 4. Rajonový pluk s názvem příslušného rajonu, 5. Kuriň (prapor), zahrnující několik vesnic s názvem rajonu a s pořadovým číslem, 6. Vesnická sotňa s názvem vesnice, 7. Neúplná sotňa – oddíl s názvem nějakého sídla. Pro budoucnost bylo naplánováno pět „hrup“ – skupin. A. Hrupa „Pivnič“ (sever), B. Hrupa „Schid“ (východ), C. Hrupa „Pivdeň“ (jih), D. Hrupa „Záchid“ (západ), E. Hrupa „Centralnaja“ (centrální). Později vzniklá UPA Bandery převzala i organizační strukturu Polisské Siče s určitými obměnami. Jejich „hrupy“ se dělily na „vojenní okruhy“, a ty na „taktiční vidtynky“. Taktickou vojenskou jednotkou byl „kuriň“ a ten měl tři až čtyři „bojevy sotni“. „Sotňa“ se skládala ze třech „strileckých čot“ a jedné kulometní a v „čotě“ byly tři „roji“. Další používané názvy „viddil“ a „pidviddil“ neoznačovaly velikost útvaru, ale podřízenost. „Viddil“ tvořil samostatnou bojovou jednotku v daném terénu a její součástí byly „pidviddily“ [27]. Většina velitelů se podle starých kozáckých tradic označovala pseudonymem.

V polovině července 1941 exilový prezident UNR A. Livickij (v té době v domácím vězení ve Varšavě) dává M. Borovcovi pokyn „*Očistit Polissja od bolševiků*“ a ten ještě koncem tohoto měsíce zahájil rozhovory s představiteli ostatních ukrajinských

politických směrů. Po několika dnech jednání s nimi uzavřel dohodu o spolupráci s výjimkou skupiny S. Bandery, která odmítla jakoukoliv spolupráci a naopak požadovala podřízení všech organizací jejich velení [28]. Proto jednání s nimi bylo přerušeno.

Dne 20. srpna 1941 zahájila UPA Polisska Sič ve spolupráci se štábem Běloruské Sebeobraný bojové akce s úkolem likvidace všech komunistických uskupení nacházejících se v trojúhelníku Bobrujsk–Gomeľ–Korosteň. Během tří měsíců regulérních bojových akcí byly bolševické oddíly vytlačeny z tohoto prostoru do Brjanských lesů. Až do poloviny listopadu 1941 bylo toto území suverénní ukrajinskou oblastí s administrativním centrem v městečku Olevsk. Dne 16. listopadu 1941 Němci odmítli snahu M. Borovce uznat Polisskou Sič za ukrajinskou vojenskou formaci a tak část z nich složila zbraně a zbytek i se zbraněmi se rozešli do svých domovů. Maxim Borovec z obavy před zatčením odešel se zbylými spolupracovníky do ilegality. Určitou aktivitu jeho vojenské formace vyvíjely až do srpna 1943 a pak je pohltily oddíly OUN Bandery, často i násilně [29].

Polisska Sič se chovala vůči Polákům nevráživě, ale Polsko jako svého nepřítele stavěla až na čtvrté místo, za komunismus, Rusko a Německo. Polsko stavěla na úroveň kteréhokoliv sousedního státu, který by si dělal nárok na jakékoliv ukrajinské etnografické území [30]. Avšak dne 9. února 1943 provedla v obci Parošli I v powiatu (okrese) Sarny Polisska Sič masakr Poláků. Je však otázkou, jestli se v té době tyto útvary ještě řídily pokyny M. Borovce. V té době již na Polissja pronikali banderovci a v srpnu 1943 si všechny útvary UPA násilím podřídili [31].

Další ukrajinskou nacionalistickou organizací působící za války na Volyni byla OUN podléhající plk. A. Melnykovi. Její ozbrojené útvary operovaly hlavně v powiatu Krzemieniec a Włodzimierz od března 1943 asi do července téhož roku, kdy je zlikvidovaly oddíly OUN Bandery. Velitelský sbor „melnykovců“ byl pozatýkán a internován a ti, co se nepodřídili, byli postříleni [16].

Nejaktivnější ukrajinskou organizací za německé okupace Volyně a po určitou dobu i po ní, byla revoluční OUN Stepana Bandery. Název pro vojenské křídlo této organizace, tedy Ukrajinska Povstanska Armija (UPA), převzal Bandera od M. Borovce. Revoluční OUN přijala zřejmě za své usnesení „II. Velkého shromáždění ukrajinských nacionalistů“ konaného v srpnu 1939 v Římě – „Vyčistit ukrajinské území od zajmanciv“ [30]. Nevráživost ukrajinského obyvatelstva na západní Ukrajině vůči Polákům se začala projevovat již v září 1939 po zřízení sovětského režimu a vystupňovala se po německé okupaci, po exterminaci Židů, kdy došlo k hromadnému vyvražďování Poláků na celém tomto území. Někteří ukrajínští nacionalisté se snaží svalovat vinu na tzv. „nyzy“ (spodinu), ale např. v gmině Włodzimierz v powiatu Sarny zadrželi Němci Ukrajinku nesoucí rozkaz UPA k vyvražďování Poláků v noci ze Zeleného čtvrtku na Velký pátek, tj. z 22. na 23. duben 1943 [32]. J. Větrovec popisuje [33] např. zkázu své obce Janowa Dolina takto. „*Stalo se to na Velikonoce (!) v r. 1943, kdy krásné městečko vybudované Poláky a známé jako výletní místo se svými kamenolomy, lehlo popelem za nečinného přihlížení německé posádky. Za jednu jedinou noc, protože k útoku banderovců došlo přesně o půlnoci, bylo zavražděno přes 600*

lidí, mezi nimi i určitý počet českých krajanů“. K všeobecnému zesílení útoků na Poláky došlo po dezerci ukrajinských policistů v březnu 1943 [34]. Že vraždění Poláků bylo centrálně řízené dokazuje i výslech velitele vojenského okruhu UPA Pivnyč, Jurije Steľmaščuka zatčeného v r. 1945 a souzeného na Ukrajině. V jeho vyšetřovacím protokole je údaj, že rozkaz k ničení Poláků vydal velitel celé UPA (banderovské) Dmytro Kljačkovskij „Klym Savur“. Počet zavražděných Poláků do konce září 1943 byl již větší, než 30.000 osob [35]. Biologická likvidace Poláků na Volyni probíhala po celý rok 1943 [36]. Teprve po vyvraždění asi 30 tisíc Poláků a vynuceném útěku několika desítek tisíc došla dne 28. 12. 1943 do Londýna na polský generální štáb depeše od politického pracovníka UPA s tímto textem: „*Politický pracovník UPA ve výzvě z 16. 11. 1943 vyzývá Poláky k opuštění ukrajinských zemí za řeku Bug pod pohrůzkou zničení*“ [37]. Byl to zřejmý pokus o alibi. Snahy Poláků o navázání nějaké spolupráce s UPA při vojenských akcích proti nacistům končily vždy nezdarem. Např. na Volyni odjel po dohodě s UPA zplnomocněný delegát polské vlády Zygmunt Ruml „Krzysztof Poręba“ s členem konspirace AK Krzysztofem Markiewiczem „Czartem“, ale u obce Kustyče (powiat Kovel) byli dne 8. července 1943 i se svým kočím Witoldem Dobrowolskim od banderovců zavražděni [38]. Další zdokumentovaný případ polské iniciativy o vojenskou spolupráci s Ukrajinci skončil rovněž nezdarem i když se obešel bez obětí [39]. Proto zcela obecné tvrzení Stepana Lenkavského, že AK a UPA prováděly společné akce proti bolševikům je jen snahou očistit genocidou poskvřněnou čest banderovské UPA [40]. Banderovci trestali smrtí dospělé a dokonce i děti za činy, které by se dnes řešily maximálně napomenutím nebo pokutou. Ládu Urbana z Kupičova odsoudil soud UPA k trestu smrti za to, že se kdysi při hře kulečnicku nepohodl se synem Ukrajince Talimona a dal mu facku se slovy „*Tady máš samostijnou Ukrajinu*“ [41]. Jen za tato slova musel zemřít. Další otřesný případ se stal v Ujezdcih v raj. Dubno. Když se již začínal hroutit odpor UPA pod tlakem NKVD, tak tam dva čeští nezletilí chlapci, sourozenci, před svými ukrajinskými vrstevníky pokřikovali hanlivý popěvek „*Nemá sála, nemá vina, užé v sráci Ukrajina*“. Krátce poté chlapci zmizeli a pak byli nalezeni zavražděni v sousedním lese. Tresty smrti udělovali banderovci v té době i svým soukmenovcům za nesouhlas s politikou UPA. Ve stejné obci Ujezdce to zaplatilo životem asi 80 Ukrajinců. Když jednu z těchto prvních obětí chtěla jeho manželka důstojně pohřbít, obrátila se na Alexandra Dlouhého z české části Ujezdců s prosbou o zhotovení rakev. A. Dlouhý ji vyhověl ale vzápětí dostal od banderovců varování, že pokud dalšímu z takto potrestaných vyrobí rakev, tak ať následující rakev si připraví pro sebe [42].

Banderovci nebrali ohled ani na smíšená ukrajinsko-polská manželství. Mezi českou obcí Rapatov a ukrajinskou Kněhynin vedla železniční trať z Ozeran do Mizoče. U přejezdu v drážním domku bydlel Polák Chmarowski, který měl za manželku Ukrajinku. V době pogromů na Poláky si paní Chmarovská s pláčem postěžovala při náhodném setkání Josefu Petříčkovi z Rapatova, že se u nich v noci zastavili zástupci banderovců s ultimátem k vystěhování pryč z Ukrajiny. Jinak pryč celá rodina bude zlikvidována. Chmarowski to vyřešil tak, že spolu s dospívajícím synem odjel na práci do Říše.

Mnohem hůře dopadl případ smíšeného manželství v Žornově. Bydlel tam v malém domku Polák Frank s ukrajinskou manželkou Mokreňou a třemi dětmi. V r. 1943 se Frank začal obávat o osud svoji rodiny i když doma vedli ukrajinský způsob života. Proto pro rodinu zhotovil úkryt, kde Mokreňa s dětmi přespávala a on sám zůstával přes noc ve mlýně, ve kterém pracoval. Domů se pak vracel až ráno. Ale jednou si na něho banderovci počkali a při návratu domů ho zastřelili. Když pak Mokreňa objevila tělo svého muže, začala se obávat o osud svých dětí. A tak šla do sousední české vesnice Chomout a tam nejstarší čtrnáctiletou Janu dala do rodiny Bačovských na výpomoc v domácnosti, chlapce Kazika nechala v rodině Pallů, aby tam pásł krávy a nejmladšího tříletého Josífka si nechala u sebe. Když v době žní Mokreňa vypomáhala u Machů, tak se tam znenadání objevili banderovci a dožadovali se na hospodáři, že s ní za každou cenu musí mluvit. Mokreňa celé to jednání slyšela a proto s malým Josífkem v náruči jim vyšla vstříc. Když ji banderovec zahlédl, tak na ní zařval „*Stůj ty polská svině!*“ a strhl ji i s dítětem ze schodů dolů. Pak začali hledat po všech okolních domech další dvě děti. Janu nenašli, protože se ukryla v malinách, ale Kazika posadili na vůz k mámě a odvezli je k lesu. Tam chtěli, aby si Mokreňa vykopala hrob, ale ta to odmítla. A tak jako prvního zastřelili Josífka a potom Mokreňu. Kazika zasáhli do hrudníku a pak utekli. Zraněný Kazík se pak doplazel k umírající matce a ta mu ještě stačila poradit, aby vyhledal jejich strýce, který bydlel blízko místa činu. Strýc byl Čech a za manželku měl Ukrajinku. Ten naložil Kazika na vůz, přikryl ho slámou a odvezl do Dubna do nemocnice. Asi za dva dny se to banderovci dozvěděli a strýce i s jeho manželkou uskrtili na opascích. Kazík se naštěstí uzdravil a při přechodu fronty někam zmizel. Janu pak Zemanovi, u kterých kdysi sloužil jejich otec, odvezli k příbuzným do Mirohoště, se kterými se pak odstěhovala do Čech. A tady stále pátrala po Kazikovi, ale bezvýsledně. Až po mnoha letech se příznivou shodou okolností dozvěděla, že její bratr Kazík žije v Polsku a tak se konečně po té dlouhé době setkali až v Praze na nádraží [43].

Vypuzování Poláků z Volyně bylo velmi často doprovázeno až neuvěřitelnými krutostmi. Obzvláště bestiální vraždy se dopustili členové UPA v kolonii Kołmaczówka, v gmině Beresteczko, powiat Horochów. Batoleti rozdupali hlavičku, vytrhali ručičky a nožičky, rozčepýřili je a takto zohavenou mrtvolku „upravili“ tak, aby trochu připomínala státní polský znak a k tomu připevnili nápis „polský orel“. V kolonii Górnjej, gmina Ludwipol, powiat Kostopol patnáctileté Wandě Korda uřízli uši, jazyk, vydlobali oči a pobodali celé tělo. V kolonii Lubomirka Stara, gmina Aleksandria, powiat Równje, člen UPA napíchl dvouletého vnoučka Drzewieckich na bodák, vyzvedl ho vzhůru a točil s ním dokola a jeho dědečkovi Antonínovi řekl: „*Dyvys Láše, jak Ukrajina plaše!*“ (dívej se Poláku, jak Ukrajina platí). Při vraždění v Českých Ozeranech, gmina Połonka, powiat Łuck, čtrnácti lidí ze dvou rodin Biernackich, členové UPA při mučení říkali, že oběti musí dlouho umírat, protože jsou dobrými lidmi [44]. V kolonii Buniawa, gmina Chorów, powiat Horochów, těhotné manželce Dominika Godzikowskiego prorazili břicho vidlemi a pak jejího manžela i s jeho bratrem Romanem zavraždili. Na vraždách se spolupodíleli i jejich ukrajinští sou-

sedé [45]. Nad brutalitou UPA nevěřicně kroutili hlavami i Němci přivolaní někdy k zmasakrovaným tělům Poláků. Pořizovali si snímky a tvrdili, že na Západě by tomu ani nevěřili [46]. Před hrozbou teroru se Poláci pokoušeli utéci z vesnic a malých městeček do větších měst, kde většinou byly německé posádky. Tam pak v rodinných domcích se ubytoval větší počet rodin a bydleli v různých komůrkách, skladištích, na půdách apod. Těm, co si přivedli s sebou dobytek, ho Němci zabavovali a pokud ne, tak stejně chybělo krmivo. Hodně Poláků se proto přihlašovalo na práci do Říše. Němci je pak soustřeďovali do sběrných táborů, ale i tam jim hrozilo nebezpečí od Ukrajinců. Například v Rovně byl tábor pro polské uprchlíky, ve kterém v létě 1943 bylo až 30 tisíc osob. V červenci 1943 na tento tábor zaútočila UPA, ale protiútok německých strážných je přiměl k ústupu [47]. Členům UPA zde tedy již nešlo o vypuzení Poláků z Ukrajiny (ti zde byli soustředěni k odjezdu do Říše), ale o jejich biologickou likvidaci. Nejhorší situace nastala pro Poláky, kterým se při útoku UPA (při tzv. očyszčuvalnoj akcii vid rasovych vorohiv – vyčišťovací akce od rasových nepřátel) podařilo utéci bez ničeho, bez žádného majetku, často jen v nočním oblečení, po probuzení ze snu, někteří i se zraněními. Jejich útek byl zejména dramatický – museli projít terénem prošpikovaným hlídkami UPA, kteří pořádali hon na Poláky podporovaný ukrajinským obyvatelstvem, při neustálém strachu, bez jídla a vody. Útek trval mnohdy i několik dní. Vyskytovaly se případy, že uprchlíci se museli plazit polními brázdami, aby je nezpозorovaly hlídky UPA projíždějící na koních. Dokonce utíkali Poláci před Poláky, protože je považovali za Ukrajince [47]. Vyskytly se i vzácné případy, že pomoc polským uprchlíkům podali i Ukrajinci, zejména ženy polským dětem.

Pod tlakem teroru začaly vznikat i polské sebeobraný, většinou ale až v r. 1943. Tak pod dojmem vyvraždění kolonie Obarki v gmině Kolki v listopadu 1942 ukrajinskými policisty, kterým velel Němec, vznikla v luckém okrese v koloniích Zalesie a Zaulki v lednu 1943 první skupina sebeobraný. Během roku 1943 vznikaly i zanikaly oddíly sebeobraný v powiotech dubenském, rovenském, zdolbunovském, křemeneckém. Některé byly zničeny útoky UPA, některé se samovolně rozešly a zase vznikaly nové. Trvání oddílů sebeobraný se pohybovalo od jednoho měsíce až do jednoho roku. Nejvíce oddílů sebeobraný (56) bylo v květnu 1943. V prosinci 1943 jich bylo již jen 14. Maximální počet současně existujících samostatných i nesamostatných oddílů sebeobraný byl v červenci 1943, a to 128 [49]. V základnách sebeobraný nastávalo ale „přelidnění“, byl hlad a nemoce a výpravy s ochranou na vlastní hospodářství pro potraviny považovali Ukrajinci za „loupež na ukrajinské zemi“ [50]. Teprve v lednu 1944 z polských partyzánských oddílů a oddílů sebeobraný vznikla 27. Volyňská divize AK [51], ale to již Volyň byla prakticky bez polského obyvatelstva.

Ještě v únoru 1944 byl vydán rozkaz UPA v oblasti Haliče pro starosty obcí k mobilizaci mužů a provedení akce s těmito pokyny: *„Vzhledem k blížícím se bolševikům uspišit likvidaci polského elementu podle následující zásady. Polské vesnice mají být vypalované a jejich obyvatelé vyrubání do kořene. Ve smíšených obcích likvidovat jen polské obyvatelstvo a vypalovat obydlí jen v tom případě, když se nachází alespoň 15 m od obydlí Ukra-*

jinců. Kdyby při likvidaci Poláků byl zabit Ukrajinec, potrestat viníka smrtí. Rozkaz podepsal Huk“ [52].

Ve své publikaci [53] Władysław Siemaszko a Ewa Siemaszko uvádějí, že v letech 1939 až 1945 provedli Ukrajinci (hlavně UPA) 3.259 útoků na Poláky (jednotlivce, skupiny, celé osady) se smrtelnými následky. Tyto útoky byly zdokumentované. Počet zavražděných Poláků (doložený) je 35.543 až 36.750. To druhé číslo udává doložený počet obětí, ale chybí jména. Odhaduje se, že celkový počet je asi 50 až 60 tisíc, ale chybí podklady. Ukrajínští nacionalisté vraždili Poláky přinejmenším ve 1.721 administrativních jednotkách (vesnicích, samotách). [54]

Je zde na místě dodat, že pro mnohé Poláky bylo obtížné vyrovnat se s neslavnou minulostí tzv. Beckovského Polska. V Dokumentu 69 velitelství AK Lvov ze dne 22. února 1944 se říká: „*Černé dědictví nedávné polské politiky na východních územích doposud tíží naši politickou mysl a svazuje svobodu rozhodování a činů*“. [55]

Někteří Ukrajinci vytykají Polákům, že AK provedla akci proti Ukrajincům bydlícím za řekou Bug, tzv. Lemkům. Jednalo se o akci „Wisła“, během které donutili členové AK Lemky k vystěhování na Volyň [56]. Zjistilo se totiž, že Lemkové poskytovali zásobování oddílům UPA pronikajícím na polská historická území. Někteří Lemkové se pak usídlili v obcích, ze kterých se vystěhovali volyňští Češi, např. na Podcurkově. [57]

Až do vypuknutí války v r. 1939 žila na Volyni také německá menšina. Po rozdělení Polska mezi nacistické Německo a SSSR přijela do Lvova německá repatriační komise a většina Němců z Volyně reemigrovala do Německa. Ke konci války tak Češi tvořili již poslední kompaktní menšinu na Volyni.

Mnohého napadne, proč právě Češi jako jediná menšina na západní Volyni, i když s určitými ztrátami, tu genocidu menšin přežili. Jedním z důvodů je snad i to, že většina volyňských Čechů přijala pravoslavné vyznání a Ukrajinci je tedy považovali za souvěrce. Dalším podstatným důvodem je okolnost, že ČSR se chovala velice tolerantně ke svým menšinám, a tedy i k rusínskému obyvatelstvu na Podkarpatské Rusi, kde vyučovací řečí ve školách byla ukrajinština. V ČSR existovaly ukrajinské střední školy a v Poděbradech byla i Ukrajinská hospodářská akademie. Někteří Ukrajinci z Polska získali vysokoškolské vzdělání i na českých univerzitách. Například představitel banderovců „Nevidomyj“, který jednal v Dermani s delegací „Blaníku“, přiznal, že je absolventem filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Kdo to byl ten „Nevidomyj“? Podle tvrzení Vladimíra Kodejšky [58], který studoval za německo-sovětské války na gymnáziu v Dermani, působil na této škole středoškolský profesor Nesterčuk, který velmi dobře ovládal češtinu a řekl, že vystudoval filozofickou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Protože v Dermani stěží bylo více absolventů Karlovy univerzity, byl pravděpodobně onen Nesterčuk tím „Nevidomým“. Jaký byl další osud tohoto zástupce banderovců (podle vlastního tvrzení) na „úrovni ministra vnitra“? Jednoho dne banderovci Nesterčuka i s jeho školským kolegou Skoropadou zatklí a obvinili ze zrady. Odvedli je do lesa, tam je přinutili vykopat hrob a při popravě Nesterčuka věšením se Skoropadovi podařilo uprchnout. Utekl na Buršovku

k Blížilovým, jejichž dceru učil, a požádal je o pomoc. I když Blížilovi riskovali svým životem, pomohli mu. Ve stodole na patře mu v seně vybudovali skrýš s nejnужnějsími zásobami, žebřík ukryli, chalupu jen nedbale zamkli a odjeli pryč k příbuzným. Druhý den po návratu ještě počkali, jestli banderovci nepodnikají nějaké prohledávací akce, potom Skoropadu odvezli k příbuzným do sousední české vesnice, ti jej zase předali dále, až potom ze Zdolbunova přišla zpráva, že ten útek se povedl. Vysvětlení tohoto příběhu přinesly, možná, další události. Při jedné akci banderovců se na Buršovce objevila skupina UPA se svým velitelem, který se choval velice rezolutně. Po příchodu Rudé armády začátkem roku 1944, přes Buršovku projížděl na koních oddíl NKVD a na chvilku se zastavil před Kodejškovými. Vládovi se zdál velitel toho oddílu, major, nějak povědomý. Ten si toho povšiml, usmál se na něj a prohlásil: „*Uznaliž, Da, ja uže zděš byl*“ (Poznal jste mne? Ano, už jsem tady byl). Teprve potom si Vláda uvědomil, že ten major dělal velitele banderovců. NKVD se asi pokoušelo zbavit vedení banderovců inteligence. S jakou institucí banderovců tedy jednalo vedení „Blaníku“? Na písemný dotaz zasláný rovenskému muzeu vypracovala odpověď starší vědecký pracovník Gavriš N. M. Píše: „Nemáme žádné informace o tom, že by se na teritorii rovenské oblasti, v rajoně obce Dermaň, nacházela nějaká ilegální ukrajinská vláda. Všechny zdroje se však zmiňují o tom, že první štáb UPA v letech 1942–1943 se nacházel v okolí obce Velykyj Stydin, v rajonu Kostopol, v rovenské oblasti. V obci Dermaň, v rajonu Zdolbunov existovala ale velmi početná ilegální organizace OUN a mnoho občanů této obce bojovalo v řadách UPA“ [27]. „Nevidomyj“ (Nesterčuk?) byl zřejmě šéfem „Služby Bezpeki“ (Bezpečnosti) dermaňské organizace OUN.

V závěru této kapitoly uvedme některé životopisné údaje hlavních protagonistů ukrajinského osvobozovacího hnutí.

Stepan Bandera (1909–1959) pocházel z rodiny řecko-katolického kněze a narodil se v obci Uhryniv Staryj v powiatu Kałusz v Haliči. Maturoval na ukrajinském gymnáziu ve Stryju. Po maturitě se pokusil studovat na Ukrajinské hospodářské akademii v Poděbradech v ČSR, nedostal však pas na vycestování. Vystudoval proto zemědělský obor na Polytechnice ve Lvově, diplomovou práci na inženýra agronoma však již nedokončil pro svoji politickou aktivitu a uvěznění. Od r. 1929 byl členem OUN a od června 1933 byl vedoucím Zemské exekutivy OUN. Za přípravu atentátu na ministra vnitra B.Pierackiego byl odsouzen k trestu smrti, ale ten mu pak byl změněn na doživotní vězení. V září 1939, po vypuknutí války, opustil vězení a odešel do Německa. Od r. 1940 se stává vedoucím OUN revoluční, organizuje se souhlasem Němců Ukrajinský Legion, který v počtu asi 300 mužů pod velením Romana Šuchevyče vstupuje za Wehrmachtem na Ukrajinu. V červenci 1941, po zrušení německou okupační správou „ukrajinské samostatnosti“, vyhlášené revoluční OUN, má Bandera nejprve domácí vězení v Berlíně a potom internaci v koncentračním táboře Sachsenhausen. Na podzim v r. 1944 je odtud propuštěn. V r. 1945 zakládá společně s A. Melnykem, P. Skoropadským a A. Livickým Ukrajinský národní komitét. Po válce bydlel v Mnichově a tam byl také v r. 1959 zavražděn sovětským agentem Bohdanem Stašinským [59], [60].

Maxym Borovec „Taras Bulba“ (1908–1981) se narodil v obci Bystryči, Kostopiljskij rajon na Polissi. Věnoval se kamenickému řemeslu a po patnácti letech intenzivní práce a sebevzdělávání to dotáhl až na ředitele kamenolomu. V r. 1931 se oženil z volyňskou Češkou Annou Opočenskou z Lucka. V zimě r. 1932/1933 založil na Polissi ilegální organizaci s názvem „Ukrajinske nacionalne vidrodzennja“ (UNV). Po atentátu na polského ministra vnitra B. Perackiego v červnu 1934 byl M. Borovec zatčen a poslán do koncentračního tábora v Berezě Kartuzské. Za rok byl odtud propuštěn a v r. 1936 se stává vlastníkem kamenolomu v Karpilivci, v rajonu Sarny. V letech 1937–1938 v jeho kamenolomu pracovalo již od 300 do 500 dělníků. V zimě r. 1937 mu polské úřady zakázaly pobyt v pohraničním pásmu a tak svůj kamenolom musel prodat a odstěhovat se do vnitřních oblastí Polska. Dne 14. srpna 1939 porušil zákaz pobytu a navštívil svoji manželku, která se léčila v lázních u města Klevaň. Při pokusu o zatčení se mu podařilo obelstít dva polské policisty a uprchnout. V noci na železniční stanici se zamíchal mezi zmobilizované ukrajinské záložky a dojel s nimi až do Varšavy, kde prožil i její pád. V Němci obsazeném Polsku navázal kontakt s některými členy UNV a po důkladné přípravě v polském Chełmu za dramatických okolností překročil pečlivě střeženou německo-sovětskou hranici tvořenou řekou Bug. Na Polissi začal s organizačními přípravami na vytvoření UPA „Polisska Sič“. Po obsazení Ukrajiny nacistickým Německem použil UPA k vytlačení zbytků bolševických vojenských uskupení do Brjanských lesů. Po německém odmítnutí uznat Polisskou Sič za ukrajinskou vojenskou formaci, M. Borovec odešel do ilegality a z těch stoupenců, co mu zachovali věrnost, zorganizoval tzv. Ukrajinskou nacionálně-revoluční armádu, která však žádnou významnou roli již nesehrála. Podstatnou část jeho formací pohltila banderovská UPA [61], [62]. Tragický osud potkal jeho manželku, Annu Opočenskou-Borovcovou. Byla od banderovců bestiálně zavražděna, protože odmítla udat místo úkrytu svého manžela [63].

Mykola Lebed' (1909–1998) byl synem krejčího a pocházel z powiatu Żydaczów, vojvodství stanislavovské. Absolvoval gymnázium ve Lvově. V letech 1932 až 1934 byl spojkou zemské exekutivy OUN s ústředním vedením a se zahraničím. V té době se zúčastnil přípravy atentátu na ministra B. Pierackiego. Uprchl do Německa, ale odtud byl na žádost polských orgánů vydán. V r. 1936 odsouzen k trestu smrti, ten mu však byl změněn na doživotní vězení. Z vězení se dostal ven v září 1939 a pak společně s Banderou začali znovu organizovat OUN a po jeho rozštěpení na dvě frakce se stal zástupcem Bandery a šéfem Bezpečnostní služby a delegátem pro jednání s Němci. Od listopadu 1939 do března 1940 byl ukrajinským komandantem „Školní sotni“, kterou založila SS z iniciativy OUN v Zakopanem v Tatrách. Po internaci Bandery v r. 1941 převzal vedení OUN revoluční. V červenci 1944 se stal vedoucím zahraničních styků OUN revoluční, která si mezitím dala přídomek „deržavnykiv samostijnykiv“ (OUN ds) a měl navázat kontakty se západními spojenci. Ještě v r. 1944 emigroval do Německa a odtud v r. 1959 do USA, kde spolupracoval s americkými speciálními službami a díky tomu a také v důsledku nedostatečného

zájmu polských vládních činitelů nebyl nikdy pohnán k zodpovědnosti za svoje činy na Ukrajině [24].

Andrij Melnyk (1890–1964) pocházel z rodiny řeckokatolického varhaníka (diaka). Získal titul lesního inženýra. V letech 1918 až 1919 byl důstojníkem Ukrajinských Sičových Střelců a Sičových Střelců UNR. Získal hodnost plukovníka. Spoluorganizátor UWU. V r. 1924 byl polskými úřady odsouzen za ilegální činnost k pětiletému trestu vězení a celý trest si odbyl. Od r. 1938 řídil OUN. Před válkou bydlel ve Lvově, kde dělal administrátora nad majetkem řeckokatolického metropolity Andrija Šeptyckého. Od r. 1940 byl vedoucím OUN, která konkurovala Banderovi. V r. 1943 ho Němci internovali v Sachsenhausenu a odtud byl v r. 1944 propuštěn. Po válce žil v Lucemburku [60].

Roman Šučevič, „Taras Čuprynka“ (1907–1950), byl synem powiatového soudce, studoval Polytechniku v Gdaňsku a ve Lvově. Jako člen OUN byl v Polsku v letech 1934–1937 vězněn. Za války byl politickým pracovníkem ukrajinského praporu Nachtigall a později zástupcem velitele 201. Schutzmannschaftsbatallion, který Němci použili k likvidaci sovětských partyzánů v Bělorusku [64]. Později zastává funkci hlavního velitele UPA, v r. 1950 v Bilohoršči na západní Ukrajině zahynul [65].

Jevhen Konovalc v armádě UNR získal hodnost plukovníka. Po válce v r. 1920 založil v Polsku „Ukrajínsku Vijskovu Orhanyzaciju“ (UWO), která uplatňovala teror proti polským orgánům, jež považovala za polskou okupační správu. V lednu–únoru 1929 na I. Kongresu ukrajinských nacionalistů konaném ve Vídni byla založena OUN a do jejího čela zvolen J. Konovalc. Organizaci z emigrace řídil až do své smrti, kdy na něho v r. 1938 v Rotterdamu byl spáchán atentát. V atentátu měla zřejmě prsty moskevská GPU, protože dva roky před tím došlo na adresu členů OUN jejich varování: „Chaj vaš chazjajn uvažaje, bo bude zle“ (ať si váš hospodář dá pozor, nebo bude zle). Ve stejnou dobu (24. června 1936) zatkla v Ženevě švýcarská policie Jean Ernsta Plancka a jeho dva pomocníky za sledování J. Konovalce [66].

Semen Petljura (1877–1926) byl nejvýznamnějším představitelem ukrajinského osvobozovacího hnutí za první světové války a měl titul „hlavního atamana“. Po pádu UNR žil v emigraci. V Paříži zahynul při atentátu, který na něj spáchal Žid Schwartzbart, asi v režii KGB [67].

Sovětské represivní orgány během své historie několikrátě měnily svůj název a tak ani v citovaných zde literárních pramenech není často zmiňováno jejich správné označení. Proto uvedme zde přehled těchto změn. ČEKA (1917-1922), GPU (1922-1924), OGPU (1924-1934), NKVD (1934-1941), NKGB (1941-1946), MGB (1946-1954), KGB (1954-) [68].

Literární prameny a zdroje

- [1] Maxym Borovec (Taras Buľba): Armija bez deržavy. Volyň, čtvrtletník Anatolija Jakubjuka č. 1. leden – březen 1991, Str. 94.
- [2] J. Hofman, V. Širc, J. Vaculík. Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. Vydal SBS, Praha 1999. Str. 62 až 67.
- [3] Václav Šimek. U nás na Volyni. Vydal OÚ Sokolov ve spolupráci s SČZV. Sokolov 1993. Str. 6 až 10.
- [4] Bodo Harenberg. Kronika lidstva. Fortuna Print Praha, spol.s.r.o., Praha 1994. Str. 493, 510, 511, 572, 574, 580, 581, 624, 625, 632, 633.
- [5] Władysław Siemaszko, Ewa Siemaszko: Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939-1945. Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2000. Str. 46 Velice podrobný popis organizační struktury se jmény velitelů i jejich pseudonymů pro jednotlivé organizace UPA (banderovci, bulbovci, melnykovci) najde čtenář ve zde citované publikaci, na stránkách 1015 až 1028. Další podrobnosti lze najít v archivu a knihovně muzea v Rovně [27].
- [6] Jiří Bonek, Mgr. Danuše Manová, Ing. Václav Stárek. Huleč Česká na Volyni. AgroS Bohemia a.s., Žatec 1992. Str. 19.
- [7] Jaroslav Vaculík. Dějiny volyňských Čechů. Praha 1997. Díl II. Str. 19.
- [8] Tamtéž, str. 8.
- [9] Z kroniky obce Kvasilova. Dle sepsaných pamětí Josefa Náhlavského a jiných pramenů upravil Jaroslav Velenský. Nákladem tiskárny „Hlas Volyně“. Kvasilov r. 1929. Volyňský archiv Národního muzea v Praze, ONČD.
- [10] Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů. Praha 1997. Díl II. Str. 22.
- [11] Tamtéž, str. 23.
- [12] Viz [5], str. 1290.
- [13] Tamtéž, str. 47.
- [14] Vbyvstvo Stepana Bandery. Istoryčna biblioteka č. 7. Serija „Syny Ukrainy“. Ľviv. „ČERVONA KALYNA“. 1993. Str. 4.
- [15] Petro Mírčuk. STEPAN BANDERA symbol revoljucijnoji bezkompisovosti. „ČERVONA KALYNA“. 1993. Str. 4. Nju-Jork – Toronto, 1961. Str. 27 a 28.
- [16] Viz [5], str. 1007–1014, 1028.
- [17] Tamtéž, str. 31.
- [18] Viz [1], str. 74.
- [19] Tamtéž, str. 85 až 87.
- [20] Tamtéž, str. 96.
- [21] Tamtéž, str. 97 a 98.
- [22] Tamtéž, str. 82.
- [23] Tamtéž, str. 111 až 113.
- [24] Viz [5], str. 1030.
- [25] Tamtéž, str. 1082.
- [26] Tamtéž, str. 23.

- [27] Rivne Museum of Regional Studies. 33000 Rivne, Dragomanov Str. 19. Dopis od ředitele V. Muširovskoho. Dále viz [1], str. 107.
- [28] Viz [1], str. 118 až 120.
- [29] Viz [5], str. 1008.
- [30] Viz [1], str. 114-115.
- [31] Viz [5], str. 1090.
- [32] Tamtéž, str. 1047.
- [33] Jiří Větrovec: Diskusní příspěvek přednesený na konferenci Sdružení Čechů z Volyně.
- [34] Viz [5], str. 1046.
- [35] Tamtéž, str. 1049.
- [36] Tamtéž, str. 1040.
- [37] Tamtéž, str. 1043.
- [38] Tamtéž, str. 27.
- [39] Tamtéž, str. 144.
- [40] Viz [14], str. 248.
- [41] V. Kytel, V. Zápotocký, M. Žáková: Kupačov. Praha 1977. Str. 83.
- [42] Marie Dlouhá, roz. Hyblerová, Lázně Kynžvart: písemné sdělení.
- [43] Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 4/2001. J.Mach: Příběh z Volyně, který jsem nazval MOKREŇA.
- [44] Viz [5], str. 1085.
- [45] Tamtéž, str. 138.
- [46] Tamtéž, str. 1086.
- [47] Tamtéž, str. 724.
- [48] Tamtéž, str. 1052.
- [49] Tamtéž, str. 1066–1067.
- [50] Tamtéž, str. 1051.
- [51] Tamtéž, str. 1054.
- [52] Tamtéž, str. 1280–1281.
- [53] Władysław Siemaszko, Ewa Siemaszko: Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939-1945. Wydawnictwo von borowiecky, Warszawa 2000. Str. 1056.
- [54] Tamtéž, str. 1056.
- [55] Tamtéž, str. 1282.
- [56] Tamtéž, str. 15.
- [57] Spišské hlasy, súkromé noviny, Okresy Spišská Nová Ves, Levoča, Gelnica. 11. februára 2002. I. Horbál: Povojnové presídlenectvo (2). Volynskí Česi.
- [58] Vladimír Kodejška, Podbořany. Ústní sdělení.
- [59] Viz [14], str. 3–6.
- [60] Viz [5], str. 1029.
- [61] Tamtéž, str. 1008, 1009 a 1029.
- [62] Viz [1], str. 75, 84, 88.

[63] Zpravodaj SČVP 1/2004. Václav Kytl: Ještě trochu vánočního rozjímání.

[64] Viz [5], str. 1031.

[65] Viz [14], str. 214–215.

[66] Viz [14], str. 17 a 217. Dále viz [5], str. 1007.

[67] Viz [5], str. 1290. Dále viz [14], str. 24 a 217.

[68] Josef Truksa, Bohuňovice u Olomouce: písemné sdělení.

6/

Prvoosídlenci

V této kapitole jsou uvedeny základní údaje o některých rodinách, jež se přistěhovaly z českých zemí Rakousko-Uherska na Podcurkov a do Českého Ulbárova a u nichž se podařilo vypátrat alespoň ty nezákladnější údaje.

1. Burešovi

František Bureš ml., truhlář, se s manželkou Barborou, roz. Šlechtovou odstěhovali na Podcurkov ze Sadské u Poděbrad v r. 1874, nebo o něco později. Otec Františka Bureše ml., František Bureš st. bydlel v Sadské č. 179 a matka, Barbora, roz. Lysková, pocházela z Poděbrad. Rodiče manželky Františka ml., Jan Šlechta a Barbora, roz. Janáková, bydleli v Sadské č. 50. Na Podcurkov se stěhovali František Bureš ml. s manželkou Barborou a sedmi dětmi, narozenými v Sadské, a to s Františkem Xav. (*7. 7. 1859), Marií (*23. 3. 1861), Emanuelem Františkem (*6. 2. 1863), Annou (*1. 1. 1865), Antonii (*25. 10. 1867), Josefou (*25. 9. 1869) a Karlem (*30. 11. 1873). Jejich osmé dítě, Karel Boromejský (*27. 1. 1872) jim po půl roce zemřelo. František Xav. Bureš se na Volyni oženil s Listíkovou, která pocházela z Poděbrad. Jeho sestra Antonie se provdala za Václava Rázu, původem z Hostivic u Prahy. Jejich nejmladší bratr Karel se oženil s Kateřinou Bendlovou (*1874) z Curkova.[1].

2. Duhovi

Jan Duha (*1824) se narodil v Bikoši v okrese Beroun, ale později se s rodiči přestěhoval do Všeradic v tehdejší okrese Hořovice. V roce 1851 se oženil s Marií Routovou (*1828) z Všeradic. Po roce se jim narodila dcera Josefa a v r. 1858 syn František, ale ten po roce zemřel na záskrt. Druhý syn, pojmenovaný opět František, se jim narodil v r. 1860. V roce 1869 se celá rodina odstěhovala do Ruska. Ze Všeradic odjeli 24. února a po jízdě vlakem až do konečné stanice Brody se 6. března ocitli již v Rusku. Tam za 270 rublů si po zprostředkování Františkem Příbylem zakoupil od šlechtického majitele velkostatku v Hlinsku, Poláka Weselowského, 15,5 ha polností, z větších částí pokrytých lesem. Zakoupený pozemek sousedil s katastrálním územím obce Curkov, které vlastnili šlechtici Příbylských.

František Duha (*1860) (po přestoupení na pravoslavnou víru v r. 1894 přijal jméno Jan po svém otci) se v r. 1881 oženil s Marií Pechovou, narozenou v r. 1861 v Kolíně, v tehdejší okrese Rokycany. V r. 1882 se jim narodil syn Jan a v roce 1884 dcera Marie.

Jako třetí dítě se jim narodil v roce 1886 druhý syn, který dostal jméno Vilém (po přestoupení na pravoslaví – Viktor). V roce 1886 se jim narodila druhá dcera, Pavlína, ale ta v lednu 1889 zemřela na záškrt. V r. 1890 za ní následoval druhý syn, Václav a v r. 1896 další syn, který dostal zase jméno Jan, protože starší syn Jan (*1881) v r. 1894 zemřel. V r. 1898 se narodila dcera Cecilie a v r. 1901 syn Emil. Syn Jan (*1896) v r. 1909 zemřel na nádorové onemocnění [10].

3. Duškovi

Filip Dušek pocházel z Písku a jeho manželka byla Lopatová a pocházela z Blatné. Po odstěhování na Volyň rodina žila v Českém Ulbárově na kolonii U říčky. Jejich syn Václav se narodil v roce 1879 již v Ulbárově a oženil se s Marií Najmonovou. Vychovali spolu jednu dceru Marii, která se provdala za Vladimíra Rážu a jednoho syna Václava, který se později odstěhoval na Curkov [2].

4. Hyblerovi

Václav Hybler ml., polní mistr a chovatel ovcí, který se narodil 27. 7. 1827 v Kosorčích, v okrese Nové Benátky (dnes Benátky n.Jiz.), se dne 4. 5. 1857 oženil s Marií Zvěřinovou (*14. 5. 1839), dcerou Josefa Zvěřiny, šafáře na Tejnici a měštana v Dobrovici a jeho ženy Anny, roz. Hrnčířové ze Žerčic. Otec Václava Hyblera ml., Václav Hybler st., se narodil dne 30. 8. 1799 v Žerčicích a dne 27. 1. 1822 se oženil s Annou Novotnou ze Žerčic č. 10 a spolu měli devět dětí, z nichž sedm se dožilo dospělosti. Otec Václava Hyblera st., Jan Hybler, se narodil v r. 1751 a jako vdovec se dne 14. 1. 1794 oženil s Veronikou (*1772), dcerou po zemřelém Jiřím Dimokurským (*1736), podruhoví ze Žerčic č. 48. S ní pak měl jednoho syna, Václava Hyblera st.

Václav Hybler ml. měl pak s manželkou Marií devět dětí, z nichž poslední tři, Václav, František a Anežka se narodily již na Volyni, ale pravděpodobně zemřely v dětském věku. Nejstarší byla dcera Anna, nar. dne 27. 10. 1858 v Charvatcích, která se na Volyni provdala za učitele Václava Říhu. Dcera Marie se narodila v Žerčicích dne 21. 7. 1860 a na Volyni se provdala za stavitele cukrovarů Jana Veselého, nar. 7. 11. 1861 ve Velence v okrese Český Brod. Po útěku před bolševiky z Podolské gubernie strávila s manželem několik let v Ulbárově a na přelomu dvacátých a třicátých let se odtud přestěhovali za synem Jaroslavem do ČSR. V Čechách se oba narodili a do Čech se ještě před druhou světovou válkou navrátili. Další dcera Barbora Kateřina narozená 20. 11. 1861, se na Volyni dne 7. 8. 1884 provdala za Josefa Novotného (*28. 5. 1861), který pocházel z obce Habry u Mnichova Hradiště. Po Barboře se dne 11. 1. 1865 narodila Kateřina, která pravděpodobně ještě v dětském věku na Volyni zemřela. Syn Josef se narodil ve Velkém Oujezdě dne 31. 1. 1867 a syn Jan Křtitel dne 22. 6. 1869 tamtéž. Josef se dne 24. 9. 1900 oženil s Annou Janouškovou (*24. 6. 1884) z Podcurkova a Jan s Alexandrou Krejčovou (*1888).

Jan Hybler se v Čechách narodil a v roce 1947 se do Čech vrátil a usídlil v Milíkově u Mariánských Lázní. Zemřel 20. 4. 1954.

Václav Hybler ml. se s manželkou a šesti dětmi koncem července 1869 odstěhoval z Dobrovice do carského Ruska a po šesti týdnech cestování se ocitli již v Ulbárově. Zřejmě současně s nimi se do Ulbárova odstěhoval i bratr Václava, Petr Hybler (*4. 1. 1838 v Semčicích) s manželkou Annou. Petr Hybler se ještě před stěhováním dne 29. 7. 1867 oženil s Annou Hrušovou (*1838), dcerou Josefa Hruši, výměnkáře na Bacálkách č. 48 a jeho zemřelé ženy Anny, dcery Václava Janečko, chalupníka ze Srbse, z okresu Soboteckého. V době svatby byl Petr jako císařsko-královský četník na dovolené. Jejich prvním dítětem byl syn Josef, který se narodil v r. 1870 v panském ovčíně v Ulbárově. Asi v r. 1872 se narodila dcera Anna, potom dne 30. 4. 1874 to byl syn Václav. Za ním následovaly dvě dcery, Marie a Kateřina a jako poslední se dne 12. 6. 1882 narodil syn František. Josef měl za manželku Marii (*17. 6. 1873), roz. Žitnou, Anna se provdala za Poláka Róžaňského a Kateřina za Emila Klabana. Václav se oženil s Marií Šindelářovou (*12. 6. 1882) a František měl za manželku Růženu, roz. Samcovou. Někteří potomci Petra Hyblera se později odstěhovali z Ulbárova na Vilhemovku [3].

5. Jonášovi

Václav Jonáš byl synem Františka Jonáše ml., poklasného v Hejkovicích (dnes Ujkovicích) v okrese Jičín a jeho manželky Veroniky (*24. 2. 1823), dcery Václava Hyblera st. Otec Františka Jonáše ml., František Jonáš st. měl za manželku Barboru, dceru Josefa Hradeckého. Václav Jonáš měl dvě sestry, Annu, která se provdala za Svárovského a Barboru (*15. 2. 1858 v Ujkovicích), která si vzala školníka Hlaváče v Dobrovici. Dne 31. 1. 1860 se v Ujkovicích narodil Václavu Jonášovi bratr Josef a pravděpodobně na následky porodu matka Veronika zemřela. Václav Jonáš se odstěhoval do Ulbárova a tam se mu narodil syn Jan, který se oženil s Annou Volákovou. Jejich dcera Anna se provdala za Josefa Průška st. [4].

6. Kořínkovi

Kořínkovi pocházeli z obce Podmoky u Golčova Jeníkova, hejtmanství Čáslavského. Josef Kořínek, chalupník, bydlel v Podmokách č. 4. Byl synem Matěje Kořínka, chalupníka v Podmokách č. 4 a jeho manželky Marie, dcery Jana Seidla, hospodářského v Ronově č. 55. Manželka Josefa Kořínka, Marie, byla dcerou Matěje Stehlíka, rolníka v Hostoulicích č. 59, hejtmanství Čáslavské a jeho manželky Anny, roz. Semrádovy z Biskupic č. 1. Josef Kořínek s manželkou Marií se odstěhovali na Volyň asi v r. 1890, po narození devátého dítěte. Na Volyň však odjžděli jen se čtyřmi dětmi, protože těch pět zemřelo ještě v kojeneckém věku. Nejstarší dcera Marie se nar. 29. 1. 1876, po ní pak Anna nar. 2. 7. 1879, potom následoval syn Bohuslav nar. 14. 1. 1882. Dalších pět dětí zemřelo a poslední dcera Aloisie se nar. 15. 2. 1890. Kořínkovi se odstěhovali na Lidavu v újezdu Ostrog a odtud se pak jejich dcera Anna provdala na Podcurkov za Augustýna Bohuslava.

Většinu života prožila na Podcurkově a spolu s Augustýnem Bohuslavem měli šest dětí. Nejstarší syn Josef ale zemřel ve věku tří let a dcera Cilka v sedmnácti tetech zemřela na zápal plic. V r. 1923 ovdověla a ostatní děti pak již vychovala sama. V rámci reemigrace se v r. 1947 vrátila do ČSR, zemřela v r. 1966 a je pohřbena v Žatci. Smutný osud postihl jejího otce Josefa Kořínka. Po ovdovění se přizemil do Hlinska, kde si vzal vdovu Hornovou a tam je začátkem dvacátých let zavraždil sekerou ve spaní jejich ukrajinský oráč. Bratr Anny, Josef Kořínek, (narozený na Volyni), který bydlel na Lidavě, skončil rovněž tragicky. Při sbírání hub v lese u obce Zálesí, byl zavražděn od banderovců [5]. Jeho syn, Josef Kořínek (*1918) padl v čs. vojenské jednotce při obraně Sokolova.

7. Macounovi

Macounovi pocházeli ze Sobotky v okrese Jičín. Josef Macoun st. byl ševcovským mistrem a měšťanem v Sobotce č. 170. Byl synem Jana Macouna, ševce a měšťana ze Sobotky č. 113 a Marie, roz. Kudrnáčové z Pardubic č. 25, narozené dne 23. 12. 1822. Manželka Josefa Macouna st., Josefa, byla dcerou Jana Čahrta, jirchaře a měšťana ze Sobotky č. 165 a Anny Antonínovny Gottvaliové ze Žďáru z okresu Turnov, nar. 17. 3. 1829, provdané dne 9. 6. 1849. Dne 13. 8. 1858 se Josefu Macounovi st. a jeho manželce Josefě narodil syn Josef ml., otec Vladimíra Macouna, pozdějšího mnohaletého starosty obce Podcurkov. O dva roky později se jim narodil další syn František, ale ten po narození zemřel. Dne 8. 7. 1865 se jim narodila dcera Marie Magdalena. Další dcera, Františka, která se později provdala za Matouše, se narodila již na Volyni [6].

8. Petříčkovi

Karel Petříček, který se pravděpodobně již v letě 1869 odstěhoval se svoji rodinou do Volyňské gubernie v carském Rusku, pocházel z Křenice u Říčan č. 19, v kraji Praha. Patřil mezi první zakladatele obce Podcurkov. Oženil se dne 17. 5. 1857 s Alžbětou Bejšovcovou, dcerou knížecího drába z Křenice č. 11. Dne 6. 3. 1858 se jim narodil syn Josef, 4. 10. 1859 dcera Marie, v r. 1861 syn Konstantýn František, dne 21. 6. 1863 dcera Anna, 17. 12. 1864 dcera Karolina, dne 15. 5. 1866 syn Jan a 10. 1. 1869 syn Vladimír Karel. Na Podcurkově se jim pak dne 5. 5. 1871 narodilo poslední dítě, syn Augustýn. Augustýn se oženil s Annou Štěpánkovou (*1876), dcerou Štěpána Štěpánka a Anny, roz. Příbylové (*20. 5. 1857). Anna Příbylová se narodila v Čechách. Po ovdovění se provdala za Josefa Hucla a většinu života prožila na Volyni na Hlinsku. V r. 1947 se vrátila do Československa a usídlila se na Moravě v Dlouhé Loučce u Olomouce. Zemřela 18. 3. 1949 [7].

9. Tučkovi

Jan Tuček se narodil 23. září 1833 v Hlubojedech v okrese Jičín. Byl synem Václava Tučka, půlláníka z Hlubojed č. 6 a jeho manželky Kateřiny, dcery Václava Ha-

velky ze Zámostí č. 2 okresu Sobotka, hejtmanství Jičín. Jan Tuček se dne 15. června 1858 oženil s Annou (*1840), dcerou Václava Kolísky, chalupníka z Drštěkryje č. 2 a jeho manželky Barbory, roz. Ježkové, z Lavic č. 2, oba z okresu Sobotka, hejtmanství Jičín. Janu Tučkovi a jeho manželce Anně se narodili synové Josef (*1862) a František. Po odstěhování na Volyň, na Podcurkov, se Josef Tuček oženil s Annou Knobovou a měli spolu šest dětí, Alexandra, Metoděje, Marii, Annu, Věru a Naďu. Bratr Josefa, František, se oženil s Polákovou a měl s ní dceru Irenku a syna Leona [8].

10. Vejchodovi

Josef Vejchoda (*1844) pocházel z Poličky a jeho manželka se jmenovala Barbora. V roce 1862 se jim narodil syn František a o dva roky později syn Josef, oba v Poličce. Asi v roce 1871 se odstěhovali do Ulbárova, kde se jim 16. 2. 1872 narodil třetí syn Jan. Jan se oženil s Marií Hlaváčkovou (*1883). Jejich dcera Emilie (*1913) se provdala za Václava Truksu (*1911) [9].

Literární prameny a zdroje

- [1] Státní oblastní archiv (SoA) Praha: matrika fary Sadská č.36.
Viktor Ráža, Babice u Šternberka: písemné sdělení.
Marie Rauchová, roz.Hyblerová, Tachov: ústní sdělení.
Věra Loukotková, roz. Burešová, Nový u Městce Králové: písemné sdělení.
- [2] Viktor Ráža, Babice u Šternberka: písemné sdělení.
- [3] SoA Praha: matrika fary Žerčice a Rejšice.
Soukromá matrika rodiny Hyblerů. Volyňský archiv Národního muzea v Praze, ONČD.
Jaroslav Veselý, Roudnice n.L.: písemné poznámky.
Antonie Dobrovolná, roz.Hyblerová, Olbramovice: písemné sdělení.
- [4] SoA zámek Zámorsk: matrika narozených fary Ujkovice.
Soukromá matrika rodiny Hyblerů. Volyňský archiv Národního muzea v Praze. ONČD. Český překlad rodného listu Leona Průška, Hevlín.
- [5] Matrika městského úřadu v Golčově Jeníkově.
- [6] SoA zámek Zámorsk: matrika narozených fary Sobotka.
- [7] SoA Praha: matrika narozených v Křenici, fary Sluštice.
- [8] Marie Pospíšilová, roz.Tučková: písemné sdělení.
- [9] Josef Truksa, Bohuňovice u Olomouce: ústní sdělení.
- [10] D. Kšicová, J. Vaculík. Rodinná kronika volyňských Čechů.
Masarykova univerzita, Brno 2006.

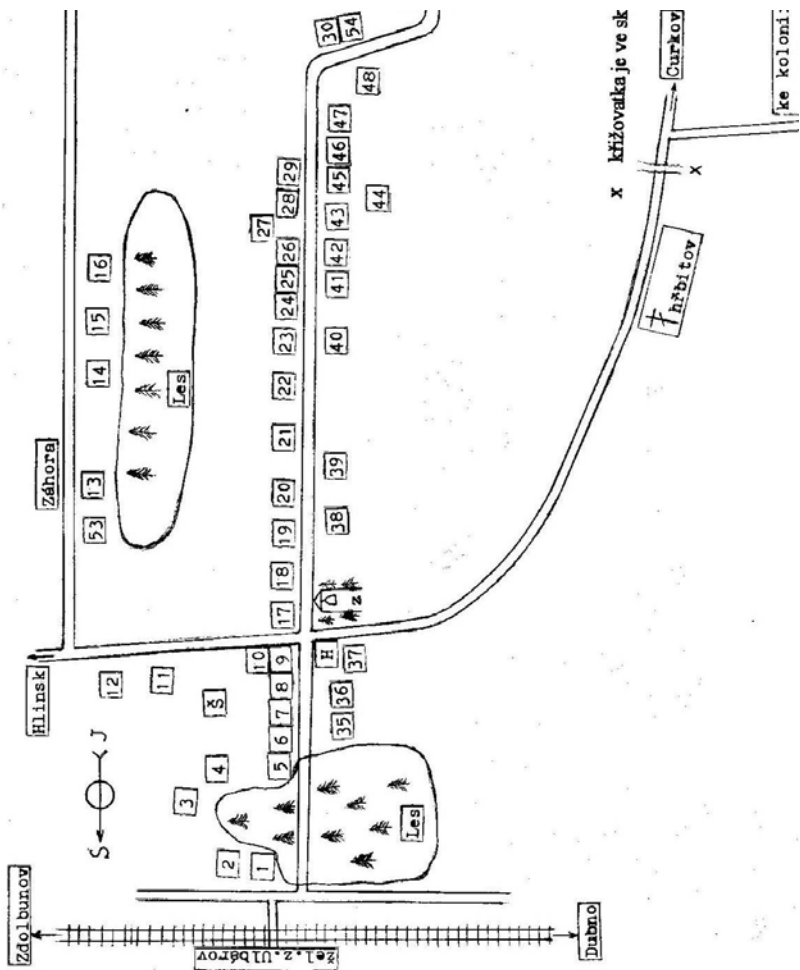
III./ Obrázková příloha

Seznam majitelů usedlostí obce Podcurkov (stav z roku 1938)

1. Kašpar Vladimír	31. Vajc Mikuláš
2. Kašpar Josef	32. Bláha Eman
3. Duha Viktor	33. Švejda Josef
4. Duha Václav	34. Suchan Josef
5. Duha Emil	35. Tuček Metoděj
6. Macoun Josef	36. Šarša Josef
7. Janoušek Jan	37. Michálek Vladimír
(syn Františka)
8. Janoušek Václav	38. Lykovský Josef
9. Chána Srul (Žid. obchod)	39. Škrancové Václav a
Vladimír
10. Šprince Bardoch (Žid. obchod)	40. Průšek Alexandr
11. Polívka Emil	41. Lykovský Václav
(Božínek)
12. Dvořák Vladimír	42. Danda Rostislav
13. Mudra Vladimír	43. Bohuslav Bohumil
14. Macoun Jan	44. Bohuslav Emil
15. Nechvíl Josef	45. Solarová Věra
(Emil Lhoták)
16. Nechvíl Pavel	46. Solar Josef
17. Němec Alexandr	47. Koči Josef
18. Šarša Vladimír	48. Kočí Emil
19. Macoun Vladimír	49. Bureš Karel
20. Burešové Bohumil a Jan	50. Pěníčka Vladimír
21. Michálek František	51. Vajc Vladimír
22. Lykovský Vladimír	52. Michálek Vladimír
23. Petříček Augustin	53. Tichý Jan.
24. Hrycik Václav	54. Starý domek
Kalvacha Vlad.
Š–škola
H–Hasičská zbrojnice a
kulturní dům
z – zvonička
25. Ráza Josef	
26. Šarša Josef	
27. Dreger Jindřich #	
28. Dvořákovi Josef a Václav	
29. Lhoták Josef	
30. Kalvach Vladimír	

(před stěhováním na Curkov, chalupa J.Lhotáka)

V situačním plánu obce jsou zakreslena jen obytná stavení, bez hospodářských budov.

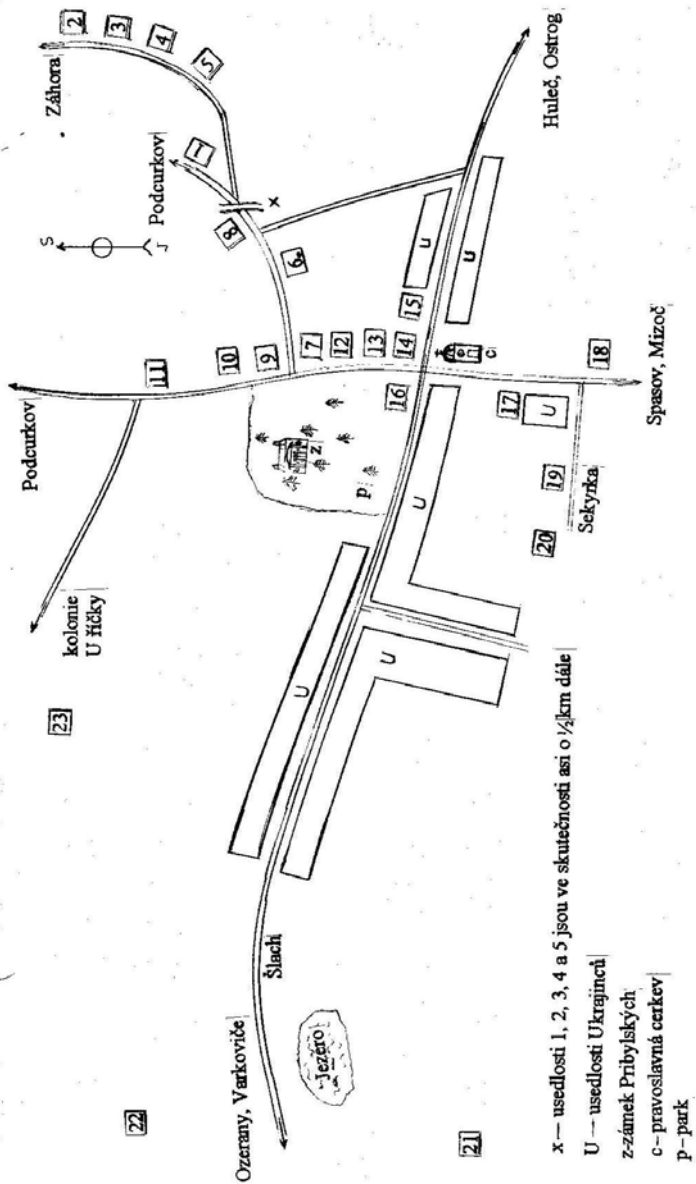

Obrázek 1 Situační plán obce Podčůrkov

Seznam českých majitelů usedlostí obce Curkov (stav z roku 1938)

1. Bendl Vladimír	13. Šantora, Svoboda J.
2. Linhart Vladimír	14. Vlček Vladimír (kovář)
3. Bohuslav Vladimír	15. Dolejš Václav (švec)
4. Bohuslav Antonín	16. Růžička Jan (hosпода)
5. Bohuslav	17. Pavelka Jan (švec)
6. Doležal Viktor	18. Zíglová Ola (švadlena)
7. Dreger Jindřich (truhlář)	19. Šantora Václav (ml.)
8. Svoboda V.	20. Šantora Václav (st.)
9. Dušek Václav (ml.)	21. Švitorka (krejčí,
muzikant)
10. Dušek Václav (st.)	22. Řezníček František
(zedník)
11. Danda Josef (kovář)	23. Najmon Jan
12. Šantora Josef	

V situačním plánu obce jsou zakreslena jen obytná stavení, bez hospodářských budov.

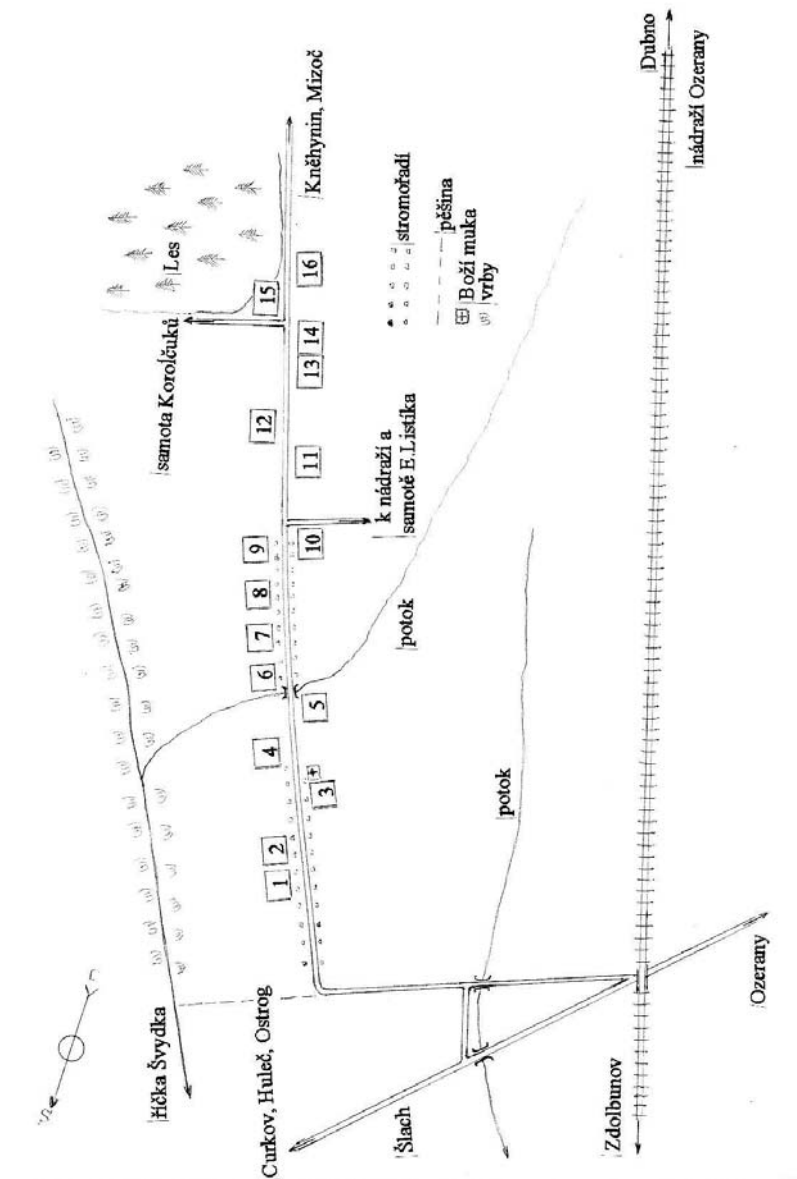

Obrázek 2 Situační plánec obce Curkov

Seznam majitelů usedlostí obce Rapatov (stav z roku 1938)

1. Josef Petříček	10. Jan Mojdl
2. Emil Petříček	11. Josef Boček a Václav
Nechvíl
3. Jan Hybler	12. Jan Štajner
4. Vilhem Janoušek	13. letní kuchyň Loukotkových
5. Václav Janoušek (kovář)	14. Vlad. Bureš a Loukotkovi
6. Vladimír Lhoták	15. Rostislav a Alexandr
Kačerovi
7. Josef Janoušek (st.)	16. Antonín Danda
8. Josef Janoušek (ml.)	
9. Antonín Mojdl	

V situačním plánu obce jsou zakreslena jen obytná stavení, bez hospodářských budov.

Obrázek 3 Situační plánec obce Rapatov

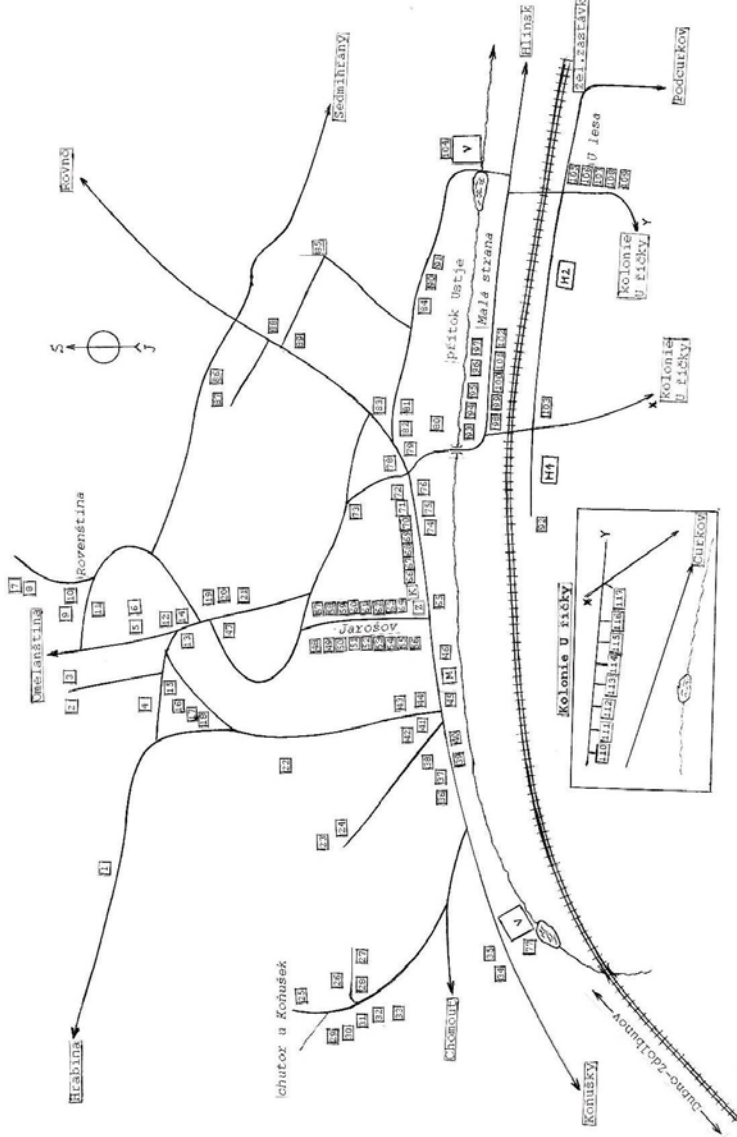
Seznam majitelů usedlostí obce Český Ulbárov [17] (stav z roku 1938)

1. Průšek Vladimír	44. Lhotský Václav
2. Průšek Josef	45. Babák Emil
3. Pěnička Vladimír	46. Kudrna Vladimír
4. Pěnička Václav	47. Tomín Václav
5. Jakubčíková Anna	48. Průšek Josef
6. Málek Vladimír	49. Krejčí Vladimír
7. Hlaváček Josef	50. Boháček Václav
8. Pavelka Josef	51. Pavelka Jaroslav
9. Šťastný Vladimír	52. Hybler Vladimír
10. Vacek Jaroslav	53. Průšek Vladimír
11. Šťastný Vladimír	54. Hybler Josef
12. Hlaváček Vladimír	55. Hybler Jan
13. Průšek Antonín	56. Klaban Emil
14. Najmon Emil	57. Sova Antonín
15. Málek Josef	58. Polívka Václav
16. Pavelka Josef	59. Hlaváček Jan
17. Nepovím Josef	60. Srbek Jaroslav
18. Jonáš Jaroslav	61. Novotný Jan
19. Najmon Jaroslav	62. Boháček Josef
20. Vacek Vladimír	63. Pitr Václav
21. Vacek Josef	64. Klaban Václav
22. Jonáš Václav	65. Pavelka Vladimír
23. Johan Vladimír	66. Hybler Vladimír
24. Brda Alexandr	67. Národní dům
25. Kolář Vladimír	68. Vacek Josef
26. Moravec Emil	69. Pavelka Jaroslav
27. Moravec Milík	70. Kudrna Václav
28. Kábela	71. Klaban a Romaněnko (hospoda)
29. Moravec Josef	72. Klaban Vladimír (truhlář)
30. Vejchoda Vladimír	73. Novotný (felčar)
31. Vejchoda Antonín	74. Krejčí Metoděj
32. Truksa Václav	75. Škola - Naumenko
33. Vejchoda Jan	76. Fous Josef
34. Vejchoda Václav	77. Vejchoda Jan (Kana)
35. Augusta Václav	78. Knob Václav
36. Jonáš Vladimír	79. Bělohoubek Václav a Horáček
37. Krejčí Václav	80. Matohlína

38. Vacek Antonín	81. Neuman (řezník)
39. Říha Vladimír	82. Fuksa Josef (kovář)
40. Pěnička Václav a Vinikal Václav	83. Srbek Josef
41. Johaník Jan	84. Volák (zámečník)
42. Jonáš Václav	85. Kačer Vladimír (farář)
43. Pavelka Vladimír	86. Knob Vladimír
87. Šuma Vladimír	103. Hamáček Emil
88. Kalvach Vladimír	104. Kočina (mlýn)
89. Luzum Václav	105. Šarša Vladimír
90. Pěchota	106. Knespl Václav
91. Petrovský	107. Nejman Josef
92. Kozák Alois	108. Šarša Václav
93. Ketner Emil	109. Najman Václav
94. Najman (kovář)	110. Šantora Vladimír
95. Klabanovi J. a V.	111. Válek Josef
96. Klaban Alois	112. Šantora J. (Kuda)
97. Kužela Jan	113. Šantora Emil
98. Řezáč (krejčí)	114. Šantora V. (Mrázek)
99. Zykunda	115. Šantora Josef
100. Klaban Metoděj	116. Ráža Vladimír a Viktor
101. Vondráček Vladimír	117. Kužel Vladimír
102. Tomín Vladimír	

V – mlýn vodní
M – mlýn motorový
85 – pravoslavná cerkev
K – katolická kaplička
z – zvonička
H1 – starý hřbitov
H2 – nový hřbitov

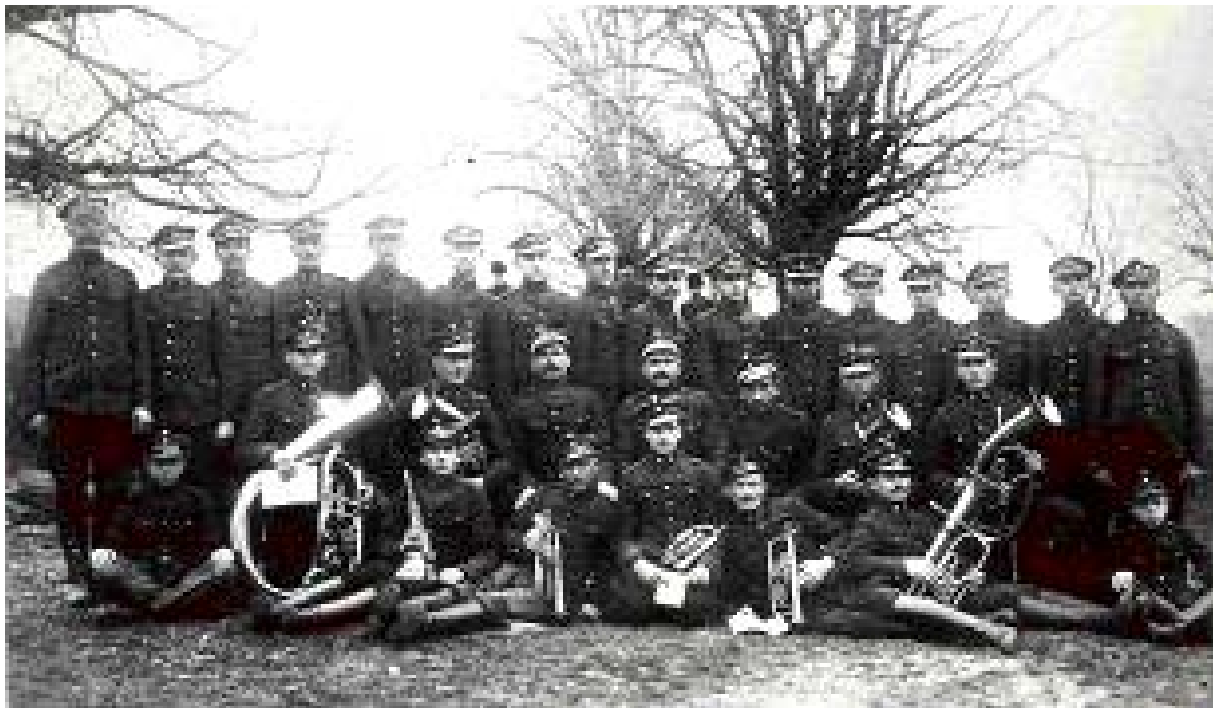
V situačním plánu obce jsou zakreslena jen obytná stavení, bez hospodářských budov.

Obrázek 4 Situační plánec obce Č. Ulbárov

Obrázek 5 Kulturní dům a hasičská zbrojnice v Ulbárově – současný stav

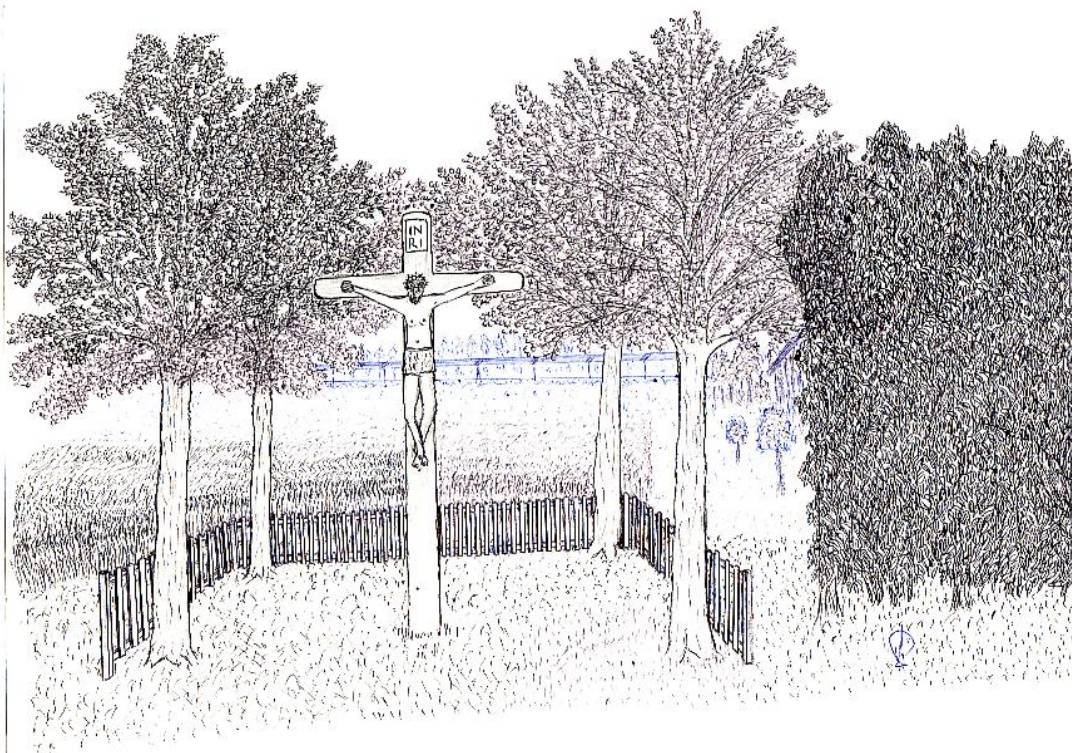
Obrázek 6 Hasičský sbor a muzikanti na Podcurkově

Obrázek 7 Kulturní dům a hasičská zbrojnice na Podcurkově – současný stav

Obrázek 8 Hasičský sbor a muzikanti v Ulbárově

Obrázek 9 V Rapatově za zahradou Hyblerů stála u cesty Boží muka

Obrázek 10 Katolická kaplička v Ulbárově - současný stav

Obrázek 11 Pravoslavný chrám v Ulbárově - současný stav

Obrázek 12 Rodina Hyblerových. Vlevo stojí Josef a vedle něho Jan. Zleva sedí Anna Říhová, roz. Hyblerová, vedle ní Hyblerová, roz. Zvěřinová, dále Marie Veselá, roz. Hyblerová a Barbora Novotná, roz. Hyblerová.

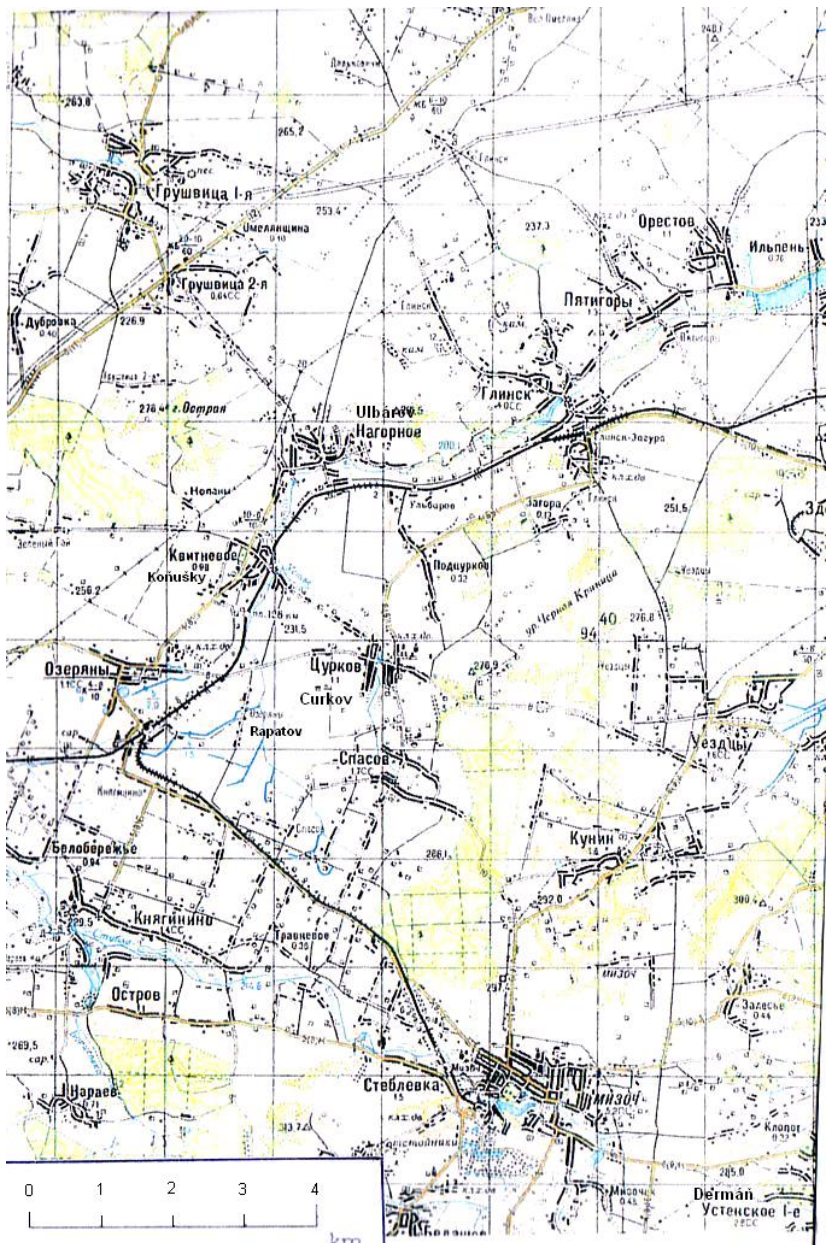
Obrázek 13 Legionáři z Rapatova a Č.Ulbárová (ještě v uniformách carské armády). Vlevo je Vladimír Bureš a vpravo Václav Dušek.

Obrázek 14 Anna Bohuslavová, roz. Kořínková a Vladimír Macoun

Obrázek 15 Nejstarší a nejmladší voják z Rapatova - Josef Petříček (*23.1.1898) a Jaroslav Petříček (*25.1.1928)

Обрiзек 16 Мара околi popisованых обци (*оригинал мара poskytl J. Truksa*)

IV. D o s l o v

Publikace Václava Petříčka je součástí nečekaně bohaté produkce titulů s tematikou historie českých osídlenců na ukrajinské Volyni; v tomto případě je pak jednou z řady kronik volyňských obcí. Jako autor se jí přihlásil iniciátor kronikářské práce mezi někdejšími volyňskými usedlíky, jemuž je volyňská historiografie v mnohém zavázána, někdejší předseda historické komise Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel.

Recenzovaná práce je rozčleněna do šesti kapitol (*Podcurkov a Curkov, Rapatov a Ozerany, Český Ulbárov a Koňušky, Podcurkovské posvícení, Fenomén banderovců, Prvoosídlenci*), které jsou doplněny úvodem a předmluvou. Spoluautorem dvou z nich (1. a 3.) byl Viktor Ráža.

První tři kapitoly jsou klasickými místopisnými studii tří českých obcí (resp. šesti českých osad) na Volyni. Pojednání je vždy doplněno jmennými soupisy vojáků Československého armádního sboru, majitelů usedlostí v pojednávaných obcích a soupisy českých spoluobčanů, postižených perzekucí okupantů.

Pramenná základna – vzpomínky žijících pamětníků – také vymezuje časový záběr jednotlivých kapitol. Z větší části se autorova pozornost zaměřuje na dění po první světové válce.

Kapitola *Podcurkovské posvícení* se však již kronikářskému schématu vymyká, je národopisnou črtou napsanou s novinářskou, až snad prozaickou ambicí. *Fenomén banderovců* je širší historickou studií, mapující vývoj UPA. Poslední z kapitol, *Prvoosídlenci* se opět přibližuje charakteru místopisné studie, je souborem medailonů, rodopisnou studií prvních českých osídlenců Volyně ve sledovaném území.

Kronika je zpracována na základě osobních vzpomínek autora, výpovědí jeho krajanů a již publikované literatury s problematikou volyňské historie. Seznam pramenů je uveden vždy u každé z kapitol.

Charakter práce nedluží nic svému názvu – ve své první části je kronikou, obsahem i vyprávěcí formou. „*Během téměř osmdesátileté existence české menšiny na Volyni se v těch třech českých vesnicích přihodilo tolik událostí, že by bylo škoda, kdyby upadly v zapomenutí...*“ charakterizuje autor smysl své práce. Na mnoha místech je jeho práce drobnokresbou – jinak ale tomu u při nutně malé šíři záběru ani nemůže být. Díky tomuto přístupu zde na několika místech nalezneme údaje přesně charakterizující cenové relace (str. 8, 10), o kterých se můžeme v syntetických pracích většího rozsahu jen dohadovat. Rovněž detailní vyčíslení živností (např. str. 30-31) v jednotlivých obcích podává dobrou představu o sociální skladbě a ekonomickém potenciálu české vesnice na Ukrajině. Dějiny míst dobře charakterizují příznivou atmosféru života na Volyni za polské vlády, které ostře kontrastují s událostmi sovětské nadvlády v letech 1939 až 1941. Zde je možno nacházet prokazatelné argumenty pozdějšího spontánního rozhodnutí odejít z Volyně a reemigrovat do Československa. Za zvláštní pozornost stojí i zmínky o činnosti odbojové organizace Blaník, jejíž existence a činnost je zde konstatována, ke škodě věci si však nezasloužila

autorovu detailnější charakteristiku. Existence a činnost Blaníku je totiž doložitelná pouze argumenty pamětníků, kteří však již nenahraditelně odcházejí a s nimi se ztrácí i důležité momenty, charakterizující život české komunity.

Chronologický tok kroniky - dějin obce - však na několika místech, ke škodě plynulosti a hutnosti textu, narušují již připomenuté kronikářské, vzpomínkové vstupy (třeba krátký odstavec o fenomenu rozvodu na Volyni - str. 33, nebo již dřívější vzpomínka na loupež, smrtelný úraz atd.). Zařazení těchto pasáží však považujeme spíše za autorův ústupek vnucený požadavkem čtivosti textu.

Kapitola *Podcurkovské posvícení* si zaslouží zvláštní pozornosti. Jak již bylo řečeno, nejvíce se podobá útvaru, který lze pojmenovat „národopisná črta“. Na malý prostor je tu snesena hutná charakteristika události, vesnické komunity i její mluvy.

Kronikářskému charakteru publikace se rovněž vymyká kapitola *Fenomén banderovců*. Autor si je správně vědom, že byl svědkem a může být kronikářem jedné z prvních etnických čistek většího rozsahu a charakteru událostí, které jsme naposledy mohli sledovat v prostředí Balkánu. V. Petříček zde může mnohem důkladněji pracovat s historickou literaturou; vzpomínka na jednotlivé události ukrajinsko - polského střetu s často neuvěřitelně krutými, byť drobnými, místními peripetiemi údaje politisujícího dějepisectví dobře usměrňuje. Opět ovšem nezbývá než povzdechnout, že syntetická práce o problému banderovců v naší literatuře stále chybí. Ale i kronikářský záznam může budoucímu autoru nabídnout látku k přemýšlení. Tehdejší situaci na ukrajinském venkově dobře charakterizují výroky typu: „Každou chvíli se u Čechů objevovali nějakí ozbrojenci s různými požadavky a velmi často se ani nepoznalo, co jsou zač....“ - str. 79.

Práce V. Petříčka nemá vyslovené chyby, které by bylo třeba napravovat. Nepatrná pravopisná pochybení (str. 13, 41, 58) je možno snadno odstranit, v té souvislosti doporučuji nahradit užitý způsob psaní vlastního jména Gruševskij (str. 82-83) běžně uváděným Hruševskij.

Pro snazší orientaci v textu doporučuji doplnit obsah práce.

Práce je jen kuse doplněna fotopřílohou a je to škoda, protože jak místa tak především osobnosti lokálních českých dějin na Volyni budou identifikovatelné již v dohledné době jen s velkými obtížemi. Fotopřílohu nechápejme tedy jen jako „odlehčující“ část knihy, ale jako soubor dokumentace ztěží jinak nahraditelný.

Vzhledem k tomu, co uvádím výše, s vírou, že autor odstraní těch několik technických pochybení se domnívám, že publikaci lze s dobrou vírou v její platnost doporučit k vydání.

PhDr. Stanislav Slavík
Národní muzeum, oddělení
novodobých českých dějin

V./ Summary

Czech minority in the Volhynian territory originated after an economical emigration of Czechs from Bohemia and Moravia to the tsarist Russia. Within twenty years, starting in 1868, more than a hundred genuinely Czech communities were established. Furthermore, in several hundreds other villages and some towns, Czech families were living next to the families of Ukrainians, Poles and other nationalities. After the Second World War ended, between the years 1945 through 1947, Czech Volhynians re-emigrated to the land of their ancestors – Czechoslovakia.

During the last forty or fifty years, more than sixty chronicles, were more or less successfully published about the Czech communities involving the Volhynian territory. The book „Domov v cizině“ (Home in a foreign land) is a chronicle about three related Volhynian villages. The first three chapters describe the history of these communities from the beginning to the end of their Czech existence. The fourth chapter portrays a traditional village-fair with its customs. The fifth chapter strives to define the roots of the hostile conflicting feelings between the Ukrainian and Polish population in the Volhynian territory during the Second World War. The final sixth chapter comprehensively describes the fate of some of the families who emigrates to this territory in the second half of the nineteenth century.

*Korekturu rukopisu anglického
textu provedl Ing.V.Foitík
Tucson, USA*

VI./ **O b s a h**

Předmluva	4
Úvod	5
Podcurkov a Curkov	6
Rapatov a Ozerany	24
Český Ulbárov a Koňušky	42
Pocurkovské posvícení	58
Fenomén banderovců	64
Provoosídlenci	83
Obrázková příloha	89
Doslov	110
Summary	112
Obsah	113

Václav Petříček
Domov v cizině

Vydáno nákladem vlastním.
Obálku navrhla Irena Petříčková.
Vydání první. Rok vydání 2004.
Počet výtisků 100.

Vytisklo VIDEOSTUDIO VAVRUŠ
Mazancova 3056, 14300 Praha 4

ISBN 80-239-3294-2